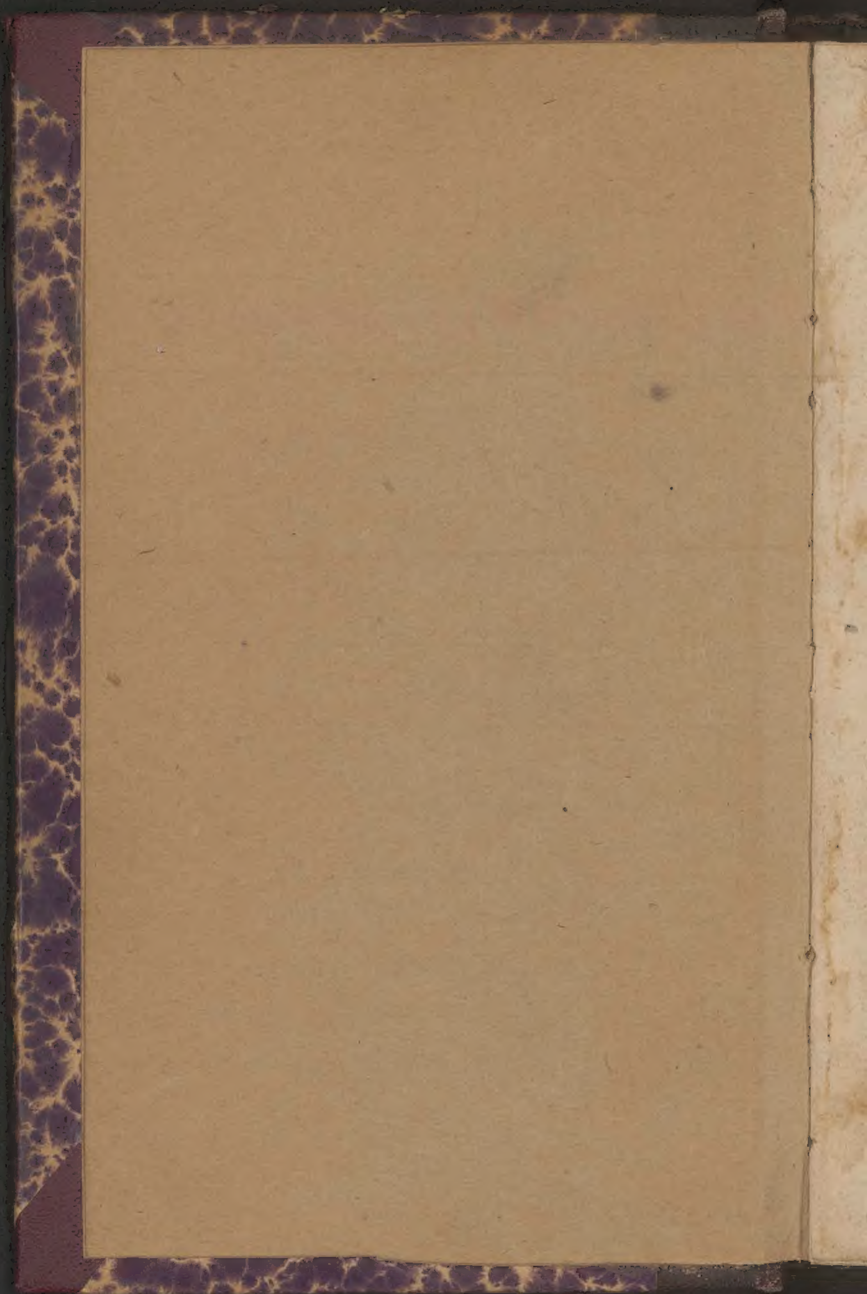

V
B J
C

1

M na nowo

SPOSOB ŁATWY

Nauczenia i Pamiętania dzieiow Powszechnych, i rozmiaru czasów czyli

CHRONOLOGII

i

HISTORII POWSZECHNEY

Podany Francuskim ięzykiem

Przez X. Buffiera Soc: JESU.

PRZEŁOZONY

Z przydaniem ciekawszych pytań, i uwag na dzieie święte i świeckie dla wygody

JCHMOSCIOW PANOW KAWALEROW

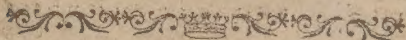
Collegii Nobilium Posnaniensis

TOM I.

Zamyka dzieie święte i świeckie aż do CHRYSTUSA PANA.

Xaverii Niemoiewski

X.

w POZNANIU
w Drukarni J. K. M. *Soc: JESU.*
1768.
Za przywileiem J. K. M. PANA Naszego Miłościwego.

Neſcire quid antea, quàm natus ſis', accide-rit, id eſt: ſemper eſſe pu-erum. Cicero in Orat.

DO
JJ. WW. JCHMOSC
PANSTWA
WŁADYSŁAWA
i
ANNY
z RADOMICKICH
GUROWSKICH
Marſzałkowſtwa Nadwornych
Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego

JJ. WW. MARSZAŁKOSTWO

W Pośrzòd tak wiele nayżyczliwſzego powinſzowania, które

przy wstąpieniu, na Marszałkowską W. X. L. godność zewsząd was otaczaią, ia co do winszuiących Osob nayniższy, co do życzliwych chęci naypierwszy, tę podłą daninę w dzięczności moiey wam poświęcam.

Mała w prawdzie, i ani wielkości waszey, ani chęciom moim nie wystarczaiąca ofiara! wam iednak nie może być nie miła przeto samo, że wielkość urzędu, i osob waszych doskonale wyraża.

Jeżeli bowiem J. W. MARSZAŁKU czytać tu będziesz, z iakich początków naywspanialsze Państwa powstały, iak dziwnie wzrosły, po ktorych stopniach do takiey mocy, chwały, i podziwienia przyszły, poznasz iaśnie, co było powodem NAYIASNIEYSZEMU PANU, że cię do boku i rady swoiey przyzwał.

NAYIASNIEYSZY PAN nasz gorliwy o sławę narodu swego, aby go na wymiar nieśmiertelnie sławney osoby swoiey, potomnym wiekom na podziw doskonałego Królestwa wystawił, wybrawszy ciebie na pomoc rad i zamysłow swoich; dał całemu światu poznać wielkość ducha, i umysłu twego, dziwne przeniknienie

rze-

rzeczy przyszłych, prętkie ułatwienie przytomnych, rostropność w zamysłach, mądrość w radach, rozsądność w zdaniach, wierność w usługach, miłość Oyczyzny, którey się cały poświęciłeś.

Jeżeli czytać tu będziesz o mężach wysokich bez wyniosłości, ostrożnych w szczęściu, wspaniałych w nieszczęściu, ożywisz nieśmiertelną pamięć Przodków twoich, chwalebnych u Boga przez świątobliwe cnoty, pożytecznych Oyczyznie przez szacowne usługi, sławnych u świata przez wysokie urzędy. Otrzesz z popiołu śmiertelności nieśmiertelney pamięci Oyca twego Kasztelana Poznańskiego pełnego drogich dni i zasług męża, ztąd niemniey chwalebnego, że z pomiędzy godnych braci twoich zostawił i ciebie Wielkiego Syna, który Przodków twoich zasług twoiemi dopełniasz zasługami, iuż to w Oyczyznie, gdzie po wielorakich Poselstwach, po sprawowanym Pisarza W. K. urzędzie, godność MARSZAŁKA W. X. L. piastuiesz teraz: iuż w zagranicznych Państwach, do ktorych sławę imienia i narodu twoiego nosiłeś: a z nich z sła-

wą Króleſtwa oraz i Oſoby twoiey powracałeś. *

Ty zaś J. W: MARSZAŁKOWA, ieżeli czytać tu będzieſz o Panach i Paniach przed Bogiem równie iak światem ſławnych przy ſkromności przyiemnych, przy powadze ludzkich, przy weſołości ſtatecznych, przy roſtropności ſzczèrych, przy świątobliwości towarzyſkich, poznaſz natychmiaſt w ich chwale obraz twoiego życia; w dzieiach świętych świątobliwego przed Bogiem, w dzieiach świeckich, ſzacownego przed światem. Poznaſz w dzieiach świętych twoią wierność w Sarze, męſtwo w Judithcie, twoią ſzczerość w Ruthcie, twoie nabożeńſtwo w ANNIE Samuela Matce, twoie pobożne wychowanie dzieci w ANNIE TobiaſzaMatce.

Jeżeli czytać tu będzieſz dzieie świeckie pełne nayiaśnieyſzych przed światem mężów, przerazi natychmiaſt twe oczy niepoiętey chwały blaſk RADOMICKICH domu z Nayiaśnieyſzym Ceſarzow Chrześciańſkich domem Rakuſkim złączonego.

do-

* J. W, MARSZAŁEK ieſt Kawalerem Orderu S. Alexandra Newſkiego, i S. Anny.

domu: na cały świat sławnego, chwalonego od wielu, niewychwalonego od nikogo dosyć, domu: ktorego chwała i pamięć przez naypierwsze krzesła w Senacie, przez świętey choyności wieczne nadania w Kościołach, przez nieśmiertelność wielkiego imienia i sławy w świecie dotych czas słynie, i słynąć zawsze będzie.

Gdy tedy i urzędu Waszego, i osob waszych wysokości bierzecie miarę z powszechnych dzieiów przyimieycie ie proszę łaskawie, niech wam miła rzecz będzie, czytać sławne wielkich mężow dzieła, iak miła rzecz będzie potomnym, czytać chwalebne zasługi wasze, ktore ia z głębokim szacunkiem poważaiąc, mam sobie za cześć być na zawsze.

JJ. WW. PANSTWA

DOBRODZIEYSTWA

Nayniższy Sługa

Xiądz Michał Kociełkowski

Soc: JESU.

STANISLAUS AUGUSTUS

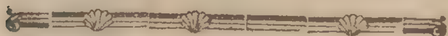
DEI Gratiâ REX Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Russiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kioviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smoleńsciæ, Severiæ, Czerniechoviæque.

SIgnificamus præsentibus Literis Nostris quorum interest Universis & Singulis Relatum Nobis est: quod Collegium Societatis JESU, Posnaniense in sua Tipographia non modico sumptu Librum per Michaëlem Kocielkowski Soc: JESU, Præsbiterum polonico idiomate confectum sub Titulo: *Sposob łatwy nauczenia i pamiętania dziejów powszechnych świata*: in duo divisum Volumina luci publicæ edidit; ac ideo supplicatum Nobis est per certos Consiliarios Nostros Lateri Nostro assidentes Nomine & proparte præfati Collegii Posnaniensis Soc: JESU, ut impressionem seu reimpressionem hujus Libri inhibere dignaremur, Nos præfatæ supplicationi benignè annuentes: omnibus & Singulis in Regno & Dominiis Nostris ubique locorum existentibus Tipographis maudamus; inhibentes; ne huncce Librum superiùs expressum

absque;

abſque conſenſu dicti Collegii ad annos decem ſub quocunque prætextu imprimere, vel reimprimere audeant, idque ſub confiſcatione omnium exemplarium & pœnis contra Convulſores Mandatorum Noſtrorum Legibus Regni ſancitis. In quorum fidem præſentes Manu Noſtra ſubſcriptas, Sigillo Regni communiri juſſimus. Datum Varſaviæ Die XXV. Menſis Januarii. Anno Domini MDCCLXVIII. Regni verò Noſtri IV.

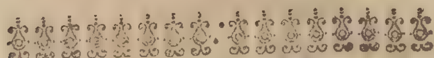
STANISLAUS
AUGUSTUS REX (L.S.)

APPROBATIO DIÆCESANA

Liber ſub Titulo: *Spoſob łatwy nauczenia i pamiętania dziejów powſzechnych Świętych i świeckich*, è Gallico idiomate in Patrium, per Admodum Reverendum Patrem Michàëlem Kociełkowſki Soc: JESU, ad commodum Polonorum Adoleſcentum laboriosè tranſpoſitus, ut mediante prælo in publicam prodeat lucem, facultatem do. Datt: in Collegio Lubranſciano Academiæ Poſnanienſis. Die 15. Menſis Octobris. Anno Domini 1767.

M. STANISLAUS FICZKIEWICZ, U. J. Præſentatus & Pſr: Eccleſiæ Collegiatæ S. Annæ Cracoviæ Præpoſitus. Librorum per Diœceſim Poſnanienſem Cenſor. Studii Academiæ Poſnanienſis RECTOR.

ADAMUS CHRZANOWSKI

PRÆPOSITUS PROVINCIALIS SOCIETATIS JESU. per POLONIAM Majorem.

CUm Opus quod inſcribitur: *Spoſob nauczenia dzieiów i Chronologii powſzechney* &c. è Gallico in Polonicum opera P. Michaëlis Kocielkowſki tra-ductum aliquot ejusdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint, poteſtate mihi facta ab A. R. P. Noſtro LAURENTIO RICCI Societatis Noſtræ Præpoſito Generali, facultatem concedo, ut typis mandetur, ſi iis ad quos pertinet ita videbitur. In cujus fidem, has Literas manu meâ firmas & ſigillo munitas dedi. Poſnaniæ, die 20. Januarii 1768.

ADAMUS
CHRZANOWSKI S. J.
mpp.

PRZEMOWA

Tłumacząca ſposòb piſania, i używania tey Kſiążki

WSzyſtkie czaſy, i kraie świata wydały wiele kſiąg o Chronologii i Hiſtorii powſzechney, z kąd iawna ieſt tych umieiętności potrzeba, mało iednak ieſt kſiąg; któreby podawały łatwy ſposób do poięcia, dopieroż do pamięci dzieiòw tym porządkiem; ktorym po ſobie naſtępuią. Otoż ten ieſt teraźnieyſzey kſiąſzki zamyſł, ktòrego pomyślnym ſkutkiem nieśmieiąc ſobie podchlebiać, nie odważyłem ſię, pièrwey icy do druku podać, aż po publicznych doświadczeniach powtorzonych mianowicie *w Collegium* LUDWIKA WIELKIEGO w przytomności godnych oſob.

Sposób naſz ieſt prawie ten ſam, ktorego zażywali dway naymędrſi naſzych czasów mężowie XX. Petawiuſz, i Labbe Jezuici, zwykli oni wſpomagać pamięć wierſzami, po-

(a 2) nie-

nieważ te przez związek słów dobranych ożywiaią w myśli wielką liczbę dzieiów, i czasów, á przez iednakowy spadek łatwe ich czynią poięcie, i pamięć, iak się doświadczyło na wielu dzieciach aż do podziwienia ich pamieci.

Może kto mówić, że przykład niektórych, nie iest prawidłem dla wszystkich, i wierfze tym kształtem ułożone nie sprawiłyby równego pożytku w pamięci słabszey. Nie przeczę temu, lecz i to prawda, że tym sposobem przy krótszey pamięci mogą się nauczyć więcey, i pamiętać doskonaley, niżeli inni w dłuższym czasie przy teyże pamięci podobnego sposobu niemaiąc.

Na dowód tey prawdy, dosyć iest rzucić okiem na porządek wierszy rozłożonych, i widzieć, że każdy wiersz iedno álbo dwa dzieła zamyka, á wszystkie razem składaią nie iakąś tablice Chronologii i Historii. Nie masz żadnego z mądrych, żeby nie żądał mieć przed oczyma, takowych tablic, ktorych się ustawicznie radzić trzeba, iak wielkąż więc pomoc z tey ksiąszki mieć będzie!

Nie

Nie maſz żadnego, ktoryby podług porządku czasów mógł zazaz na pamięć opowiadać naſtępowania dzieiów, á przecie tym ſpoſobem łatwo tego dokazać mogą, i dokazuią w trzynaſtym, álbo czternaſtym roku dzieci, bez więkſzey pracy, iak gdy ſię ktore ſto wierſzy uczą, co ieſt ich zabawką codzienną.

Jeżeliby z trudnością, ktoremu przyſzło pamiętać porządkiem wſzyſtkie wièrſzc, może to nadgrodzić ſpoſobem innym nie mniey ſkutecznym. Niech ie czytuie wolnego czaſu, á tak łatwo ſię nauczy i dzieiów, i rozmiaru czaſu, kto żadney w dzieiach wiadomości niema; ten czytaiąc naprzòd wierſze, niech zaraz czyta ich tłumaczenie.

Niemożna było złożyć więkſzey liczby wierſzy bez obciążenia pamięci, ktorey owſzem ulegać potrzeba. Dla czego myślałem w ſtu wierſzach wſzyſtko zamknąć, iako w łacińſkich uczynił X. Labbe: atoli doświadczenie nauczyło, że ta zbyteczna krótkość była tylko zbiorem imion nie maiących z ſobą żadnego

związku, nie trwaiących w pamięci, nie wyznaczaiących przeciągu czasòw, i dzieiów.

Nie ſtarałem ſię o wytworność tych wierſzy ſłużących iedynie dla pożytku, nie dla pròżney rozrywki, dla czego każdy łatwo wybaczy, 1. że dla uniknienia długich określeń wierſza czaſem od mowy nie wiązaney nierozeznać, 2. Ze niektóre mieyſca zoſtawiłem przyciemne aby dzieci chcąc ie dobrze przeniknąć, pilniey ſię do nich przyłożyli, á tak lepiey ie pamiętali, ile że iakążkolwiek wierſzów ciemność obiaśnia zupełnie ich tłumaczenie.

Nie zatrudniam ſię opiſaniem dzieiów ſzczegulnych każdego kraiu, gdyż w krótkie zebranię powſzechnych wchodzić tylko maią rzeczy godnę wiadomości wſzyſtkich czasów i kraiòw świata. Prócz tego uniknienie wſzelkiego zamięſzania wyciąga, áby o naypotrzebnieyſzych mòwić wyłuſzczaiąc iaśnię iſtotę dzieiòw, i obyczaie osób. Luboć nauczyć ſię tu można i ſzczegulnych Państw dzieiów. Prócz powſtania, trwałości, odmian, i upadków Państw

doczytaſz ſię tu o tych dziełach mężów znakomitych czyli na woynie w męſtwie, czyli w pokoiu w naukach; o których nie zdarzyło mi ſię czytać w innych dzieiopiſach powſzechnych.

Lubo powſtania, odmiany, przypadki, i oſobliwości Państw żebrałem razem dla łatwieyſzego ich poięcia, powtarzaią ſię iednak tu i owdzie nicktore dla trwalſzey ich pamięci, czas zaś ich powſtania, i odmian wyrażaią liczby na brzegach położone.

Imiona Wodzów ludu Bożego z przydaniem w iednym álbo dwóch słowach oſobliwſzych ſpraw życia ułożyłem w wièrſzach. Tak łatwo będzie pamiętać dzieie święte, w ktorych rzadko można ſię uſtrzec zamięſzania oſobliwie co należy do dzieiow Królów, Kapłanów wkrótce przed Chryſtuſem żyiących. Machabeyczyków á nadewſzyſtko Królów Judzkich pomięſzanych z dzieiami Królòw Izraelſkich, tę ułatwiaiąc trudność, oſobno opiſałem dzieła Królów Judzkich, oſobno Izraelſkich.

Stoſuiąc ſię do woli, i określoney

w młodych pamięci podałem te dzieie przez pytania i odpowiedzi, ten ſpoſob ieżeli ma mieć mieyſce w ktorych dzieiach, to oſobliwie w powſzechnych, gdyż te dla ſwoiey rozmaitości, i wielości, tak zwięzle z ſobą ſię łączyć niemogą.

Prócz tego upatrowałem w tym poczynaiących pożytek, i podałem pytaiącym i odpowiadaiącym ſposób pożyteczny, i łatwy, ſame pytania ſą ułożone w takich ſłowach, które łatwo odpowiedź nadtracaią. W powtórzonym druku odpowiedzi podałem krótſze dla ulżenia pamięci młodych. Pytania bez żadney liczby ſą proſtym wierſza tłumaczeniem, i naybardziey potrzebne. Pytania z liczbą tą (II.) zawieraią dzieie pożyteczne, álbo ciekawſze dla rozerwania umyſłu tą różnością. Pytania pod liczbą (III.) ſłużą oſobliwie dla tych, ktòrzy większą poiętność, i wiadomość dzieiów maią. Liczby. IV. V. Vi. oznaczaią dzieie niemniey pożyteczne, lubo nie tak potrzebne, dla czego poczynaiący może naprzòd nauczyć ſię pytań i odpowiedzi, ktòre

ſą

ſą bez liczby, á potym z większą łatwością poſtąpi do innych.

Rozmiar czasòw, ieſt zabrany z Chronologii X. Saliana, i X. Labbe powſzechnie od wſzyſtkich wziętey, gdyż inny układać, byłoby trudności powiękſzyć, dzieie naydawnieyſze, á przeto ciemnie, różnie, i oboietnie opiſane wolałem wyrazić tym ſpoſobem, któryby ſię róznych dzieiopisów zdaniów nieſprzeciwiał, niżeli ie niepewne wypiſać.

Co zaś należy do ſpoſobu uczenia ſię z tey kſiąſzki, potrzeba naprzód nauczyć ſię wierſzów, potym mówiąc, álbo czytaiąc dzieie iakiego Pańſtwa, przypomnieć ſobie wièrſz, w którym ſię też dzieie zamykaią, przypominaiąc zaś ſobie kilka niżſzych álbo wyżſzych wièrſzy trafi ſię na pewny czas, którego te dzieie przypadły, gdyż prawie każdego wieku rozmiar wierſzami ſię wyznacza, tym ſpoſobem łatwo poznać w ktòrey cząſtce wieku ſławnieyſze dzieła przypadły. Pożyteczna by też wielce rzecz była, nauczyć ſię porządkiem imion Królów, lub Kſiążąt każdego Pańſtwa.

Tak

Tak tedy ułatwiwszy Chronologią czasów i Królów wierszem położonych, udać się do czytania pytań i odpowiedzi przypominaiąc sobie wiersz, którego są tłumaczeniem.

Dwa nadto są śrzodki do łatwego nauczenia dziwnie pomocne. Pierwszy; áby co się w osobności czyta, przemówić z drugim, ten sposób iest tym pożytecznieyszy, że bez przykrey pracy w zwyczaynym z ludźmi towarzystwie przychodzi, iednakże kto z poczynaiącym rozmawia, niech nie przytacza inszego czasów rozmiaru, ani dzieiów inaczey opisanych, iak się tu znaydaią, nie dla tego, iakoby nie można nauczyć go rzeczy równie potrzebnych; ále żeby rozmaitością rzeczy młodey pamięci nie pomięszać. dosyćby nawet było, czytaiąc im pytania, odpowiedzi się na nie dopominać, tak i pytaiący, i odpowiadaiący równy pożytek odniesą.

Drugi sposób z doświadczenia moiego nie mniey skuteczny dla młodych, áby im pewną cząstkę do nauczenia wyznaczyć, i w czasie wyznaczonym popis odprawić w przy-

tomności godnego zgromadzenia, ponieważ iak tym sposobem chęć w młodych, i przytomność się nabiera, pamięć doskonali, porządek czasów i dzieiów utwierdza: tak bez tego sposobu ochota w młodych ustaie, i stygnie. Jeden miesiąc dostateczny iest dla nauczenia się Chronologii od Adama aż do Chrystusa Pana nawet dla tych, którzy pomierney są pamięci, ieżeli dla iey się nauczenia dwie, albo trzy godziny co dzień odłożą.

Ci zaś, którzy pragną być doskonali w Chronologii niech się pytaią álbo siebie, álbo tych, którzy się uczą, o naycelnieyszych czasach i Państwach, od których się zaczynaią rachować lata, iakowe są. 1. Od narodzenia Jezusa Chrystusa. 2. Od założenia Rzymu, 3. Od pierwszey Olimpiady, te trzy są nayosobliwsze, ponieważ od nich cała prawie Chronologia zawisła, wiedząc ábowiem, ktorego roku świata, Rzymu, Olimpiady, przed narodzeniem Chrystusa Pana dzieło każde przypadło, iest to mieć zupełną dzieiów razem i czasów umieiętność, tey zaś łatwo można nabrać za pomocą tey kśiążki:

Naprzykład wiedząc, że niewola Babilońska przypada na rok Rzymu 146. wiedząc znowu z wièrſza, że założenie Rzymu przypada na rok świata, 3300; dodać tylko lat 146. do lat świata 3300. á znaydziemy, że niewola Babilońska przypadaiąca na rok Rzymu 146. przypadnie na rok świata 3446. ieżeli zaś chcę wiedzić, na który rok przed narodzeniem Chryſtuſa Pana taż niewola przypadła, wiedząc że narodzenie Chryſtuſa przypada na rok świata 4053. więc odiąć lata 3447. a zoſtanie ſię rok niewoli Babilońſkiey przed Chryſtuſem Panem 607. Toż mówić o Olimpiadach, których pièrwſza przypada na rok świata 3278. rachuiąc na każdą Olimpiadę po lat cztery, á 25. Olimpiad na każdy wiek; poznamy za iednym ſpoyrzeniem, że założenie Rzymu przypadaiące na rok świata 3300. przypada na rok drugi, Olimpiady ſzóſtey, ponieważ od roku 3278. wychodzi Olimpiad zupełnych 5. na każdą po 4. lata rachuiąc, i nadto wychodzą dwa lata na ſzòſtą Olimpiadę. Wreſzcie nie potrzeba czynić wſzyſtkich rachunków, lecz do-

ſyć

ſyć ieſt mieć ſpoſòb, iak ie czynić, gdy ſię potrzeba, álbo ſpoſobność poda.

Nie ieſt od rzeczy odpowiedzić na mnieyſzey wagi zarzut choćże od ludzi dowcipnych uczyniony, że tym ſpoſobem iak ſię łatwo nauczyć, tak nie mniey łatwo zapomnieć, lecz cóż waży ten zarzut? możnaż ſię tak czego nauczyć, żeby o tym nigdy niepomnieć? zaniechać że iuż czytania trzeba, że ſię nie pamięta wſzyſtko, co ſię czyta? poprzeſtać uczyć dzieci, że, czego ſię nauczą, zapomną? zawſzé pożyteczne ieſt to, co ſię kiedy umiało, gdyż nie może tak wypaść z myśli, żeby ſię nie łatwiey przypomniało. Ja zaś z doświadczenia X. Petawiuſza, X. Labbe, i z mego własnego to twièrdzę, że áni łatwiey, áni beſpieczniey dzieiów i czasów nauczyć ſię nie można, iako przez chronologiczne wièrszów ułożenie.

Tey bym ſię raczey miał obawiać przymówki, że niewiele ſię ieſzcze umie, choć ſię cała ta kſiąſzka umie, na cobym odpowiedział z doświadczenia, że widziałem w Pary-

żu

żu wielu, ktorzy z tey kſiąſzki nabrali umieiętności aż do zazdrości innym. Tak o tey kſiąſzce mówił JMCi X. Fleuri Piſarz Kościelnych dzieiów, X. Longrue podziw pamięci, i mądrości.

Nie maſz potrzeby przy końcu tey przemowy okazać ſzacunek Chronologii i Hiſtorii powſzechney, aż nadto o tym wſzyſcy dzieiopiſowie piſali, i świat go cały uznaie JMCi X. Boſſuet Biſkup Meldeńſki mówi rzecz bardzo prawdziwą, *że to wſtyd ieſt ſzlachetnie urodzonemu, niewiedzić o ludziach, i odmianach pamięci godnych, ktore naſtępuiące po ſobie czaſy uczyniły.*

Okazuie potym nieprzyzwoitości, ktore nieumiei ętność dzieiów ſprowadza, ktora iak wielkiey pogardy ieſt godna, kilka ſłów Cycerona doſtatecznie znać daią. *Neſcire, quid antea, quàm natus ſis, acciderit, id eſt, ſemper eſſe puerum*, niewiedzić co ſię przed nami na świecie działo, ieſt to być zawſze dziecięciem. Mòwiąc zaś o tym, co umieć ma ten, kto, chce ſię do czego dobrego na świecie przydać; Niech umie, mówi, dzieiów i

pamię-

pamięci dawnych porządek osobliwiey w prawdzie Rzeczypospolitey naszey, ále też i sławnych Królestw, i ludzi panuiących. *Cognoscat rerum gestarum, & memoriæ veteris ordinem maxime scilicet nostræ civitatis, sed & imperiosorum populorum, & regnorum illustrium.*

Cóż na to rzeką owi, ktorzy słowa Cicerona za tyleż wyroków maią, á przecie z nich żadney korzyści nie odnoszą? możeż być większey wagi umieiętność która? czyliż tłumaczenie ksiąg, zwyczayna młodych nauka nie zawisło naywięcey na wiadomości Państw, i wielkich w starożytności mężów? Nie wiem, czy się nie mylę, zda mi się iednak, że ktorzy się udaią na czytanie Pisarzów różnych, pierwsza by ich nauka być powinna Chronologia i Geografia, bez ktorych przy ustawicznych czytaniach nie doszliby umieiętności zupełney. Prócz tego nie każdemu potrzebna Greckiego i łacińskiego ięzyka, zawisłości Filozofii umieiętność, lecz w ktorymże wieku, w którym stanie, w ktorym sposobie życia nie mniey pożyteczna, iak miła umieię-

tność

tność świętych i świeckich dzieiów? możeż się w którym posiedzeniu odezwać, i o iakim dziele pomowić, ktorego żadney niema wiadomości? Możeż się iakowych dzieiów nauczyć z gruntu, do ktorych żadney łatwości i początków nie zabrał? albo raczey możeż, ktore dzieie doskonale umieć kto niewie, na ktore mieysce w zebraniu historii i chronologii powszechney przypadaią? iako mowi ieden z mądrych (Bodin.) *Ut plena sit & facilis historiarum scientia, principio adhibeatur præstans illa artium magistra analysis... Non minus errant, qui singulas historias prius intelligere se putant, quàm universam.*

Końca bym mówie dosyć przedłużoney nie uczynił, gdybym iak nayiaśniey wyłożyć chciał tę prawdę, o ktorey chiba ten powątpiwać może, ktory żadnego smaku nie ma w tey nauce szacowney powszechnie u wszystkich.

SPOSOB ŁATWY
Nauczenia i Pamiętania DZIEIOW POWSZECHNYCH i rozmiaru czasu czyli CHRONOLOGII i HISTORYI POWSZECHNEY.

PYTANIE. Co znaczy to słowo *Chronologia?*

ODPOWIEDZ. *Chronologia* znaczy wiadomość czasów, których przypadły niektóre sprawy godne pamięci.

P. Jak się nazywa czas wsławiony iakową sprawą godną pamięci?

O. Nazywa się *Epocha*, kiedy zaś

rachuiemy lata od ustanowienia iakiego Państwa, nazywa się niekiedy *Era.*

P. Jako się dzieli cały przeciąg czasow od stworzenia świata aż do naszych czasow?

O. Dzieli się na czas przed Narodzeniem Jezusa Chrystusa, ktory można nazwać *Chronologią*, albo rozmiarem czasu starym, i na czas po narodzeniu Jezusa Chrystusa, ktory można nazwać *Chronologią* nową.

II. P. Około wiele lat zamyka w sobie przeciąg czasu w *Chronologii* nowey i starey?

O. *Chronologia* stara zamyka w sobie lat cztery tysiące pięćdziesiąt i trzy: nowa zaś *Chronologia* tysiąc siedemset sześćdziesiąt i siedem.

IV. Podług różnych Pisarzow różne są zdania około liczby lat w *Chronologii* starey: atoli dzieiopisowie naysławnieysi zgodnie naznaczaią około czterech tysięcy lat od stworzenia świata, aż do przyiścia Chrystusa Pana.

P. Czas przed narodzeniem Chrystusa Pana na wiele się dzieli znakomitszych części, ktore pospolicie nazywaią się wiekami świata?

O. Dzie-

O. Dzieli się na sześć części według rozmiaru dzieiów świętych, i rządów Żydow, ktòre są lepiey nam wiadome i wzięte.

III. P. Ktòreż to są te części?

O. Pierwsza część zamyka w sobie czas Patryarchow przed potopem, Druga: czas Patryarchòw pod czas rozeyścia się ludzi w ròżne strony świata: trzecia: czas Patryarchòw, którym dziwne obietnice BOG uczynił. Czwarta: rząd Sędziów Izraelskich: Piąta: rząd Kròlow. Szosta: rząd náywyższych Kapłanòw.

IV. P. Opowiedz mi przeciąg czasu każdey z tych części?

O. Czas Patryarchów przed potopem zaczyna się od pierwszego roku świata, aż do roku. 1656, którego świat potopem zalany iest. Czas Patryarchów żyiących pod czas rozeyścia się ludzi w ròżne strony świata zaczyna się od potopu, w roku 1656. aż do narodzenia Abrahama w roku 2039. Czas Patryarchòw, którym Bóg dziwne taiemnice uczynił, rościąga się od narodzenia Abrahama w roku 2039. aż do rządu Sędziow zapoczętym w roku 2584. Rząd Sędziow po-

czyna ſię od śmierci Moyżeſza, á roku pierwſzego panowania Sędziow przypadaiącego na rok świata 2584. aż do panowania Królow poczynaiącego ſię w roku 2962. Rząd Krolow poczyna ſię od Saula pierwſzego Krola, od roku 2962, aż do roku 3446. (który był rok Rzymu 146.) kiedy Sedecyaſz oſtatni Król był zaprowadzony w niewolą do Babilonii, do tych lat przydaie ſię ſiedemdzieſiątſlat niewoli Babilońſkiey, iako należących ieſzcze do rządów Krolow. Nakoniec rząd naywyżſzych Kapłanów poczyna ſię od powrotu Zydow z Babilonii do Jerozolimy w roku świata 3516. (á od założenia Rzymu roku 216.) aż do narodzenia Jezuſa Chryſtuſa w roku świata 4053. od założenia Rzymu roku 753. *.

IV.

IV. * Ktorzy nie tak uſilnie ſię ſtaraią o dokładny rachunek, co też nie ieſt rzeczą zbyt potrzebną w używaniu zwyczaynym, łatwiey pamiętać będą lata tych 6. części świata przez liczby ſame tylo tyſiączne i ſetne, i tak: możno mówić: że pierwſza część zamyka prawie tyſiac ſiedemſet lat, druga bliſko 400. trzecia bliſko ſześćſet. Czwarta iak druga, bliſko 400. piąta iak ſzòſta bliſko ſześćſet lat.

IV. P. Dla iakiey przyczyny łączyſz lata świata z laty od założenia Rzymu?

O. Ponieważto uważanie i znoſzenie lat świata z laty od założenia Rzymu wielce pomaga do dobrego zrozumienia *Chronologii* ſtarey, łatwo bowiem można znoſić z ſobą lata Rzymu, i lata świata, pamiętaiąc zawſze na to, że założenie Rzymu przypada na rok świata 3300. Zeby tedy wiedzieć, wiele ieſt lat od ſtworzenia świata, przyłożyć tylo trzeba do lat od założenia Rzymu lata świata 3300. albo odiąć 3300 lat od lat świata, ażeby mieć lata od założenia Rzymu. *Czytay przemowę.*

DZIEIE SWIĘTE CZĘSC PIERWSZA

Od roku pierwszego świata, aż do roku 1656.

Adam z raiu wygnany iest dla swoiey winy.
Kaim Abla zabiia, Abla Seth miał czyny
Henochią naypierwsze miasto stawia Kaim.
Wynalescy pierwszych sztuk Jubal, Tubalkaim.
Cnot Enocha zazdrościć Niebo zda się ziemi.
Mathuzal między ludźmi żył dłużey wszystkiemi.
Tysiąc sześćset pięćdziesiąt sześć lat świat dochodzi.
Złość Olbrzymów ściągnęła potopu powodzi.

Adam z raiu wygnany iest dla swoiey winy.

P. JAko Adam naypierwszy człowiek, wygnany iest z raiu ziemskiego dla swoiey winy?

O. Adam wygnany iest z raiu, w którym go Bóg stworzył, ponieważ za podmową Ewy żony swoiey skosztował owocu zakazanego od Boga.

II. P.

II. P. Jakiey procz tego karze podpadł?

O. Stał ſię podległy śmierci, i innym ſkutkom grzechu ze wſzyſkiemi ſwoiemi potomkami.

P. Dla iakiey nienawiści i zawziętości Kaim Syn ſtarſzy Adama, zabiia Abla młodſzego brata ſwego?

Kaim Abla zabiia.

O. Dla zazdrości: ktòrey przyczyną była, niewinność i pobożność Abla czyniąca ofiary iegoż przyiemnieyſze Bogu nad ofiary Kaima.

III. P. Jakiego życia byli naſtępcy Kaima, gdy ten z dopuſzczenia Bożego ſtał ſię zbiegiem i tułaczem po ziemi?

O. Ròwnie bezbożni, iak i on, i dla tego Synami ludzkiemi ſą nazwani. Przeciwnym ſpoſobem Potomkowie Setha trzeciego Syna Adama Synami Boſkiemi, gdyż Bóg tylo dobrych ludzi za Synòw ſwoich uznaie.

P. Po zabiciu Abla, którego świątobliwości, i cnòt Sèth naśladował, kto był trzeci Syn Adama?

Abla Seth miał czyny.

O. Seth naśladuiący w pobożności Abla naſtąpił na godność Patryarchow po Adamie, i był Przodkiem innych Patryarchow Wodzow luda Bożego.

P. Kto

Henochią naypierwsze miasto stawia Kaim. P. Kto wystawił miasto Henochią pierwsze ze wszystkich miast na świecie?

O. Kaim, ktory ie nazwał od Enocha iednego z Synów swoich.

P. Które były pierwsze na świecie sztuki, i którzy ich wynalescy?

Wynalescy pierwszych sztuk Jubal; Tubalkaim. O. Jubal wynalazł muzykę: Tubalkaim sztukę obrabiana miedzi, i żelaza.

IV. Ci obydway byli Synowie Lamecha, á potomkowie Kaima w szóstym stopniu. Ten Lamech różny iest od Lamecha Oyca Noego.

Cnòt Enocha zazdrościć niebo zda się ziemi. P. Jakim sposobem ma się to rozumieć, *że niebo zazdrościć się zdało ziemi cnót Enocha* Patryarchy, który, iak twierdzą, postanowił powierzchowne obrządki czci Boga?

O. Tak się ma rozumieć: że go Bóg wziął do siebie, wyrwawszy go z ziemi, na ktòrą ma się powròcić przy dokończeniu świata.

IV. Ten Enoch był z pokolenia Setha w piątym stopniu, daleko różny od Enocha Syna Kaima.

IV. W cztèrech wièrszach następuiących można łatwo pamiętać imiona Patryarchòw od Adama, aż do Noego,

go, za którego życia świat potopem zalany ieſt.

Tyſiąc ſześćſet, pięćdzieſiąt lat ludźie liczyli,
W których Adam, Seth, Enos, i Kainan żyli.
Malaleel, toż Jared. Enoch, Matuzalem,
Lamech, Noe, tego Syn Sem drugi przed Salem.

P. Który z pierwſzych Patryarchów, żył naydłużey na świecie?

O. Matuzalem: który żył dziewięćſet ſześćdzieſiąt i dziewięć lat, Adam żył tylo lat dziewięćſet trzydzieści. *Matuzal między ludźmi żył dłużey wſzyſtkiemi.*

* P. Jako Bóg zeſłanym na ziemię potopem ukarał grzechy Olbrzymów narodzonych z małżeńſtwa Synów Bożych z Synami ludźkiemi? ** Tyſiąc ſześćſet pięćdzieſiąt ſześć lat świat dochodzi*

* O. Olbrzymi ſławni dla ſwoiey ſrogiey wielkości, i dla ſzkaradnych niecnót, ściągnęli na ziemię ſtraſzliwą karę powſzechnego potopu: który Bóg zeſłał roku świata. 1656. ** Złość Olbrzymów ściągneła potopu powodz*

II. P. Jakim ſpoſobem Noe ſtatecznie wierny Bogu uſzedł powſzechnego potopu?

O. Bóg przeſtrzegł go, aby zbudował Korab, i zamknął ſię w nim z całym domem ſwoim, wziąwſzy po

dwo-

dwoie zwierząt z każdego rodzaiu.

III. P. Wiele mieśięcy pływał Korab, gdy wody na piętnaście łokci przeniosły naywyższe gòry?

O. Korab pływał bliśko sześć mieśięcy, aż odpoczął na gòrach Armeńśkich. Ktòrych wierzchołki naypierwey okazywać śię zaczęły.

CZĘSC DRUGA

Od potopu w roku 1656. aż do narodzenia Abrahama w roku 2039.

Noe winnice szczepi; z Oyca Cham zle piemie
Szydzi, Noego Syny biorą w podział ziemie.
Europa Jafetowi, Affryka Chamowi,
Azya wschodnia poszła w podziale Semowi,
Od Hebera Hebrayski język ma nazwisko
Po zmieszaniu mow, Babel poszła w pośmiewisko.

Noe winnice szczepi.

P. NOe po potopie ofiarowawszy całopalenie Bogu iaki pożytek od-

odniòsł z winnicy, którą pierwszy wszczepił, i uprawił?

O. Urodziła mu wino, ktòrego mocy ieszcze niewiedząc, gdy go się nad miarę napił; zasnął niedobrze nakryty.

P. Jaką w ten czas krzywdę odniósł od Chama iednego z trzech Synów swoich?

Z Oyca Cham złe plemie szydzi.

O. Cham naśmiewał się z niedobrze okrytego Oyca, ale Sem i Jafet dway drudzy Synowie przykryli go własnym płaszczem, za co ich Ociec pobłogosławił, na Chama zaś przeklęctwo rzucił, ktòre też na iego potomstwo padło.

** Noego Syny w podział biorą ziemie.*

P. Gdy następcy Noego rozmnożyli się wielce, iakim podziałem dostała się ziemia trzem Synóm Noego?

* O Europa z Azyą mnieyszą dostała się Jafetowi, Affryka Chamowi, Azya wschodnia Semowi.

** Europa Jafetowi, Afryka Chamowi, Azya wschodnia poszła w podziale Semowi.*

P. Który ięzyk zabrał imie swoie od Patryarchy Hebera?

* O. Język Hebrayski, ktòry był Oyczysty ludu Bożego, i naydawnieyszy na świecie, gdyż mòwiono nim ieszcze przed pomieszaniem ięzyków, które za czasow Hebera nastąpiło.

** Od Hebera Hebrayska mowa ma nazwisko*

III.

III. P. Jak znacznie po śmierci Hebera życie ludzkie skrociło się, niżeli dawnieyszych ludzi było?

II. O. Phaleg Syn iego żył tylko dwieście czterdzieści lat, i inni podobnież ludzie.

P. Jako się za życia Phalega budowanie wieży, i pomieszanie ięzyków stało?

Zazmieszaniem mów Babel poszła w pośmiewisko.

O. Ludzie przed rozeyściem się w różne kraie, umyślili wystawić wieżą tak wysoką, iżby się do nieba zbliżała, ale z dopuszczenia Bożego, gdy pomieszanemi ięzykami mówić zaczęli, zrozumieć się niemogli; i przeto musieli poniechać tak zuchwałych zamysłów swoich.

III. P. Czyliż tylo dla utrzymania nieśmiertelnego imienia swego pamiątkę tę wystawić zamyślali?

O. Zamyślali prócz tego, iak twierdzą, mieć dla siebie ucieczkę na wierzchołku tey wieży, w któreyby się w przypadku drugiego potopu zamknąć mogli. Pycha ta obraziła Boga.

CZĘSC

CZĘSC TRZECIA

Od narodzenia Abrahama w roku 2039. aż do śmierci Moyżeſza, i rządu Sędziòw w roku 2584.

Dwòch tyſiączny trzydzieſty dziewiąty rok ſchodził,
W ktòrym Abraham Ociec wiernych ſię narodził.
Izaak wſto lat potym: Syn Jakòb z naſienia
Swego dwunaſtu liczy Wodzòw pokolenia.
Za czaſu Joba Kaath miał Oyca Lewiego.
Amrama Syn był Moyżeſz Wòdz ludu Bożego.

P. KTòry ſławny Patryarcha narodził ſię z pokolenia Noego roku od ſtworzenia świata 2039.

Dwoch tyſiączny trzydzieſty dziewiąty rok zſchodził.

O. Abraham nazwany Ociec wiernych, ponieważ ón przeciw wſzyſtkiemu podobieńſtwu uwierzył obietnicom, które Bòg dla niego, i iego potomſtwa uczynił.

** 2039. W ktòrym Abraham Ociec wiernych ſię narodził.*

IV. Można łatwo pamiętać imiona wſzyſtkich Patryarchów od Noego, i Syna iego Sema, aż do Abrahama, któ-

ry miał Oyca Thare, umiawszy następuiące wiersze.

Patryarchow wszystkich wiersz ten w sobie zawiera.
Sem, Arphaxad, Kainan, Sale, Syn Hebera
Phaleg, Rew, Sareg, Nachor, z tego Syn był Thare
Ociec wiernych Abraham, przedziwną miał wiarę.

II. P. Dlaczego Abraham maiący lat siedemdziesiąt, wyszedł z miasta Ur położonego w Chaldei Oyczyznie swoiey?

O. Aby był uszedł bałwochwalstwa kraiu owego, i wypełnił roskaz Boga, który przyrzekł potomstwu iego obiecaną ziemię Kanaan, czyli Palestynę.

III P. Z iakiey opatrzności Boga Sara żona Abrahama zachowaną była od napaści Krola Faraona w Egipcie, gdzie ią głód iść przymusił?

O. Dla strasźliwych i groźnych snow, które miał Farao z tey przyczyny, dla czego za złe miał Abrahamowi, że go nie upewnił, iż Sara żoną iego była, ktorą siostrą swoią być mienił.

IV. Obydwie te rzeczy były prawdzi-

wdziwe, ale Abraham zamilczał pierwſzey dla ſprawiedliwey boiaźni.

IV. P. Jakie zwycięſtwo odniòſł Abraham na Kodorlachomorze Królu Elamitów, który był wziął w niewolą Lotha Synowca Abrahama?

O. Abraham poraził na głowę Kodorlachomora, i uwolnił Lotha za pomocą Boga, któremu wdzięczność ſwoią oświadczaiąc, podzielił ſię zdobyczą z Melchizedechem naywyżſzym Boga Kapłanem wyrażaiącym Jezuſa Chryſtuſa.

P. W czym mianowicie Abraham dał dowód wielkiey wiary ſwoiey, dla którey Oycem wierzących na wybór nazwany ieſt?

O. W tym, że przeciw wſzelkiemu do wiary podobieńſtwu uwierzył temu, co mu Bòg obiecał, iż bliſko ſto lat maiący, będzie Oycem niezliczonego potomſtwa, z ktòrego miał przyść Meſſyaſz.

II. P. Gdy Anioł upewnił Lotha o *2158.*
ſpaleniu Sodomy, i przymuſił go do wyiścia z miaſta z potomſtwem ſwoim, za co i iakim ſpoſobem ſkarana była żona iego?

O. Że przeciw zakazowi Bożemu

w ùciecz-

w ucieczce owey obeyrzała się w tył, natychmiast się obròciła w słup soli.

IV. Dwie corki Lotha porodziły Przodkòw dwoiakiego ludu: iedna porodziła Ammona Przodka Ammonitòw: druga Moaba Przodka Moabitów.

2139. *Izaak w sto lat potym.* P. Abraham dopełniwszy sto lat życia swego, iakiego miał Syna z Sary tyleż niemal lat maiącey?

O. Izaaka: w którym spełniły się obietnice Boże, i przez którego wylały się błogosławieństwa Boskie na pokolenie Abrahama.

III. P. Czyliż Abraham w piętnaście lat przed narodzeniem Izaaka nie miał Syna Izmaela?

O. Miał; ale z Agary służebnicy Sary, która że pyszniła się z swego płodu, wygnana iest z domu, do którego iednak za napomnieniem Aniolá powròciła, i porodziła Izmaela.

III. P. Wiele lat liczył Abraham, kiedy na rok przed narodzeniem Izaaka Bòg dał mu znak przymierza uszczęśliwiaiącego całe iego pokolenie (2138.)

O. Dziewięćdziesiąt i dziewięć lat, á Izmael Syn iego trzynaście.

IV. P.

IV. P. Do iakiey oftatniey prawie zguby przyszła Agara z Synem swoim Izmaelem, kiedy Sara porodziwszy Izaaka wypędziła ią powtornie z domu swego? 2144.

O. Już przyszłoby im było umierać w nędzy na puszczy, gdyby nie byli cudownie wspomożeni przez Anioła.

II. P. Kto zatrzymał Abrahama, gdy na gorze Moria iuż iuż miał ofiarować na całopalenie Syna swoiego według roskazu Bożego? 2163.

O. Anioł wyciągnioną iuż Abrahama rękę strzymał, i zakazał mu więcey iey na Syna ściągnąć, mieniąc: że przestał Bóg na samym iego posłuszeństwie.

V. Abraham miał ieszcze z trzeciey żony swoiey imieniem Cethura sześci Synow, potym sto siedemdziesiąt i pięć lat dopełniwszy, umarł.

VI. P. W iakim stopniu pokrewieństwa był Izaak z Rebeką żoną swoią?

O. Obydway byli w trzecim stopniu pokrewieństwa, gdyż Rebeka miała Oyca Bathuela, Syna Nachora, który był bratem Abrahama.

II. P. Których Synow miał Izaak z Rebeki żony swoiey?

O. Ezawa i Jakóba bliźnięta.

Syn Jakòb. II. P. Jakòb Syn Izaaka kupiwszy od Ezawa pierworodztwo za trochę szoczewicy; iakim sposobem otrzymał błogosławieństwo od Oyca?

O. Obwinął skorkami Koźlęcemi ręce swoie, aby tym sposobem udał się za kosmatego Ezawa przed Oycem małoco iuż dla starości widzącym. I tak uprzedził tą sztuką Ezawa do błogosławieństwa, ktore się iemu iako pierworodnemu Synowi należało.

III. P. Jaką drabinę uyrzał we śnie
2276. Jakób, gdy uchodząc przed zawzię-
tością Ezawa, schronił się do Labana Wuia swego.

O. Widział we śnie drabinę cudowną, po ktòrey Aniołowie wstępowali, i zstępowali, co znaczyło towarzystwo, które zachodzi między Bogiem i ludźmi, między ziemią i niebem.

III. P. Gdy Jakób przez siedem lat
2283. pasł trzodę u Labana w nadzieię dostania w małżeństwo córki iego młodszey Racheli przyobiecaney, ktòrą mu żonę dał Laban?

O. Dał mu Liią còrkę ſtarſzą zamiaſt Racheli obiecaney, za którą ſiedem drugie lat ſłużyć muſiał

P. Wiele miał Synów Jakób?

O. Dwanaście: którzy byli Przodkami tyleż pokoleń, á ktorzy potym poddali ſię Jozefowi bratu ſwemu Przodkowi także ſwoiego pokolenia.

Z naſienia ſwego dwunaſtu liczy Wodzow pokolenia.

II. P. Z których czterech żon Jakòb miał tych dwanaście Synow?

O. Z Lyi ſpłodził Rubena, Symeona, Lewi, Judę, Iſachara, Zabulona, i iednę còrkę. Dynę, 2o. z Racheli ſpłodził Jozefa i Beniamina. 3o. z Bali ſłużebnicy Lyi ſpłodził Dana i Nephtali. 4o. z Zelphy z ſłużebnicy Racheli ſpłodził Gada, i Azera.

IV. Tych imiona dla łatwieyſzey pamięci zamykaią ſię w naſtępuiących cztèrech wièrſzach.

Jakòb z Lii miał Lewi, Judę, Simeona,
Rubena, Iſachara, Dynę, Zabulona.
Jozef i Beniamin, Racheli, a Bali.
(Jak Gad i Azer Zelphy,) ſyn Dan i Nephtali.

III. P. Z iakiey przyczyny Jakòb nazwany był Izraelem?

O. Aniołowi z nim ſię mocuiącemu

mu niedał ſię przemoc Jakòb wſparty pomocą Bożą, dla czego Anioł dał mu imie Izraela, co znaczy *moc Bożą*.

II. P. Jakim ſpoſobem Symeon i Lewi zemścili ſię krzywdy wyrządzóney ſioſtrze ſwoiey Dynie, przez Sichema Syna Kròla Sichimitow?

O. Poiednawſzy ſię na pozor, i zdradliwę zawarſzy przymierzę, z Sichimczykami, w pień ich wycieli.

IV. P. Pod iakim obowiązkiem zawarli przymierze z Sichimczykami?

O. Obowiązali ich do przyięcia obrządku,* ktory Bóg na znak wiecznego z ſobą przymierza dał był Abrahamowi, po ktorym dnia trzeciego weſzli do miaſta, i wyrzneli Sichimczykow.

Gen: 17.

II. P. Jak ſię zemścili na Jozefie maiącym dziewiętnaście lat bracia iego nienawidzący go dla tego, że zbrodnie ich przed Oycem opowiadał?

O. Zgodziwſzy ſię naprzod na iego zgubę, przedali go w niewolą Iſmaelitom, á ci Putipharowi Hetmanowi Woyſk Kròla Egiptu.

2306. P. Za iakim fałſzywym oſkarżeniem Putiphar do więzienia w trącić

ka-

kazał Jozefa maiącego lat dwadzieścia siedem?

O. Zona Putiphara nie mogąc namowić na grzech Jozefa; niewinnego przed mężem obwiniła.

II. P. Jakim sposobem z więzienia wyszedł Jozef wyłożywszy sen piwnicznego Krolewskiego, ktory z nim wespoł był więźniem?

O. Piwniczny opowiedział Królowi, iaki miał dar do wykładania snow Jozef, dla czego Kròl uwolnić go z więzienia kazał dla wytłumaczenia snow swoich. 2319.

II. Co za wykład dał Jozef snu Króla, ktory widział siedem krów tłustych, pożartych od siedem krów chudych?

O. Jozef tak sen ten wytłumaczył, że po siedem lat zyznych, miało nastąpić siedem lat nieurodzaynych, ten wykład tak się zdał być mądry Kròlowi; że zdał Jozefowi rządy całego Egiptu.

II. P. Jakim sercem przyiął Jozef braci swoich, ktorych głod przymusił udać się z prożbą do Egiptu na kupienie zboża? 2327.

O. Z początku obszedł się z niemi

iakoby z ſpiegami, zatrzymawſzy Symeona w zakładzie, aż gdy w rok potym przyprowadzili Beniamina, którego ſię domagał Jòzef, dopiero im ſię dał poznać.

P. Po wielu podobnych przykrościach, przez ktòre ſprawdziło ſię, co przepowiedział Iozef o ſwoim przodkowaniu nad braćmi, co ſię ſtało z iego krewnemi?

O. Iakób z tey nowiny niezmiernie ſię rozradowawſzy, poiechał ſam do Egiptu oglądać Iozefa, Syna ſwego. w ktòrym na końcu ſiedemnaſtego roku mięſzkania ſwego umarł.

IV. P. W ktòrey części Egiptu mięſzkał Iakób z potomſtwem ſwoim?

O. W ziemi Geſſen bardzo zyzney, ktòrą mu darował Farao w nadgrodę zaſług Iozefowych.

IV. P. Wiele Synów zrodziła Iozefowi żona iego Córka Putiphara wielkiego Kapłana Heliopolſkiego?

O. Dwòch: Manaſſeſa, i Ephraima: ktòrzy po tym przyſpoſobieni za Synów od Dziada ſwoiego Iakóba; byli Przodkami pokoleń od imienia ſwego nazwanych.

IV. P. Iakób umieraiąc upokorzywſzy

ſzy Rubena, ktory zmazał łoże Oyca ſwego, potym Symeona i Lewi, ktorzy prawo obrzezania przez zabicie Sichimczykow znieważyli, iakie błogosławieńſtwo zoſtawił Bratu ich Judzie?

O. Pobłogosławił go, i przenioſł nad innych braci, i dla tego Królestwo Judy od niego imie ſwoie zabrało, i z iego pokolenia przyſzedł Meſſyaſz Jezus Chryſtus Zbawiciel ludzi.

P. Jakim porządkiem pokolenie Jakóba i Lewi doſzło aż do Moyżeſza?

O. Za czaſu świętego człowieka Joba Kaath Syn Lewi ſpłodził Amrama, á Amram Moyżeſza roku świata dwóch tyſiącznego cztèrechſetnego ſześćdzieſiątego czwartego.

Za czaſu Joba Kaath miał Oyca Lewiego Amrama Syn był Moyżeſz Wodz ludu Bożego. 2464.

II. P. Jak wiele wycierpiał święty człowiek Job. Pan w Idumei ſtraciwſzy o ieden raz Synów i maiętność ſwoią.

O. Dopuścił Bóg, że ſzatan zaraził go wrzodami od wierzchu głowy, aż do ſtóp nóg iego, wycierpiał nieſprawiedliwe urągania od żony i przyiaciol ſwoich, powtarzaiąc bez przeſtanku w pośrzód boleści ſwoich te ſłowa:

Bòg wszystko dał, Bóg wszystko odebrał, niech będzie imie Pańskie błogosławione.

II. P. Gdy po śmierci Jozefa z Izraelitami iako z niewolnikami w Egipcie się obchodzono; dla czego Moyżesz w rzekę Nil wrzucony był w krotce po swoim narodzeniu?

O. Ponieważ Farao niemaiąc dosyć, że srodze uciemiężał Izraelitow; roskazał nad to zabiiać wszystkie ich Syny.

II. P. Jako Moyżesz zachowany iest od śmierci przez Termutę Còrkę Królewską kąpaiącą się pod ow czas w Nilu, ktòra go potym za Syna swego przysposobiła?

O. Thermutis uięta pięknością dziecięcia, oddała go na wychowanie własney Moyżesza matce chodzącey nad brzegiem, i upatruiącey pory dla zachowania dziecięcia.

II. P. Dla czego Moyżesz czterdzieści lat maiący, wyszedł z pałacu Kròla, na ktorym się wychował?

O. Zabiwszy Egipczyka, ktory się nad iednym Izraelczykiem pastwił, uciekł do ziemi Madyiańskiey, w niey cztèrdzieści lat mięszkał, aż gdy mu się Bòg pokazał. II.

II. P. Jaki rozkaz Bòg dał Moyżeszowi, pokazawszy się mu na gorze Sinai we krzu goreiącym?

O. Roſkazał mu powrócić do Egiptu dla wyprowadzenia z niewoli ludu Bożego, i zaprowadzenia go na puſzczą, gdzieby oſiary Bogu czynił.

II. P. Jakie cuda czynił Moyżeſz dla zmiękczenia Faraona niechcącego wypuścić z Egiptu Izraelitow?

O. Laſkę obrócił w węża, wody Nilu w krew, dzień w trzydniowe grube ciemności, to iednak wszyſtko nie zmiękczyło Faraona.

III. Moyżeſz uderzył innemi karami Egipt: pokrył ziemię niezliczonym mnoſtwem żab, toż potym much, ſprowadził wrzody na ludzie, i na bydlęta, grad wielki iak kamienie, i niezrachowane mnòſtwo ſzarańczy &c.

II. P. Co nareście przymuſiło Faraona niezmiękczonego temi wſzyſtkiemi cudami do wypuſzczenia Izraelitow? 2544.

O. To: że Anioł Boży o iednę noc pobił wſzyſtkie pierworodne w ziemi Egipſkiey, aż do pierworodnego Syna Faraona, miiaiąc domy Synòw

Izrael-

Izraelſkich w Egipcie, ponieważ te naznaczone były krwią baranka ofiarowaſiego, i ztąd imie zabiera *Phaſe*, albo przeyście.

IV. Izraelici byli w przòd przeſtrzeżeni, aby ofiarowali baranka, i krwią iego namazali podwoie domów ſwoich z temi obrządkami, które ponawiali co rok, aby nie zapomnieli nigdy o tak wielkim dobrodzieyſtwie.

III. P. Dla czego Izraelici zabrali z ſobą tak wiele naczynia złotego i ſrèbnego, ktore pożyczyli od Egipcyanow?

O. Bóg im to pozwolił, nadgradzaiąc ich prace; które w Egipcie podeymowali bez żadney zapłaty.

II. P. Jakim ſpoſobem Izraelici uſzli rąk Faraona, kiedy ten rozgniewany z ich odeyścia; ścigał ich aż do morza czerwonego?

O. Moyżeſz uderzył laſką w morze, i przeyście ſobie wolne otworzył, á gdy Izraelici prześli, Egipcyanie wſzyſcy potoneli w wodach, ktore ſię złączywſzy, ich pochłonely.

II. P. Jaki mieli pokarm Izraelici prowadzeni na puſzczy w dzień przez

ſłup

ſlup obłoczny, á w nocy przez ſlup ogniſty?

O. Mieli za pokarm mannę cudowną, ktora codzień padała, á pſuła ſię ku wieczorowi, wyiąwſzy dzień poprzedzaiący ſzabat, bo iey na ten czas na dwa dni wyſtarczało, poniewaź w dzień Szabatu nie padała.

III. P. Na ktorym mieyſcu Bóg dał Izraelitom przykazanie ſwoie?

O. Na gòrze Sinai dał Bóg tablice zakonu ſwoiego Moyżeſzowi.

IV. P. Dla czego Bòg roſkazał zbudować przybytek, albo Kościoł noſicielny?

O. Aby był iego przybytkiem, i złożone tam były tablice przykazania Bożego z Arką przymierza.

IV. Arka ta była na podobieńſtwo ſkrzyni obleczona złotem, w ktorey chowano Mannę, różgę Aarona, i tablice przykazaniá Bożego.

III. P. Jakie bałwochwalſtwo popełnili Izraelici, gdy Moyżeſz cztèrdzieści dni na gorze Synai z Bogiem obcował?

O. Przemogli na Aaronie Bracie Moyżeſza, że im uczynił cielca odlanego z złota, ktoremu ſię w niebytności Moyżeſza kłaniali.

III. Moyżeſz powrociwſzy z gory wſparty pomocą gorliwych Lewitow wyciął dwadzieścia i trzy tyſiące bóntowników.

IV. Moyżeſz zapalony ſprawiedliwym gniewem, ſtłukł tablice przykazania,, ktore Bóg raczył na drugich znowu tablicach napiſać.

IV. Słup, ktory prowadził Izraelitow na puſzczy, z idącemi poſtępował, z ſtawaiącemi ſię zaſtanawiał.

IV. Gdy Izraelici przyſzli na mieyſcę, gdzie ſłone wody były, Moyżeſz uczynił ie ſłodkie, wpuściwſzy w nie drzewo: innego czaſu, uderzywſzy w ſkałę Horeb rozgą ſwoią, wyprowadził z niey wodę dla naſycenia ſpragnionego ludu.

2545. II. P. Dla czego Synowie Aarona Nadab i Abiud ogniem ſpaleni ſą tegoż ſamego dnia, ktorego byli poświęceni na cześć Ołtarzow?

O. Dla tego, że włożyli w ſwoie kadzielnice ogień obcy niepoświęcony zamiaſt poświęconego, ktory do ofiar był wyznaczony.

IV. Bóg okazał inne ieſzcze przykłady oczywiſte ſurowey ſwoiey ſprawiedliwości. Jeden Izraelita za blu-

bluźnierstwo, drugi, za zbieranie drew w dzień Sobotni, ukamienowani są. Marya rodzona siostra Moyżesza była obsypana trądem, że przeciw Moyżeszowi szemrała.

IV. P. Jak sobie postąpił Moyżesz w sądzeniu mnieyszych spraw, niemogąc sam wszystkim wydołać?

O. Moyżesz z rady Jetra Teścia swego wybrał na sprawowanie Sędzi..ckiego urzędu siedemdziesiąt starszych w Izraelu.

III. P. Co przynieśli Moyżeszowi dwanaście śpiegów po iednemu z każdego pokolenia wybrani, i wyprawieni na przeyrzenie obiecaney ziemi Chananeyskiey?

O. Przynieśli mu grono winne osobliwey wielkości, przydaiąc: że w ziemi tey mięszkali Olbrzymi, ktora nowina choćże tylo zmyślona, nowe zaburzenie ludu sprawiła.

II. P. Jak byli skarani Kore, Dathan, i Abiron, że chcieli sobie przywłaszczać Kaplańską godność, i wynosili się nad Aarona krewnego swego?

O. Rozstąpiwszy się ziemia pożarła 2548.
ich z żonami i namiotami, ogień też spalił ich towarzyszow.

III.

III. P. Jakim cudem utwierdzony iest na Kapłaństwie Aaron?

O. Bóg cudownie sprawił, że rozczka sucha Aarona zakwitneła.

IV. P. Dla czego chciał Bòg, że z sześć kroć sto tysięcy wyszłego z Egiptu ludu, tylko Kaleb i Jozue do ziemi obiecaney weszli?

O. Na ukaranie częstego nieposłuszeństwa, i szemrania przeciwko Bogu przez czterdzieści lat, których się po puszczy błąkali.

II. P. Ktore kary pomorzyły lud Izraelski, że do ziemi obiecaney nie wszedł?

O. Na rok, niżeli do ziemi obiecaney przyszedł, spuścił Bóg wężow, od ktorych wiele pomarło, á inni uzdrowieni nie byli, aż patrząc na węża miedzianego, ktòrego zawiesił Moyżesz ku zabieżeniu tak wielkiey pladze.

II. P. Co dziwnego stało się z oślicą, gdy Balam Prorok posłany był od Kròla Moabitow dla złorzeczenia ludowi Izraelskiemu?

O. Oślica cudownie przemówiła, skarżąc się na niego, á Bòg nowym cudem złorzeczenia Balaama nad Izraelem

elem w błogosławieństwo zamienił.

IV. P. Jakim sposobem kazał Bóg ukarać z ludu Izraelskiego tych, ktorzy zgrzeszyli z córkami Madyańskiemi zesłanemi na ten koniec od Balaka Króla Moábitow?

O. Więcey niż dwadzieścia i cztery tysięcy Izraelitow z roskazu Bożego zabitych legło.

III. P. Jaką nadgrode odebrał Lewita Phinees, że zapalony gorliwością zabił Zambrego z nierządnicą iego Moabitką?

O. W nadgrodę gorliwości swoiey odebrał od Boga Kapłaństwo maiące trwać w domu iego.

III. P. Wiele lat miał Moyżesz, gdy mianowawszy po sobie Jozuego następcę, umarł na gorze Nebo?

O. Sto dwadzieścia lat, przeżywszy czterdzieści w Egipcie, czterdzieści w ziemi Madyanitow, czterdzieści na puszczy, gdzie ludu Bożego był wodzem.

CZĘSC

CZĘSC CZWARTA

Od początku Sędziòw Izraelſkich roku 2584. aż do panowania Królów w roku 2962.

W dwa tyſiące pięćſet lat Jozue dobywa
Miaſta Jerycho, ſłońce w ſwym biegu
ſtrzymywa.
Othoniel wyrwał lud z rąk Kròla Chuzana,
A Aod z rąk Moabitòw, Barak z Chanaana.
Z nim Debora lud rządzi: ſiedemſet lat mija,
Kiedy Jahel Zyzarę śpiącego przebiła.
Gedeon krzykiem, ogniem zwycięża dość wraci
Abimelech; dla ślubu Jephte Còrę traci.
Pięć Sędziow miia. Samſon czyni mocy dziwy,
W ſwych Heli i Samuel Synach nieſzczęśliwy.

2584. P. **K**To naſtąpił po Moyżeſzu na rządzenie ludu Bożego?

W dwa tyſiące pięćſet lat O. Jozue Syn Nuna roku od ſtworzenia świata dwòch tyſiącznego pięćſetnego oſiemdzieſiątego czwartego.

II. P. Gdy Jozue prowadził lud Boży do ziemi obiecaney, nie byłaż im na prze ſzko-

ſzkodzie do przeyścia rzeka Jordan?

O. Bynaymniey, albowiem wody Jordanu rozdwoione ſtanely, i daly wolne przeyście ludowi Bożemu.

P. Kto dobył cudownie miaſta Jerycho leżącego za Jordanem w Paleſtynie? *Jozue dobywa miaſta Jerycho*

O. Iozue: za którego roſkazem, gdy woyſko ſiedem razy obeſzło miaſto; mury na odgłos trąb upadły, á woyſko Izraelſkie do miaſta bez przeſzkody weſzło.

IV. Wſzyſtkich Obywatelow miaſta wycięto, oprócz iedney niewiaſty imieniem Rachaby, która była przyięła, i przechowała śpiegów Izraela.

III. P. Z iakiey przyczyny dopuścił Bòg, że zbito trzy tyſiące Izraelitow dobywaiących miaſta Hay?

O. Ponieważ ieden Izraelita imieniem Achan przeciw woli Bożey zachował ſobie część korzyści zabraney w Ierycho, za co z dziećmi ſwemi ukamienowany był.

IV. Wſzyſtkie ſprzęty iego ogniem ſpalono, á potym miaſta Hay dobyto, i w perzynę ie obrocono. *Słońce w ſwym biegu ſtrzymywa. 2589.*

P. Iako zaſtanowił ſłońce Iozue przybywſzy na pomoc Gabaonitom

narodowi leżącemu w kraiu nieprzyiacielskim, którzy udaiąc się za przychodnich z dalekiey ziemi, przymierze z Iozuem uczynili?

O. Iozue maiąc woiować z Adonibezekiem Królem Ierozolimskim, i z innemi mnieyszemi Królami, którzy oblegli miasto Gabaon, roskazał słońcu i księżycowi stanąć, i stało się. Usłuchał w ten czas Bòg głosu człowieka, iako mòwi Pismo: *Obediente Deo voci hominis.*

IV. P. Iaki podział uczynił Iozue ziemi, ktòrą po zawoiowaniu nieprzyiaciół swoich podbił?

O. Podzielił Palestynę między dwanaście pokolenia Izraela.

II. P. Co się stało z Adonibezekiem okrutnym Królem po śmierci Iozuego?

O. Temu Izraelici obcieli końce nòg i rąk, co on też przedtym siedemdziesiąt Królom uczynił.

IV. P. Dla iakiey przyczyny Bóg podał Izraelitow dotychczas zwycięscòw w niewolą przez dziesięć lat w Mezopotanii?

O. Poniewaž Izraelici maiąc roskaz Boży, áby wygładzili do szczę-

ſu Chananeyczyków, iednak wielu z nich chołdownikami tylo ſwemi uczynili.

IV. Bóg chciał zatracić lud ten bałwochwalſki i nieczyſty, áby lud Boży ſzkodliwych iego przykładow nie naśladował. *2601.*

P. Iakim ſpoſobem Othoniel Wodzem ludu Bożego uczyniony, wyrwał go z rąk Chuzana Krola Mezopotańſkiego?

Othoniel wyrwał lud z rąk Kròla Chuzana.

O. Othoniel zbił na głowę Chuzana, i przywrocił zupełną wolność ludowi ſwemu, ktory rządził przez lat czterdzieści.

III. P. Iakim ſpoſobem ieden Lewita pobudził wſzyſtkich Izraelitow do zemſty nad pokoleniem Beniamina mieſzkaiącym w mieście Gabaa, ktore mu żonę ſprośnie i okrutnie umorzyło?

O. Lewita na dwanaście części rozſiekał ciało żony ſwoiey, poſyłaiąc po iedney ſztuce do każdego pokolenia, ktorzy przyſzli walczyć na pokolenie Beniamina.

III. P. Co uczyniły z pokoleniem Beniamitow pokolenia Izraelſkie, dobywſzy po dwoiakiey przegrany miaſta Gabaa?

 O.

O. Wytracili wszystkich, prócz sześciset mężow, którym pozwolono w małżeństwo brać z czterysta Panien, aby wcale pokolenie Beniamitow nie zagineło.

P. Gdy na ukaranie bałwochwalstwa podał Bóg Izraelitow w niewolą u Moabitow przez dwadzieścia i dwa lat; kto ich z tey niewoli wy-
2641. swobodził?

Aod z rąk Moabitów. O. Aod wybawił lud Boży z niewoli Eglona Króla Moabitów, iako przedtym Othoniel z niewoli Chuzana Kròla.

III. P. Z iakiey przyczyny Aod nazwany iest oboręczny?

O. Ponieważ on obódwu rąk z ròwną zręcznością używał, czego dał dowòd, kiedy iedną ręką dary oddaiąc Królowi Eglonowi, drugą go zabił.

P. Gdy przez osiemdziesiąt lat cieszyli się pokoiem Izraelici, i przez Samgara niekiedy bronieni byli, na iakie nareście nieszczęście przyszli?

Barak z Chanaana. O. Jak tylo Izraelici do bałwochwalstwa się skłonili podał ię Bòg w niewolą Jabina Kròla Chananieyskiego, ale Barak Izraelita iarzmo to z ich karku zrzucił.

p. Ia-

P. Jako Bóg dla Izraelitow zbudził świętą i mądrą Prorokinią Deborę o koło roku dwóch tyſiącznego ſiedem ſetnego? 2721.

O. Ta razem z ſławnym Wodzem Barakiem rządziła, i ſądziła lud Boży.

Z nim lud rządzi Debora ſiedemſet lat miła.

II. P. Z czego oſobliwie chwalebne było zwycięſtwo Baraka nad Zyzarą Hetmanem Jabina Króla Chananeyſkiego?

O. Z tego: że woyſko Jabina doſyć liczne ſparte prócz tego było ſiedemſet wozami koſiſtemi.

P. Co ſię ſtało z Zyzarą, gdy w ucieczce ſchroniwſzy ſię do domu Hebery zaſnął?

O. Gdy zaſypiał Zyzara, niewiaſta Izraelſka imieniem Jahel przebiła gwożdziem głowę iego, i tak go umarłego i do ziemi gwoździem przybitego zoſtawiła.

Kiedy Jachel Zyzarę ſpiacego przebiła.

III. P. Kto wybawił lud Izraelſki z czwartey niewoli pod Madianitami? 2798.

O. Gedeon wzbudzony od Boga na wybawienie ludu.

II. P. Jaki znak woli i powołania Bożego odebrał Gedeon na runie cudownym?

O. Runo całe zmoczone było, á zie-

ziemia w koło niego sucha, i znowu: ziemia w koło od rosy zmokła, á runo suche.

III. P. Co się stało z trzydziestu i dwiema tysiącami woyska, gdy Bòg roskazał Gedeonowi uwolnić od służby boiaźliwych?

O. Więcey niż dwadzieścia tysięcy mężów od woyska odeszło, á z dziesięć tysięcy pozostałych żołnierzy Gedeon wybrał, i zostawił tylo tych; ktòrzy nachyliwszy się na brzeg, wodę czerpali i pili z ręku, oddzieliwszy ie od owych; którzy uklęknąwszy na kolana pili, i niezostało się tylo trzysta mężów.

P. Jak uzbroił Gedeon trzysta żołnierzy swoich, którzy tak wielki strach na Madyanitów rzucili, że sami się między sobą zabiiali?

Gedeon krzykiem, ogniem zwycięża

O. Dał im w ręce trąby, i pochodnie w pośrzòdku stasz, które potłukli iedne o drugie, i tak odgłosem trąb, i blaskiem pochodni strwożywszy oboz nieprzyiacielski, zwyciężył Gedeon.

2801. dość braci Abimeleck.

P. Jakie okrucieństwo wywierał iego Syn i następca Abimelech prawy okrutnik?

O.

O. Zabił siedemdziesiąt braci swoich.

III. P. Z iakim okrucieństwem pokarał Sichimitów, ktorzy dla nieznośney srogości iego bunt przeciw niemu podnieśli?

O. Zrównał z ziemią ich miasto, i sól na nim posiał, á dwa tysiące kazał spalić tych, którzy się zamkneli w wieży.

II. P. Jako umarł Abimelech, gdy iedna niewiasta ugodziwszy w głowę ułomkiem kamienia, śmiertelnie go raniła?

O. Rozkazał słudze swoiemu, á żeby go dobił, żeby tak uszedł tey ochydy, że z ręki niewieściey umiera.

IV. P. Kto po nim nastąpił?

O. Thola, á potym Iair, pod ktorych rządem, że nic się pamiętnego niestało; dla tego też imiona ich w wierszach położone nie są.

P. Jakim sposobem Jephte wybawił lud Izraelski z piątey niewoli, w ktorey w ten czas pod Ammonitami przez osiemnaście lat byli?

O. Slubował ofiárować Bogu to; coby mu naypierwey powracaiącemu po zwycięstwie drógę zaszło, sta- *2849. dla ślubu Jephte córę traci.*

ło się, że wybiegła przeciw niemu naypierwsza córka iego, na ktorey ślub swoy spełnił, poświęcaiąc córkę swoią.

IV. Są, ktorzy powątpiwaią, czyli ta ofiara krwawa była, czyli tylo duchowna skończyła się na tym, że poświęcił córkę swoią ku czci Ołtarzòw z obowiązkiem zachowania czystości wieczney.

Pięć Sędziow miia.

IV. P. Co znaczą te słowa w wierszach położone? *Pięć Sędziòw miia.*

O. To: żeśmy opuścili spomnieć dwóch Sędziow przed Iephtem: Tholę, i Jaira; á trzech po Iephtcie, to iest: Abesana, Achialona, i Abdona, gdyż nic pamiętnego nieuczynili, prócz tego, że Abdon miał czterdzieści Synow, á trzydzieści wnukow.

V. Pospolicie na tym mieyscu kładzie się historya Ruthy, o ktorey niemamy pewności, kiedy się stała, lubo ią na ten czas odsyłaią.

IV. P. Co iest godnego wiadomości o Rucie niewieście Moabitce iedney z prababek Messyasza?

O. Ruth miała męża iednego z Synow Elimelecha Izraelitę, ktorego głód przymusił udać się do kraiu Moabitow,

tow. Ruth po śmierci męża swego niechciała odstąpić Noemi matki swoiey powracaiącey do Izraelitow, Boos krewny Ebimelecha uyrzawszy Ruth na polu swoim, á wiedząc o stanie iey, postanowił ią wziąć za żonę: z tego ma'żeństwa urodził się Obed Dziad Krola Dawida, i tak Ruth choćże cudzoziemka, stała s. prababką Messyasza.

P. Kto wybawił lud Izraelski z iarzma Filistyńczykow; które dźwigali przez lat czterdzieści i dwa?

O. Samson około roku dwóch tysiącznego dziewięćsetnego sławny dla swoiey dziwney mocy, ktorą Bóg przyłączył do włosow iego. *2900. Samson czyni mocy dziwy*

II. P. Samson rozdarszy własnemi rękami lwa, mszcząc się nad Filistyńczykami, iaką sztuką popalił ich zboża?

O. Poimał pięć set liszek, i do ogonów ich przywiązane pochodnie zapalił.

Zabił nadto pięć set Filistyńczykow szczęką oślą, z ktorey wyprowadził wodę na ugaszenie pragnienia swego.

II. P. Iakim sposobem uszedł zdrowo z miasta Gazy, w ktorym go nieprzyiaciele obtoczyli?

O.

O. Wziął na ramiona swoie bramy miasta wpół nocy, i zaniosł ie na wierzch góry, na ktorą się schronił.

III. P. Niebyłże zdradzony Samson od Dalili niewiasty, przed ktorą wyznał, w czym się taiła moc iego?

O. Tak iest: albowiem uciąwszy mu włosy, wydała go Filistynom, ktorzy mu oczy wyłupili.

III. P. Iaka była śmierć iego około roku dwòch tysiącznego dziewięćsetnego, gdy iuż włosy iego podrastać poczynały?

O. Zatrząsnął mocno słupami domu, do ktorego zeszli się Filistynowie dla naśmiewania się z niego, i tak obalinami domu Filistynowie przyciśnieni trupem legli, iż więcey ich zabił umieraiąc, niżeli żyiąc.

P. Ktory był Wodzem ludu Bożego po śmierci Samsona?

O. Heli naywyższy Kapłan, ktory ieszczè za życia Samsona rządził.

IV. Za czasu Sędziow Izraelici miewali często wiele przełożonych, z których każdy miał swóy osobny urząd, czyli na woynie, czyli w sądach, iako to widźieć za czasu Baraka i Debory.

P. Jako Heli i następca iego Samuel nieszczęśliwi byli na Synach swoich? *w swych Heli i Samuel Synach nieszczęśliwy.*

O. Obydway ci lubo pobożni Oycowie mieli Synów rospustnych, którzy ściągneli przeklęctwo Boskie.

II. P. Czyliż Heli patrzał przez szpary na występki Synow swoich?

O. Nie: tylko, że łagodnie strofował dwóch Synow swoich Ophni i Phinees, ktorzy grzeszyli z niewiastami strzegącemi u drzwi Kościoła, i ktorzy brali dla siebie ofiary z całopalenia.

II. P. Jakim umysłem przyiął tę nowinę Heli, że wygrali Filistynowie bitwę, na ktorey Ophni i Phinees zabici legli? 2939.

O. Heli dowiedziawszy się, że prócz śmierci Synow iego, Arkę przymierza Filistynowie wzieli, tchnięty żalem i przestrachem, zemglał, spadł z krzesła, i złamawszy szyię, umarł.

III. P. Dla czego Filistynowie odesłali Arkę przymierza za rządow Samuela ostatniego Sędziego, ktorą byli wzięli? 2940.

O. Ponieważ przez siedem miesięcy sprowadzała nieszczęśliwości

wiel-

wielkie na tych, ktorzy iey pilnowali, á bożyſczę ich Dagon przed Arką wywròcony i ſkruſzony był.

IV. P. Dokąd przywiozły Arkę dwie krowy zaprzężone do wozu, na ktorym ią Filiſtynowie poſtawili?

O. Przywiozły Arkę do ziemi Izraelſkiey do Betſamitow, z ktorych pięćdzieſiąt tyſięcy nagle trupem legło, przeto, że ciekawie ią widzieli, dla czego odeſłali ią do Obywatelow Karyathiarym do Lewity Aminadaba, w ktorego dòm ſprowadziła wſzyſtkie błogoſławieńſtwa.

2960. III. P. Dla czego Izraelici tak ſzczęśliwi za rządow Samuela Sędziego, nalegali, aby im uczynił Króla przeciw wſzyſtkim odradzaniom Samuela?

O. Miłeć im w prawdzie były rządy Samuela, ale ſprzykrzyło im ſię uciemiężenie od Synow Samuela, ktorzy podſtarzałego Oyca zaſtępowali w ſprawowaniu urzędu, ktorego na zło zażywali.

CZĘŚĆ

CZĘSC PIĄTA

Od początku panowania Królow Izraelskich w roku 2962. aż do końca niewoli w roku 3516. á od założenia Rzymu w Roku 216.

W dwa tysiące dziewięćset lat Zydow powstaie
Krolestwo, Saul po Synach śmierć sobie zadaie,
Dawid Olbrzyma ściele, za grzech pokutuie.
Krol naymędrszy Salomon boszkom ofiaruie.
Potym na Roboama moc spływa rządzenia.
Dwu tylo ze dwunastu Krola pokolenia.
Aza przed trzy tysiącem lat Syn Abiama
Jozafat dobry Ociec Krol złego Iorama,
Ochoziasz gdy trupem z Atalią pada,
W siodmym roku niewdzięczny Ioas, tron posiada.
Amazyasz. w swym własnym mieście zwyciężony,
Azaryasz dla pychy trądem zarażony.
Joathan dobry, Achaz dał Syna w Ofierze
Bożyszczu. Krol Syryi w niewolą go bierze.
W trzech tysiącznym trzechsetnym roku Romul słynie,

Olim

Olimpickich dwudzieſty drugi igrzyſk płynie.
Sennacheryba woyſko liczne Anioł biie,
Manaſſes pokutuie, pod nim Judith żyie.
Amon ginie od ſwoich. Jozyaſz umiera
Walcząc, Joachazowi Nechos tron odbiera.
Sedecyaſz, Joachim Syn z Oycem, trzech Króli
Judzkich, do Babilońſkiey przychodzi niewoli.
Które przed ſtem lat głoſił. Amos, Izaiaſz
Nieſzczęścia, na tych ſkutek płakał Jeremiaſz.
Zuzanna ma obrońcę ſwego Daniela
Król iak zwierz ſtał ſię, wielu czci bałwana Bela.

2962. W dwa tyſiące dziewięćſet lat Zydów powſtaie Króleſtwo.

P. JAko zaczęło ſię Panowanie Królów Zydowſkich w roku dwóch tyſiącznym dziewięćſetnym ſześćdzieſiątym drugim?

O. Gdy lud Izraelſki naſtawał na Samuela Proroka, aby im uczynił Króla, przyſtał poniewolnie na ich żądze, i z roſkazu Bożego namazał na Króleſtwo Saula, którego też potym lud obrał.

III. P. Co ſzczegulnego uczynił Saul za panowania ſwego?

O. Saul za pomocą Syna ſwoiego Jonathy, rzucił poſtrach na oboz Filiſtyń-

ſtyńſki, (2968.) ſam zaś zwyciężył Ammonitów, Moabitów, i Amalecitow. (2960.)

II. P. Dla iakiey przyczyny Saul od Boga odrzucony ieſt?

O. Ze nie uſłuchał woli Bożey opowiedzianey przez Samuela Proroka; nadewſzyſtko, gdy zachował przy życiu Agaga Króla Amalecitow, ktorego za pomocą niebieſką zwyciężył.

P. Kto namazał na Króleſtwo Dawida młodego paſtuſzkę naſtępcę Saula?

O. Samuel: ale gdy ieſzcze Królować 2969.
nie zaczął Dawid, wezwany był na pałac Królewſki, aby graiąc na arfie rozrywał ducha złego, i gruby ſmutek, ktory Saula trapił.

II. P. Iak ohwalebne zwycięſtwo odnioſł Dawid nad Goliathem ſtraſzliwym Olbrzymem Filiſtyńſkim?

O. Goliatha urągaiącego i grożącego całemu Izraelowi uderzył o ziemię Dawid, ugodziwſzy go w czoło kamieniem z procy wypuſzczonym; potym uciął głowę iego, którą pokazawſzy w tryumfie Filiſtynom zatrwożył ich.

III. P. Ta tak wielka przyſługa nie 2971.

zie-

ziednałaż u Saula łaſki Dawidowi (2938.) znoſzącemu z niezwyciężonym podleganiem wſzyſtkie natarczywości, i nieſprawiedliwe obchodzenia ſię z nim Saula?

O. Uiął ſobie w prawdzie Saula: ale iak tylo Dawid zawarł ściſłą przyiaźń z Ionatą, i gdy Saul wydał córkę ſwoią Michól za Dawida, zazdrość iego coraz bardziey roziątrzać ſię poczeła, tak dalece: że go chciał zabić, co przymuſiło Dawida do ucieczki.

2973. III. P. Co uczynił Dóeg z roſkazu Saula wielkiemu Kapłanowi Abimelechowi przechowuiącemu w domu ſwoim Dawida?

O. Dóeg zamordował Abimelecha, i oſiemdzieſiąt pięć Kapłanow, nadto w pień wyciął mieſzkańcow miaſta Nobe, w ktorym ci Kapłani mieſzkali.

2976. III. P. Co uczynił potym Dawid z Saulem napadłſzy go śpiącego ſamego tylo w iedney iaſkini, maiąc dobrą porę do zemſzczenia ſię nad nim?

O. Dawid dość miał na tym, iż urżnął kray płaſzcza Saulowego we śnie nie czuiącego, á to na okazanie, że go mógł zabić.

II. P.

II. P. Saul udawſzy ſię do czarnokſiężnicy, aby mu Samuela wſkrzeſiła na wybadanie ſię od niego ſkutku woyny z Filiſtynami, iaką odpowiedź odebrał od Samuela?

O. Opowiedział mu Samuel, że zginie: iakoż woyſko w rozſypkę poſzło, á gdy trzey iego Synowie trupem padli; on też ſam ſiebie zabił. *2979. Saul po Synach śmierć ſobie zadaie.*

P. Jaka była śmierć Saula; gdy go zranionego ſługa iego dobić niechciał?

O. Upadł ſam na ſwoy miecz, á z reſztą ieden Amalecita oſtatecznie go dobił.

P. Kto Krolował po Saulu nad Zydami?

O. Dawid: ktory zwyciężył Olbrzyma Goliatha, iako ſię rzekło, á ktory potym był Królem łaſkawym, i według ſerca Bożego. *Dawid Olbrzyma ściele*

IV, P. Gdy pokolenie Judy namazało na nowo w mieście Hebron i wykrzykneło Królem Dawida, czyliż miały go za Krola inne pokolenia?

O. Nie: iedenaście inne pokolenia za podmową Abnera miały za Krola Izbozetha Syna Saula, ále Izbozeth na końcu ſiodmego roku zabity ieſt, iego zaboy- *2975.*

zabbycy zamiaſt nadgrody z roſkazu Dawida trupem legli.

IV. P. Gdzie uderzył na Jebuzeyczykow Dawid?

2986. O. W mieście Jeruzalem; ktore też ſobie podbił.

III. P. Co za przyczyna była przerwania uroczyſtości, ktòrą poſtanowił Dawid na przenieſienie Arki przymierza do Jeruzalem?

O. Oza Kapłan ſkarany był śmiercią, że dotknął ſię śmiele Arki, chcąc ią weſprzeć, dla tego zoſtawiono Arkę w domu Obededoma przez trzy mieſiące.

II. P. Dla czego Michòl żona Dawida ſkarana ieſt niepłodnością?

O. Ponieważ naśmiewała ſię z męża ſwego, że tańcował przed Arką dla iey uſzanowania.

V. Dawid potym zwyciężył Filiſtynòw, Moabitów, Syryiczykòw, Idumeyczykòw, i Ammonitów &c.

2998. P. Jaki grzech popełnił Dawid przeciw czyſtości i ſprawiedliwości, za ktòry potym czynił pokutę?

za grzech pokutuie O. Upadł w grzech z Berſabeą, ktorey męża Uryaſza kazał przy obleżeniu miaſta na tym mieyſcu poſtawić;

wić;

wić; gdzie wiedział, że miał być zabity od nieprzyiaciela.

III. P. Jako Bóg ukarał Dawida 3002.
zbrodnią, wyrzucaiąc mu obrzydliwość iey przez Nathana Proroka?

O. Bóg opowiedział mu, że nie odeydzie miecz z domu iego, á żony iego iawnie znieważone zostaną.

III. P. Jak się spełniło to przepo- 3009.
wiedzenie na osobie Absalona, Ammona, i Thamar, potomstwie Dawida?

O. Absalon Syn naybardziey kochany od Dawida kazał zabić na pewney uczcie brata swego Ammona, ktory był znieważył siostrę swoią Thamar.

III. P. Jaka była śmierć Absalona, gdy woiuiąc przeciwko własnemu Oycu, zwyciężony uciekał przed Joabem?

O. W ucieczce włosy iego gęste
wplątały się między gałęzie drzewa, i 3107.
zawisł: Joab nadiechał, i przebił Absalona włócznią: na tę nowinę potoki łez wylewał Dawid.

II. P. Jako skarany iest Dawid, że z próżney chwały niepodobaiącey się Bogu rachował lud swóy?

O. Bòg na ukaranie próżney chlu-

by iego; trzy mu kary obierać kazał, albo powietrze, albo głód, albo woyne. Dawid obrał powietrze, ktòrym przez trzy dni umarło 70000. ludu iego.

P. Dla czego Salomon narodzony z Berſabei, i nazwany mądry, dziedziczył po Oycu koronę? (3020.)

O. Bo Dawid był to obiecał Berſabei, ale Adoniaſz ſtarſzy Syn Dawida urażony tym przenieſieniem, nad ſiebie Salomona, kazał ſię ogłoſić Kròlem za pomocą wielkiego Kapłana Abiathara, i Joaba Hetmana woyſk, lecz ten związek ſię nieutrzymał. Po śmierci Dawida Salomon roſkazał zabić Adoniaſza, i Joaba.

III. P. W czym naypierwey dał do-
3025. wòd Salomon wdzięczności ſwoiey ku Bogu, ktory go Kròlem uczynił?

O. Wyſtawił na cześć prawego Boga Kościół w Jeruzalem, do którego Dawid uczynił wſzyſtkie przygotowania potrzebne, gdyż Bóg tego tylo po nim wyciągał.

P. Jak chwalebnie oſądził Salomon kłotnią dwòch niewiaſt w pieraiących ſię w iedno dziecie?

O. Przyſądził ie tey, ktora niepo-
zwa-

zwalała na rożcięcie dziecięcia, i podzielenie się nim z drugą, czego się druga niewiasta domagała.

P. Ta tak wielka mądrość iak wielką mu cześć ziednała u pogranicznych Książąt? 3047.

O. Wszyscy starali się z nim przymierze zawierać, á mianowicie Królowa Saba przyiachała umyślnie do Jeruzalem dla widzenia się z Salomonem.

IV. Zachował zawsze ścisłą przyiaźń Salomon z Hiramem Królem Tirskim przyiacielem Dawida Oyca swego, ten Hiram dodawał mu wszystkiego na zbudowanie Kościoła.

Król naymędrszy Salomon Bożkom ofiaruie. 3054.

P. Jako Salomon, ktory nazwany był mądry, utracił ten dar mądrości, i przyszedł aż do tak wielkiego nierozumu, że palił kadzidła bałwanom?

O. Wylał się na niepomiarkowaną rospustę, tysiąc blisko nałożnic obcego narodu chowaiąc, ktore odwróciły serce iego do bałwochwalstwa, tak dalece; że ofiarował bałwanom.

IV. Bóg ukarawszy Salomona na iego Synie, niewiedzieć czyli miłosierdzie uczynił z Oycem.

** Potym na Roboama moc spływa rządzenia.*

P. * Dla czego Roboam Syn i następca

dwóch ty pca na tròn Salomona, nie panował
lko ze dwu- tylo nad dwiema ze dwunaſtu poko-
naſtu Krò leniami, które przedtym wſzyſtkie
la poko- były mu poddane?
lenia.
3060. O. Poniewaź, że niechciał ulżyć nieznośnych podatków, ktore Ociec iego na lud włożył: pokolenia wſzyſtkie oprocz Judy i Beniamina zbuntowały ſię, i obrali ſobie Krola Jeroboama.

III. P. Jakie imie miały te dwa Króleſtwa z tey przyczyny podzielone?

O. Dawne Kròleſtwo nazywało ſię Judzkie imieniem wziętym od przednieyſzego pokolenia Judy, ktore ſię przy dawnym Króleſtwie zoſtało, nowe zaś Kròleſtwo zachowało imie Króleſtwa Izraelſkiego.

IV. P. Byłże od Boga ſkarany Roboam naśladuiący w bałwochwalſtwie Króleſtwa Izraelſkiego?

3064. O. Tak ieſt: albowiem Król Egiptu, ktorego Piſmo nazywa Sezakiem, obległ go w mieście Jerozolimie, i Kościół złupił.

3077. P. Jakim ſpoſobem Abiam zwyciężył Ieroboama?

O. Abiam wezwawſzy na pomoc Bo-

Boga w czterykroć ſtotyſięcy ludzi, oſiemkroć ſto tyſięcy woyſka Ieroboama zwyciężył, ale za taką łaſkę nie był wdzięczny Bogu.

P. Iakie zwycięſtwo w nadgrodę pobożności ſwoiey odebrał Król Aza naſtępca na tròn Judzki po Oycu ſwoim Abiamie około roku trzech tyſiącznego ſetnego? 3079.

Aza przed trzy tyſiącem lat Syn Abiama.

O. Aza przywròciwſzy cześć Bożą w Pańſtwie ſwoim, zbił do ſzczętu Zarę Króla Egipcyanòw, ktory był przyciągnął nieſpodzianie do Pańſtwa Iudzkiego. 3094.

P. W iákiey okoliczności wydała ſię oſobliwie gorliwość Krèla Iozafata, naſtępcy po Azie na Króleſtwo Iudy?

O. W dwòch oſobliwie rzeczach: naprzód ſtaraiąc ſię o zbawienie ludu ſwego, poſłał Kapłanów, ktorzyby go nauczali.

P. W czym ieſzcze Iozafat dał dowód pobożności ſwoiey; wyprawiwſzy ſię na woynę razem z Ioramem Królem Izraelſkim, i z Królem Idumeyſkim? 3140.

O. Gdy Kròl Moabitów ściśniony był obleżeniem w mieście Meza, a

z oſtatniey roſpaczy ofiarował na całopalenie bożyſzczu ſwemuMołoch własnego ſwego Syna na murach miaſta w oczach wſzyſtkich, Iozafat tym ſtraſzliwym widokiem pobożnie tchnięty, niemogąc patrzyć na te bezbożność, od obleżenia odſtąpił.

3143. IV. P. Na wiele lat Iozafat przybrał za wſpół-rządcę Króleſtwa Syna ſwoiego Iorama?

Jozafat dobry przodek Kròl złego Jorama.

O. Na dwa lata przed śmiercią ſwoią świętą, i tak było dwòch Ioramòw Królow dwóch Kròleſtw Izraelſkich?

3145. P. Iako ten nowy Król Iudy Ioram ſtał ſię pamiętnym dla ſwoiego okrucieńſtwa, i dla ſwoiey bezbożności?

O. Iego okrucieńſtwo przywiedło gò do zamordowania ſześci braci ſwoich, á iego bezbożność, do wyſtawienia Ołtarzy fałſzywym Bogóm, á to dla przypodobania ſię żonie ſwoiey Attalii.

IV. Attalia była còrka Achaba, i Iezabeli, którzy Kròlowali nad Izraelem, i ktorzy udali ſię cali na bałwochwalſtwo, i zbrodnie.

IV. P. Nieodebrałże Kròl Ioram liſtu od Eliaſza w oſiem lat po iego z ziemi przenieſieniu? O.

O. Tak ieſt: ále bez żadnego pożytku, tak dalece, że umarł w ſwoiey bezbożności przyciśniony okrutną chorobą, w rok przed śmiercią ogłoſiwſzy Krolem Ochozyaſza Syna ſwego.

III. P. Dla czego Ochozyaſz zabity był od Iechu namazanego na Królestwo Izraelſkie?

O. Ponieważ Iechu według roſporządzenia Bożego był wybrany na wygubienie imienia i potomków Achaba, ktorego Ochozyaſz Krol Judzki był Wnukiem z Matki ſwoiey Attalii, corki Achaba.

P. Jakie morderſtwa wywierała Attalia, wdarwſzy ſię na trón po śmierci Ochozyaſza Syna ſwego?

O. Attalia zamordowała wſzyſtkie pozoſtałe Kſiążęta Krwi Królewſkiey, ieden tylo z Synów Ochozyaſza Joas taiemnie od śmierci wybawiony ieſt za ſprawą ciotki ſwoiey Jozaby, á żony wielkiego Kapłana Joiady.

II. P. Co uknował przez ſześć lat Joiadas, aby był wyzwolił lud z okrutnych rządów Attalii?

O.* Za iego ſtaraniem Attalia wzięta,

* 3150. *Ochozyaſz gdy trupem z Attalią pada.*

W siodmym roku niewdzięczny Joas tròn posiada. ta, przytrzymana w samym Kościele, á potym i zabita iest, i tym sposobem Joas ogłoszony Królem w szostym roku życia swego.

III. P. Co się przydało (2168.) Prorokowi Jonaszowi, około tego czasu posłanemu na opowiadanie pokuty Niniwitom, i Królowi ich, którą oni dziwnie ostrą czynili?

O. Że zbraniał się płynąć do Niniwe według woli Bożey, nawałność powstała, i przymusiła żeglarzy, iż go wrzucili w morze, ktorego natych miast wieloryb połknął, i na końcu trzeciego dnia na brzeg morski wyrzucił.

V. Niektórzy Pisarze na inny czas odkładaią historyą Jonasza.

3184. IV. P. Co za nieszczęśliwość spotkała Króla Joasa, kiedy Hazael Król Syryiski przeciw niemu z woyskiem przyciągnął po śmierci wielkiego Kapłana Joiady ?

O. Joas zapomniawszy zbawiennych rad, ktore mu dawał Joiadas, zaniedbał powinności swoiey, za co utracił posiłki z nieba, i przyszło aż do zubożenia Kościoła, z ktorego zabrane skarby na okupienie się Krolowi Hazael posłał. P. Ja-

P. Jaką oſtatnią niewdzięcznością Joas Zapłacił Joiadzie wſzyſtkie dobrodzieyſtwa, ktore mu świadczył? 3192.

O. Aż tak wielką: że zabić kazał między Kościołem i Ołtarzem Zacharyaſza Syna tegoż ſamego wielkiego Kapłana Joiady: ktory poſadził Joaſa na tronie, i ktory go z tak wielkim ſtaraniem wychował.

IV. P. Jak nieſzczęśliwie życię ſwoię zakończył Joas w rok potym; gdy woyſko iego na głowę zbił Benadad Syn Hazaela?

O. Wpadł w cięſzką niemoc, w ktorey właśni iego ſłudzy zabili go. Amazyaſz Syn iego naſtąpił na państwo.

P. Jak ſkarany był Amazyaſz przez Joaſa Krola Izraelſkiego, za to, że palił kadzidło bożyſzczom zabranym w korzyści po zwyciężonych nieprzyiaciołach?

O. Dopuścił Bòg, że nierozmyślnie porwał ſię Amazyaſz na Joaſa Krola Izraelſkiego, od ktorego zwyciężony, i w tryumfie zaprowadzony do Jeruzalem ſwego właſnego miaſta, ktore zrabowano, á Amazyaſz nakoniec przez ſpiknionych na ſiebie zabity poległ. 3210. *Amazyaſz w ſwym właſnym mieście zwyciężony.*

IV.

3225. IV. P. Jakie zwycięstwo odniosł Azaryasz Syn Amazyasza, nazwany także Oziaszem?

O. Zwyciężył za pomocą Bożą Idumeyczyków, Filistynów, i Ammonitów.

Azaryasz dla pychy trądem zarażony. P. Na kogo spadło Państwo Judzkie, gdy Azaryasz Syn Amazyasza trądem obsypany. i od towarzystwa z ludźmi oddalony został dla tego; że się w urząd i powinność Kapłanom własną wdzierał?

O. Gdy Azaryasz niesposobnym do rządów został, musiał sprawowanie państwa zlecić Synowi swemu Joathanowi.

P. Ktora pierwsza *Epocha* przypadła na pierwszy rok panowania Króla Judzkiego Joathana po śmierci Oyca iego?

O. Pierwsza *Olimpias*, czyli odnowienie igrzysk Olimpiackich. ktore w ten czas zaczęły się w Grecyi; roku trzech tysiącznego dwóch setnego siedemdziesiątego ośmego.

V. Ta *Epocha* czyli rozmiar czasów, ktorego zażywali, i spominali wszędzie Pisarze Greccy naypotrzebnieyszy iest do historyi dawney.

P. Kto

P. Kto Królował po Joathanie pobożnym i mądrym Królu? *Joathan dobry.*

O. Achaz Syn iego bezbożny, ktory prawie przeszedł w bezbożności wszystkich swoich przodków. *3293.*

P. Achaz dawszy naprzód dowòd bezbożności swoiey, gdy kazał zamknąć Kościół prawego Boga; iaką nadto bezbożną ofiarę uczynił?

O. Poświęcił Syna swoiego Bożyszczu Moloch przenosząc go przez ogień według zwyczaiow pogańskich. *Achaz dał Syna w ofierze bożyszczu.*

P. Jako Bóg skarał Achaza na woynach, ktore toczył z Królem Syryiskim i z Krolem Izraelskim?

O. Król Syryiski wziął go, i zaprowadził w niewolą do Damaszku, stracił prócz tego dwadzieścia i sześć tysięcy ludzi na woynie przeciw Królowi Izraelskiemu. *w niewolą go Kròl Sirii bierze.*

P. Jak sobie postąpił Achaz, kiedy Razin Król Syryiski, i Phacees Kròl Izraelski oblegli miasto Jerozolimę? *3295.*

O. Zamiast coby miał ufać w pomocy Bożey, ktorą mu obiecywał Izaiasz, posłał wielkie pieniądze do Assyrii na kupienie od Krola Theglatphalazara posiłków, przeciw swoim nieprzyiaciołom.

P. Jak

P. Jak mu ſię powiodło to kupno?

O. Theglatphalazar poſzedł na Syriiczyków, dobył ſtołecznego ich miaſta Damaſzku, obywatelow w niewolą pobrał, zabiwſzy Kròla ich Razina, ale wyprawa ta drogo koſztowała Achaza.

V. P. Co prorokował Izaiaſz bezbożnemu Achazowi Królowi Judzkiemu?

O. Prorokował, że Meſſyaſz miał ſię narodzić z Matki Panny, przepowiadaiąc razem upadek Króleſtwa Aſſyryiſkiego i Izraelſkiego.

V. Nowe coraz niecnoty Króla Achaza karał Bóg przez wtargnienie Idumeyczykow, i Filiſtynów w ziemię iego.

3300. W trzech tyſiącznym trzy dzieſiątym roku Romul ſłynie.

P. Jakiego Państwa poſtanowieniem w roku trzech tyſiacznym trzech ſetnym świata ſtał ſię ſławnym całey potomności Romulus ſiodmego roku Króleſtwa Achazowego?

Olimpickich dwudzieſtu drugi igrzyſk płynie.

O. Przez założenie miaſta Rzymu, które przypadło na rok dwudzieſty drugi od uſtanowienia igrzyſk Olimpiackich.

III. Był to rok drugi ſzoſtey Olimpiady, á ſiedemſetny pięćdzieſiąty

trze-

trzeci przed narodzeniein Jezuſa Chryſtuſa.

II. P. Jakiego życia był Ezechiaſz Syn i Naſtępca Achaza. *Lata Rzymu*

O. Ezechiaſz był Król pobożny, ktory przywrócił cześć Boſką do ſwego państwa. *9.*

P. Jak oſobliwą opieką ſwoią Bóg wſparł Ezechiaſza w ten czas; kiedy Sennacheryb Król Aſſyriiſki z ſto oſiemdzieſiąt i pięć tyſięcy woyſka ſtracił, i potym zginął? *Ezechiaſz Król Żydzki, 22.*

O. Sennacheryb rozgniewany, że Król Ezechiaſz płacić mu podatku niechciał, ktory był wypłacał Achaz, wtargnął z woyſkiem na ſpuſtoſzenie Króleſtwa Judy, ale Anioł pobił ſto oſiemdzieſiąt i pięć tyſięcy ludzi w obozie Sennacheryba, ktory też ſam powróciwſzy z woyny od dwòch właſnych Synòw zabity ieſt. *Sennacheryba liczne woyſka Anioł bije.*

III. P. Jakiego świętokradzkiego zabòyſtwa dopuścił ſię Manaſſes Syn, i naſtępca Ezechiaſza? *38.*

O. Powiadaią, że za roſkazem Manaſſeſa Izaiaſz Prorok piłą drewnianą w pół przetarty był, za to że ſprawiedliwie tego Króla ſtroſował.

P. Jako udał ſię do pokuty Manaſſes, *Manaſſes pokutuie.*

ſes, gdy go Kròl Merodak obciążonego kaydany w niewolą do Babilonii zaprowadził?

O. Prosił odpuſzczenia od Boga, á po uczynioney pokucie, powrócił go Bóg do wolności i Króleſtwa ſwego.

pod nim Judith żyie. IV. P. Czyliż za panowania Manaſſeſa żyła ſławna Wdowa Judith?

O. Tak poſpolicie twierdzą, wſzakże pewności zupełney niemaſz.

III. P. Jakim ſpoſobem mężna Judith uwolniła od obleżenia miaſto Betulią Oyczyznę ſwoią?

O. Gdy Holofernes Hetman woyſk Aſſyriiſkich obległ miaſto Betulią; Judith pobożna Wdowa uproſiła przez ſzczegulne modlitwy oſobliwą pomoc od Boga, potym uroda iey przyſtęp ſobie ziednała do Holoferneſa, któremu upoionemu w namiocie ſwoim iedney nocy głowę ucięła, do Betulii przynioſła, ktorą gdy na murach Miaſta w oczach Aſſyriiczyków zawieſili, wielki nieporządek i ſtrach na nieprzyiaciòł uciekaiących przypadł.

91. *Amon ginie od ſwoich.* P. Około ktorego roku Amon Syn, i naſtępca Manaſſeſa będąc w nienawiści u ſwoich, zabity od nichże ieſt?

O. O koło roku ſetnego od założenia

nia Rzymu, (to ieſt dziewięćdzieſiątego pierwſzego) w ten ſam czas kiedy obrali Królem Jozyaſza maiącego tylo oſiem lat, ktory był Królem pobożnym.

IV. P. Co prorokował Zydóm Prorok Jeremiaſz za panowania Króla Jozyaſza? *94.*

O. Jeremiaſz przepowiadał Zydom nieſzczęśliwe kary, ktore na ſiebie ściągali uſtawicznemi niecnotami.

P. Iaka była śmierć Kròla Iozyaſza, gdy wyſzedł z woyſkiem przeciw Nechao czyli Nekos Królowi Egiptu ciągnącemu przeciw Chaldeyczykom i Babilończykom?

O. Iozyaſz w potyczce z Nechaonem zwyciężony, z rany od ſtrzały zadaney umarł, Pańſtwo iego ſtało ſię chołdownicze Egipcyanów Królowi. *Jozyaſz umiera walcząc. 125.*

IV. Po Iozyaſzu Królu naſtąpił Ioachas Syn iego, ktorego też zwano Sellum.

P. Dla iakiego znowu nieupodobania Nechao złożył z Pańſtwa Króla Ioachaza? *128. Joachazowi Nechos tron odbiera.*

O. Ioachaz po trzèch lat panowa-

nia ſwego idąc przykładem ſwoiego Oyca, chciał ſię wybić z pod mocy Nechaona, ktory go zaprowadził do Egiptu, zoſtawiwſzy na iego mieyſcu Królem Iudzkim Brata Iego Eliacima, i nazwał go Joakimem.

P. Ponieważ dwóch było tego imienia Ioahimòw, ieden Ociec, i poprzednik drugiego Kròla Ioachima, czyli Joakina, ktory z nich był wzięty w niewolą?

Sedeciaſz, Joachim Syn z Oycem dwòch Kròli Judzkich do Babilońſkiey przychodzi niewoli.

O. Obydwòch Kròlow Ioachima Oyca, i Ioachima Syna iego, Kròl Nabuchodonozor w kaydanach do Babilonii odeſłał, co ſię też potym roku od założenia Rzymu ſetnego czterdzieſtego ſzòſtego z Sedecyaſzem bratem Ioachima Oyca ſtało.

IV. P. Ktora naypierwſza przyczyna rozgniewała Nabuchodonozora na Ioachima Oyca?

O. Ponieważ Ioachim poſiłkował Nechaona, Króla Egiptu, z ktorym Nabuchodonozor woiował, zemścił ſię tedy Nabuchodonozor na ſamym Ioachimie, á obległſzy o ieden raz Ierozolimę, wziął go w niewolą, i do Babilonii odeſłał.

IV. P. Ktorych zakładnikòw zoſtawił Ioachim Ociec, gdy mu Na-

buchodonozor pozwolił powrócić do Ierusalem?

O. Ioachim zostawił w zakład w Babilonii wiele Panòw dworu swego, między ktoremi młodego też Daniela, i to było pierwsze przeście Lydów do Babilonii.

III. P. Iak okrutnie był skarany Ioachim po ośmiu lat, że pogardzał napomnieniami Proroków, i niedotrzymał wiary daney Królowi Babilońskiemu?

O. Nabuchodonozor znowu obległ Ierozolimę, zabić go kazał, i ciało iego za miasto wyrzucić, posadziwszy na tronie Ioachima Syna, ktory tylo trzy miesiące panował.

II. P. Co uczynił z Ioachimem Sÿnem nie lepiey się niż Ociec zachowuiącym Nabuchodonozor przyciągnąwszy znowu pod Ierozolimę?

O. 'Nabuchodonor dostał Ioachima, i odesłał w niewolą do Babilonii, w ktorey też był pierwey Ociec iego.

IV. P. Dla czego żnacznieysze było to drugie przeprowadzenie Zydòw do Babilonii?

O. Ponieważ w tę niewolą poszedł

szedł Ioachim, (nazwany także Iechoniaszem) matka iego, i na dziesięć tysięcy Panów ludzkich, tak dalece, że prócz troche pospolstwa nikt się w Ierozolimie nie ostał.

II. P. Czyliż Sedecyasz uczyniony Królem Ierozolimskim od Nabuchodonozora, pożytkował cokolwiek z przykładu swego stryia, i Synowca swoiego?

O. Bynaymniey: przyszedł na toż
146. samo nieszczęście roku setnego czterdziestego szostego.

III. P. Co uczynił Nabuchodonozor z miastem Ierozolimą, gdy po trzecim obleżeniu dobył go na końcu drugiego roku?

O. Ogniem wszystko i mieczem zniszczył, Syny Sedecyasza przed oczyma Oyca pobił, samemu Oycu oczy wyłupił, i nadto do Babilonii go zaprowadził, gdzie strośkany w rok umarł.

IV. P. To trzecie przeprowadzenie Żydów do Babilonii czyliż iuż ostatnie było?

O. Tak iest: po nim albowiem nastąpiła niewola przez siedemdziesiąt lat trwaiąca, á iako wiele twierdzi, za-

częła się od przeprowadzenia drugiego?

V. Nabuſardan Hetman Nabuchodonozora ſpuſtoſzył do ſzczętu Ierozolimę, i reſztę Obywatelow odeſłał do Babilonii, zoſtawiwſzy małą garztkę poſpolitego gminu pod rządem Godoliaſza.

P. Z iakim żalem patrzał Ieremiaſz Prorok na ſkutek tych nieſzczęśliwości przepowiedzianych na ſto i więcey lat przez Prorokòw Amoſa, i Izaiaſza?

Ktore przed ſtem lat głoſił, Amos, Izaiaſz nieſzczęścia; na tych ſkutek patrzał Jeremiaſz.

O. Lud lekce ſobie ważący wſzyſtkie pogróſzki Proroków, nawet i ſamego Ieremiaſza (ktory ſkutek tych proroctw opowiadał) dopełnił miary nieſzczęścia ſwego.

IV. Gdy pewny Obywatel nazwiſkiem Izmael zabił Godoliaſza, wſzyſcy Izraelici poſzli do Egiptu, gdzie ukamienowali Ieremiaſza Proroka, co było powodem Baruchowi iego uczniowi, iż uſzedł do Babilonii.

P. Iakim ſpoſobem młody Daniel obronił niewinną Zuzannę?

Zuzanna ma obrońcę ſwego Daniela.

O. Daniel wziął z oſobna każdego z dwóch owych nieczyſtych ſtarcow, pytaiąc ſię po iednemu o to,

w czym potwarzali Zuzannę, ci niezgodzili się z sobą, i tak uwolniona iest Zuzanna, gdy ią iuż na ukamienowanie prowadzono.

156. III. P. Z iakiey przyczyny trzey młodzieńcy Izraelscy wrzuceni byli w piec ognisty?

O. Przeto, że niekłaniali się bałwanowi Bela i posągowi Nabuchodonozora, wszakże ogień nietylo ich niepalił, ale i owszem ochładzał.

IV. Iaki dał wykład snów Nabuchodonozora Prorok Daniel, gdy ten Król widział we śnie posąg, z rożnych kruszow złożony, i drzewo wielkie, ktore iuż miano podcinać?

O. Wyłożył te sny o Państwie Na-
163. buchodonozora, po ktorym miały nastąpić inne Krolestwa: i o nadzwyczaynym rosporządzeniu Bożym o tym Królu, ktory miał być wyrzucony od ludzi, i żyć w lesie iako zwierz dziki.

Krol iak zwierz stał się. P. Iako się ma rozumieć, że Nabuchodonozor stał się zwierzem, i poniżony iest aż do stanu zwierząt?

O. Ponieważ on żył w lesie: nie używaiąc ani towarzystwa, ani pokarmu, ani rozumu właściwego ludziom.

III. P.

III. P. Dla czego Bòg tak ſtraſzne upokorzenie zeſłał na Nabuchodonozora?

O. Na ukaranie bezbożności iego, gdyż on kazał ſię kłaniać bałwanowi Belai, i poſągowi ſwemu, atoli Kròl Nabuchodonozor przyſzedł do pierwſzego ſtanu na końcu ſiodmego roku, i umarł w pokucie. *Kazałże czcić bożka Bela*

IV. P. Iak ſię obſzedł Ewilmerodach naſtępca Nabuchodonozora z Ioachinem inaczey nazwanym Iechoniaſzem Kròlem Iudzkim zoſtaiącym w niewoli i więzieniu w Babilonii? 172.

O. Wyprowadził go z więzienia, i świadczył mu cześć przyzwoitą iego Kròlewſkiey godności, atoli iednak ten Kròl mięſzkał w Babilonii, gdzie w trzy lata potym umarł.

II. P. Co ſię ſtało z Danielem za panowania Króla Babilońſkiego Balțazara naſtępcę po Ewilmerodachu, że przeciw zakazowi Królewſkiemu czcił iawnie prawdziwego Boga?

O. Daniel wrzucony był w dół między ſiedmiu lwów, ktorzy mu nic nieſzkodzili.

II. P. Co uczynił Kròl nieprzyiaciołom Daniela, twierdzącym: że go

lwy dla tego nienaruszyły, iż iuż niegłodne były?

O. Kazał ich wrzucić w ten sam dół, w ktorym był Daniel, i w mgnieniu oka lwy ich pożarły, co ziednało głośną sławę Danielowi.

III. P. Iako wyłożył Daniel widzenie Baltazara, ktory na uczcie pewney widział rękę piszącą te słowa: *Mane, Thecel, Phares?*

O. Wyłożył, że Krolestwo Baltazara będzie podzielone, i przeniesie się do Medów, i Persów, iakoż zabity od swoich Baltazar, á Dariusz Medus po nim Królował, potym przeniosło się państwo do Cyrusa Perskiego Krola.

IV. P. Iako Cyrus uczynił koniec niewoli Zydowskiey w Babilonii?

O. Pozwolił im powrócić do swego Państwa, i miał ich w swoiey obronie.

Krolowie Izraelscy od Jeroboama roku 3060.

Jeroboam w Izrael pierwszy tròn posiada,
Gdy rok po trzytysiącznym sześćdziesiąty spada.

Na-

Nadabie Baza, Ely, Zambry śmierć zadali.
Zambry w Tersie od Amry obleżon się pali.
W rok trzytysiączny setny żył Prorok Eliasz:
Samaryi Krol Achab, Joram, Ochozyasz.
Jechu poświęcon, plemie Achaba wygładza,
Przy Joathie, Joasie potym Krolow władza.
Jeroboam zmarł drugi: rząd Krolow ustaie.
Smierć Zacharyaszowi Sellum Krol zadaie.
Manachema Phul podbił, Phaceiasz potyka
Smierć od Phacego; tegoż toż samo spotyka.
Salmanazar Ozee Krola Samaryi
Z Tobiaszem w niewolą wziął do Assyryi.

Królowie Izraelscy

Ieroboam pierwszy tron w Izrael posiada.

P. OD ktorego Króla zaczyna się Królow Izraelskich panowanie nad pokoleniami dziesięć?

O. Od Ieroboama, ktorego w roku trzechtysiącznym sześćdziesiątym obrały sobie za Króla dziesięć pokolenia, wybiwszy się z pod panowania Roboama.

Gdy rok po trzy tysiącznym sześć dziesiąty spada.

IV.

IV. Dwa tylo pokolenia Iudy i Beniamina zostały się przy Królu Iudzkim, ktory sam ieden był prawym Królem wszystkiego ludu Bożego.

III. P. Co uczynił Ieroboam na odrażenie ludu swego, iżby nie chodził do Ieruzalem, i tam nie kłaniał się według prawa Bogu w Kościele iego?

O. Ieroboam uczynił dwa cielce złote w Królestwie swoim, i kłaniać im się iako Bogóm roskazał, ztąd wynikła bezbożność i bałwochwalstwo Królestwa Izraelskiego.

III. P. Pewny Prorok nierozwaliłże Ołtarza, na ktorym bezbożne ofiary czynił lud Izraelski?

O. Tak iest: ręka nadto Króla Ieroboama, ktorą był na Proroka ściągnął, natychmiast uschła.

IV. Tenże sam Prorok zleczył w krótce rękę iego, ale Król ten bynaymniey się nienawrócił.

Nadabie Baza

III. P. Jakie zaboie były między pierwszemi Królami Izraelskiemi Nadabem i Elą?

3081. Eli Zambry śmierć zadali.

O. Nadaba Króla, Syna Jeroboamowego zabił Baza, ktory też nastąpiwszy na iego mieysce, wyciął w pień całę

całe pokrewieńſtwo Ieroboamowe, iako też Elę Syna Bazy upoionego winem zabił Zambry Hetman nad iezdnemi (3196.)

III. P. Iako ten zaboyca oſmego potym dnia Zginął?

Zambry w Terſie od Amry obleżon ſię ſpali. 3112

O. Zambry zwątpiwſzy o obronieniu ſwoim, obleżony od Amrego w mieście ſwoim ſtołecznym Therſie, zapalił ſam ſwoy pałac, i ſpalił ſię.

IV. Amry przenioźſzy mieſzkanie Krolewſkie z Therſy do Samaryi. miaſta potym ſtołecznego, umarł.

P. Kto Królował po Amrym za życia Eliaſza Proroka po roku trzech tyſiącznym ſetnym?

W rok trzytyſiączny ſetny żył Prorok Eliaſz. Samaryi Krol Achab, Ioram, Ochozyaſz

O. Achab Syn iego: po Achabie, Synowie iego Ochozyaſz i Ioram naſtępowali po ſobie na Krolestwo Izraelſkie, ktore ſię też nazywało Samaryiſkie od tego czaſu, gdy Samarya ſtała ſię miaſto ſtołeczne całego Króleſtwa Izraelſkiego.

III. P. Iakie bałwochwalſtwo popełnił Achab, poiąwſzy żonę Iezabelę, córkę Ethbaala Króla Sydonu, i Tyru?

O. Wyſtawił Kościoł Baalowi bałwanowi, ktorego ta Królowa cudzoziemka czciła.

IV.

3126. IV. P. Jaką bezbożność popełniał Achab względem Eliaſza Proroka?

O. Opierał ſię zawſze upornie wſzyſtkim uwagom i napominaniom Proroka tego, i cudóm, ktore przed oczyma iego ten Prorok czynił.

IV. P. Dla czego Eliaſz Prorok uſzedł na puſzczą?

3131. O. Dla ſchronienia ſię przed zemſtą okrutney Iezabeli, poniewaź on ſprowadził ogień z nieba na całopalenie ofiarowane bałwanowi Baal, ktoremu ſię ta Królowa kłaniała, i wygładził czterysta pięćdzieſiąt fałſzywych Proroków.

3137. IV. Achab poſiadſzy nieſprawiedliwie winnicę Nabotha, (ktorego Iezabel za fałſzywym świadectwem dwóch naprawionych mężów ukamienować kazała) niepokutowałże potym za ſtrofowaniem Eliaſza?

O. Tak ieſt: ukorzył ſię przed Bogiem, i pozyſkał dwa ſławne zwycięſtwa nad Benadabem Królem Syryiſkim.

III. P. Iako był zabity Achab wyprawiwſzy ſię z Krolem Iudzkim Iozafatem na woynę przeciw Banadabie Krolowi Syriiſkiemu, i obległſzy miaſto Rhamoth Galaad?

O. Achab raniony poſtrzałem na wozie ſwoim umarł, zoſtawiwſzy naſtępcę Syna ſwego Ochozyaſza.

III. P. Co uczynił Eliaſz zaſzedłſzy drógę poſłom Ochozyaſza Króla, ktory wypadłſzy z okna, wyprawił Poſły ſwoie na wybadanie ſię Belzebuba, czyli wyńdzie zdrów z choroby ſwoiey?

O. Zakazał im iść daley, i ſprowadziwſzy trzy razy ogień na tych, ktorzy go porwać do Króla przyſzli, poſzedł ſam, i opowiedział Królowi, że umrze, co ſię ſpełniło.

III. P. Czyliż lepſzy był Joram Brat, i naſtępca Ochozyaſza? 3139.

O. Czynił i on złość przed oczyma Boga, i był też zabity od Jechu, ktory porzucić kazał ciało iego, nędznie na roli bez pogrzebu. (3150.)

III. Po przenieſieniu z ziemi Eliaſza na wozie ogniſtym, iakie cuda czynił Elizeuſz iego uczeń z wodą Iordanu, i w Ierycho mięſzkaiąc?

O. Prorok Elizeuſz rozdzielił wody Iordanu uderzywſzy w nie płaſzczem Eliaſza dwa razy. 2o. mięſzkaiąc w Jerycho, gorzkie wody oſłodził, wpuściwſzy w nię ſoli.

III.

III. P. Z iakiey przyczyny za złorzeczeniem Elizeuſza, dwa niedźwiedzie rozdrapały czterdzieści i dwoie dzieci?

O. Ponieważ nieſzanuiąc Elizeuſza iako męża i Proroka Bożego, naśmiewali ſię z niego, nazywaiąc go z pośmiewiſkiem łyſku.

3150. III. P. Co ſię przydało w Izraelu Syryiczykom, ktorzy przyſzli poimać Proroka Elizeuſza?

O. Zaraził ie o ieden raz ślepotą, i zaprowadził ich do Samaryi, gdzie odebrawſzy wzrok, uyrzeli ſię bydź, niewiedząc iakim ſpoſobem, w pośrzodku nieprzyiaciół ſwoich.

III. P. Jakim cudem wybawieni byli z głodu ciężkiego obywatele miaſta Samaryi, ktore obleżeniem ściſnął Król Syryiſki Benadab? (3148.)

O. Syryiczykowie, ktorzy w obleżeniu trzymali miaſto, dziwnym iakimſiś ſtrachem zatrwożeni, od wſzyſtkiego uciekli, zoſtawiwſzy w obozie podoſtatek żywności według tego, iako był przepowiedział Elizeuſz dniem przedtym.

III. P. Iaki ieſzcze cud uczynił Elizeuſz na zleczenie trędu Naamana

He-

Hetmana Króla Syryiſkiego, ktory na uleczenie do tego Proroka z proźbą ſię udał?

O. Kazał mu powiedzieć, iżby ſię ſiedem razy w Iordanie obmył, i z roſkazu iego przeſzedł trąd Naamanow na Giezego ſługę Proroka, dla tego: że odebrał dary od Naamana.

III. *P.* Iak ſię ſpełniła mowa Proroka na potomkach bezbożnego Achaba, ktorzy mieli bydź wygubieni?

Iehu poświęcon.

O. Iehu pomazany z roſkazu Bożego od iednego z uczniow Elizeuſza (5.50.) wygubił cały dom Achaba, Oyców, Synów, wnuków, i całe zatracił pokolenie.

Plemie Achaba wybiia.

IV. Iechu zabił naprzód Iorama Króla Izraelſkiego Syna Achaba: potym Ochozyaſza Króla Iudy, wnuka Achaba, á Syna Attalii, to ſię ſtało po powrocie z woyny, ktorą Ioram i Ochozyaſz razem wiedli przeciwko Królowi Syryiſkiemu Hazaelowi.

III. P. Iakim mianowicie ſpoſobem Iehu zgładził z życia nieſzczęśliwą Iezabelę żonę Achaba?

O. Iehu roſkazał zrźucić z okna nadół Iezabelę, z ktorego patrzała na wiezdzaiącego w bramę Jehuſa, cia-

Ie

ło iey ſtretowały konie zwycięſcy tego.

IV. Tenże Jechu zamordo-
3178. Joachas Joas Król, rok trzytyſiączny miał wał wſzyſtkich ſiedemdzieſiąt Synów Achaba, i Kapłanów bałwana Baala.

P. Ktorego po ſobie naſtępcę na Króleſtwo Izraelſkie zoſtawił Ioachas Syn, i naſtępca po Iechu?

3195. O. Ioaſa Syna ſwego, ktory Królował bliſko roku trzech tyſiącznego
Ieroboam zmarł drugi, rząd Królow uſtaie. 3211. dwóchſetnego.

P. Iaki był rząd Izraela po śmierci Ieroboama drugiego Syna Ioaſa, á wnuka Iechu, ſwoich poprzedników na Króleſtwie Izraelſkim?

O. Wielu trzyma (3251.) że po śmierci Ieroboama drugiego było bez Królewie na lat dwanaście ale piſmo święte o tym nic nie wſpomina.

IV. Za panowania Ieroboama drugiego żył Prorok Ionas, ktory przepowiedział zwycięſtwo Królowi temu nad Syryiczykami, około tegoż ſamego czaſu Prorocy, Ozeaſz, Ioel, Amos, Abdias, prorokowali w Iudzkim pańſtwie.

P. Ktorego Króla kładzie piſmo święte po Ieroboamie drugim?

O. Za-

O. Zacharyaſza, ktorego zabił Sellum ſzoſtego mieſiąca panowania, w mieſiąc potym tegoż ſamego Sellum zamordował podobną śmiercią Manachem. *śmierć Zacharyaſzowi Sellum Kròl zadaie. 3264.*

P. Jak ſię ma rozumieć, że Manachem podlegał Phulowi Królowi Aſſyryiſkiemu? *Manachema Phul podbił.*

O. Ponieważ muſiał wypłacać podatki Królowi temu, ktory poczynał podbiiać Kròleſtwo Izraelſkie.

P. Kto zamordował Phaceia Syna i naſtępcę Manachema na ſchyłku dzieſiątego roku panowania iego? (3275.) *Phaceiaſz potyka śmierć od Phacego*

O. Phacee: ktory naſtąpił na Państwo iego, i ktory też przyſzedł na też ſamę śmierć, ktorą ſwoiemu poprzednikowi Phacei zadał. *tegoż toż ſamo ſpotyka.*

IV. P. Jak wiele kraiu Izraelſkiego zawoiował Theglathphalazar naſtępca po Phulu na Króleſtwo Aſſyryiſkie za panowania Phaceaſza Króla Izraelſkiego?

O. Theglathphalazar podbił wiele kraiu w Króleſtwie Izraelſkim leżącego za Jordanem, z kąd przeprowadził wielką część Obywatelow do ſwoiego *Państwa.*

V. Micheaſz Prorok przepowiedział bliſką niewolą reſzcie Obywatelom Izraelſkim.

P. Jaka była śmierć Phaceaſza Króla Izraelſkiego?

3266. O. Phacee powròciwſzy do ſwego Pańſtwa, i będąc pod iarżmem Króla Aſſyryiſkiego, zabity ieſt od Ozee, iako też i on zabił poprzednika na Pańſtwie ſwego Phaceia.

P. Iak ſię powiodło Salmanazarowi Królowi Aſſyryiſkiemu obleżenie miaſta Samaryi, gdy mu Ozee Król Daniny wypłacać niechciał?

Lata Rzymu 14. *Salmanazar Ozeę Kròla Samaryi, z Tobiaſzem w niewolą wziął do Aſſyryi.*

O. Salmanazar dobył miaſta Samaryi, na końcu drugiego roku obleżenia, á cztérdzieſtego od założenia Rzymu, i przenioſł w niewolą do Niniwe miaſta Aſſyryiſkiego Ozeę, z Swiętym mężem Tobiaſzem i ze wſzyſtkim ludem.

II. P. Iako Pan Bóg doświadczył cnoty Tobiaſza wielkiego iałmużnika?

O. Dopuścił na niego ślepotę, potym przyſzedł na urągania u żony ſwoiey, i gotował ſię na śmierć, roſkszawſzy Synowi ſwoiemu iść do miaſta Rages na odebranie dzieſięć

talen-

talentow śrebra, ktore mu był Gabelus winien.

II. P. W tey drodze maiąc za towarzysza cudownie Anioła Rafała pod postacią człowieka ukrytego, ktorą poiął żonę?

O. Młody Tobiasz z rady Anioła swego towarzysza poiął iednę z krewnych swoich, ktorey siedem pierwszych mężow czart zadusił, ale wątroba z ryby, którą Anioł roskazał wziąć młodemu Tobiaszowi, zachowała tego młodego Oblubieńca od podobnego nieszczęścia; na ktore siedem pierwszych mężow przyszło.

II. P. Tobiasz powrociwszy do Oyca swego, oprócz odebrania dziesięć talentow, iaką inną przysługę uczynił Oycu?

O. Tobiasz przywrócił wzrok Oycu swoiemu za sprawą Anioła Rafała towarzysza swego, ktory nareszcie wyznawszy się bydź Aniołem, zniknął, gdy mu Ociec i Syn dawali połowicę dóbr swoich dla oświadczenia wdzięczności swoiey za łaski iego.

IV. P. Około czasu Tobiasza iakowe spustoszenie stało się w Samaryi?

O. Cały kray Samaryi pełny był

 Assy-

Assyryiczyków, na ktorych zesłał Bóg drapieżne zwierze, a to na ukaranie ich świętokradztwa.

CZĘSC SZOSTA

Od zakończenia niewoli Babilońskiey w roku 216. od założenia Rzymu, aż do narodzenia JEZUSA CHRYSTUSA w roku 753.

Cyrus Król Perski, Zydów z niewoli wybawia,
Ich rządców, Zorobabel, Ezdrasz, urząd sprawia.
Nehemiasz w lat trzysta, po nim w sto lat włada
Jaddus, Alexandrowi zwycięstwa powiada.
Oniasz, Symon pierwszy, wiele cierpią Zydzi.
Eleazar ksiąg świętych tłumaczenie widzi.
Manasses, toż Oniasz drugi, po Symonie
Symon drugi; gdy zetrzeć Zydów miały słonie.
Oniasz trzeci mocna Kościoła obrona.
Jazon go podszedł, a zaś Menalas Jazona.
Jazon walczy: Antyoch zbroyną nadszedł ręką:

Sie-

Siedem Synów z swą matką srogą giną męką,
Matatyasz Judasza następcę zostawia.
Machabeyczyk ten: sławne zwycięstwa odprawia
Przemogł na Nikanorze; Jonath na Bachidzie
Toż zdradzon od Tryfona, zmarł w Ptolemaidzie.
W sześć set lat Simon trzeci z Tryfonem woiuie.
Hirkanus po Symonie Oycu następuie.
Arystobul Hirkana Syn w krwi własney brodzi,
Tego brat w okrucieństwie Janneusz przechodzi.
Salome wielkim czyni Kapłanem Hirkana,
Temu przez brata Państwa władza odebrana.
Antypatr Pompeiusz tròn mu znowu wraca;
Brat iego z Synowcami więzieniem przypłaca,
Antigon z Rzymu uszedł: Pakorus go wspiera.
Jerozolimę miasto zwycięsca odbiera.
Heròd nad nim przemogłszy, na śmierć iego czuwa.
Toż potym Antoniusz z życia go wyzuwa:
Podczas rządòw Heroda Zbawiciel się rodzi.
Siedem set pięćdziesiąt trzy lat Rzymu uchodzi.

216. *Cyrus K. ol Perſki Zydòw z niewoli wybawia.*

P. ZA ktorego Kròla Zydzi odeſłani byli do ziemi ſwoiey roku dwóch ſetnego od założenia Rzymu?

O. Zydzi byli wyprowadzeni z niewoli roku dwóchſetnego ſześnaſtego z łaſki nowego Króla Perſkiego Cyruſa, ktory im ſprzyiał, i wyświadczał znakomite łaſki; powracaiąc im wſzyſtkie naczynia złote i ſrebrne zabrane z Kościoła Jerozolimſkiego.

Ich rządcòw urząd Ezdraſz, Zorobabel ſprawia.

P. Kto rządził ludem Bożym powracaiącym do Jerozolimy?

O. Naprzód Zorobabel Wódz ich, i Jozue wielki Kapłan, potym Ezdraſz Nauczyciel prawa.

IV. P. Jaki był ſtan Zydów? i gdzie mięſzkali po śmierci Cyruſa?

O. Jedna część Zydów powròciwſzy do Jeruzalem, pracowała o koło przywròcenia chwały Boſkiey do pierwſzey pory, druga część daleko licznieyſza pozoſtała ſię w Państwie Perſkiego Kròla za rzéką Eufrates.

V. Kiedy Izraelici ſtarali ſię ſkarbić ſobie ròżnych Królow łaſkę, za ktorąby do pierwſzego ſtanu przyprowadzili Jerozolimę, nieprzyiaciele ich, á nadewſzyſtko Samarytanie byli

wiele razy na przeszkodzie do ich zamysłów.

IV. Za czasu, ktorego Zydzi rozeszli się po Persyi, mieli Proroków Aggeusza, Zacharyasza &c.

IV. P. Na ktory czas przypadła sławna historya Estery, ktorą wziął za żonę Kròl Asswerus?

O. Nie można zapewne postanowić, ani ktory był czas, ani ktory był ten Kròl Asswerus mąż Estery. Iedni twierdzą: że to był Daryusz Syn Daryusza Histaspa trzèciego następcy po Cyrusie, drudzy: że to był Artaxerxes *Longimanus*, albo długoręki, piąty następca po Cyrusie.

V. Temu drugiemu zdaniu trudno dać wiarę, poniewaź Mardocheusz Stryi Estery przeniesiony iest do Babilonii za czasu drugiego przeprowadzenia z Iechoniaszem, więcey niż na sto pięćdziesiąt lat przed panowaniem Artaxerxesa.

V. P. Co sądzą o tym zdaniu Pisarze; ułatwiaiąc to powierzchowne przeciwieństwo?

O. Jedni twierdzą: że Mardocheusz był przeprowadzony do Babilonii w osobie swoich przodkòw;

drudzy twierdzą z większym do prawdy podobieńſtwem: że Aſſwerus nie był ieden z naſtępców Cyruſa, ale albo Aſtyageſa Dziada Cyruſowego, albo innego ktorego Kſiążęcia, do ktorego iaka część Perſyi należała, pierwey niżeli w niey Cyrus Kròlował.

III. P. Jakim ſpoſobem Mardocheuſz Stryi Eſtery, ktorą wychował, był przyczyną prześladowania wſzczętego na Zydòw?

O. Ponieważ niechciał ſię pokłonić Amanowi kochankowi Kròla Aſſwera, więc Aman otrzymał od Króla wyrok na wytracenie wſzyſtkich Zydów: Ale Mardocheuſz za ſprawą Eſtery, uwiadomiwſzy i dokładniey o wſzyſtkim Kròla; ſprawił: że Król kazał obieſić Amana na ſzubienicy wyſokiey na pięćdzieſiąt łokci, ktorą on ſam zgotował był Mardocheuſzowi.

IIII. P. Co za łaſkę pozyſkali Zydzi od Króla Artaxerxeſa Długoręki za ſprawą Ezdraſza urzędnika woyſk Królewſkich?

294. O. Ezdraſz otrzymał nowe na piśmie pozwolenie powrócić do Jerozoli-

zolimy z wielką liczbą ſwoich ziomków, aby tam do dawney pory przyprowadził Rzeczpoſpolitą, i wiarę Zydowſką.

P. Ktoryż to z Zydów przyſzedł do Jeruzalem na budowanie tam murów, za wyraźną powagą Artaxerxeſa w roku trzechſetnym od założenia Rzymu?

O. Nehemiaſz Podczaſzy tegoż ſamego Krola: i ten ieſt czas, od ktorego wielu zaczyna rachować ſiedemdzieſiąt tygodni rocznych wſpomnionych u Daniela Proroka, na ktorych dokończeniu miał ſię narodzić Meſſyaſz. *Nechemiaſz w lat trzyſta.*

V. Od tego roku, przypadaiącego na rok trzechſetny Rzymu, ktorego zaczęto znowu budować Jerozolimę: *ab exitu ſermonis, ut iterum ædificetur Jeruſalem*, aż do trzydzieſtego roku Chryſtuſa Jezuſa, ktorego zaczął obiawiać ſię ludziom i nauczać (około roku 782. Rzymu) wyſzło ſześćdzieſiąt i dziewięć tygodni rocznych, to ieſt lat 443. i Jezus Chryſtus umarł przed dokończeniem ſiedemdzieſiątego tygodnia: *ſeptuaginta hebdomades abbreviatæ ſunt.*

ponim w ſto lat ni-da Jaddus 422.

P. Z iakiey przyczyny Alexander wielki Woiownik Azyi przyſzedł do Kościoła Jerozolimſkiego za czaſu Jadda wielkiego Kapłana Żydowſkiego w ſto lat bliſko po śmierci Nehemiaſza?

O. Alexander dobywſzy miaſto Tyr, przyſzedł do Jerozolimy, i tam chciał nawiedzić prawego Boga Kościół, do ktorego wſzedł z poſzanowaniem.

Alexandrowi zwycięſtwa powiada.

P. Czym ſię pobudził do większego uſzanowania mieyſca owego świętego Alexander?

O. Upewnieniem owym, ktore mu uczynił Jaddus, twierdząc: że iego woyny, i powodzenia były przepowiedziane w księgach Piſma świętego.

III. P. Pod czyiemi rządami byli Żydzi, gdy Alexander wielki zwyciężył, i w niewolą wziął Daryuſza Kodomana oſtatniego Króla Perſkiego?

O. Żydzi poczęli podlegać Grekom, iako pierwey począwſzy od Cyruſa podlegali Perſom, ale to Greckie panowanie było dla nich daleko cięższe.

IV.

IV. Czyliż Alexander nieobchodził się łaskawie z Zydami?

O. Tak iest: ale gdy Wodzowie Alexandra podzielili między siebie iego Państwo, Króleśtwo Judzkie graniczyło z dwiema Królestwami, ktore powstały z części rozerwanego Państwa Alexandrowego, to iest: z Egipskim, w ktorym krolowali Ptolemeuszowie, i z Syryiskim Królestwem, gdzie panowali Seleukowie. Króleśtwo Judzkie miało co cierpieć równie z obydwóch tych stron.

Oniasz Symon pierwszy wiele cierpią Zydzi.

P. Jak okrutnie Ptolemeusz Lagus obchodził się z Zydami niby z niewolnikami za czasu Oniasza, i następcę iego Symona, naywyższych Kapłanow?

O. Ptolemeusz Lagus Krol Egiptu pierwszy po Alexandrze wielkim zdradliwie wziąwszy Ierozolimę, wielką liczbę Zydow w niewolą zabrał, ten nieszczęśliwy Zydow stan trwał za czasu naywyższych Kapłanow Oniasza, i Symona, którego zwali sprawiedliwym.

III. P. Jak się obchodził z Zydami Ptolemeusz Filadelphes Syn Ptolemeu-

meuſza Laga, ktoremu ieſzcze za życia ſwego uſiąpił tronu?

O. Król Ptolemeuſz Filadelphes ſprzyiał Zydom, i chciał mieć w ſwoiey kſięgarni naypięknieyſzey między wſzyſtkiemi ſtarożytnemi kſięgarniami hiſtoryą Zydowſką, i Piſmo święte.

P. Za czaſu Eleazara naywyżſzego Kapłana, czyliż było wytłumaczone Piſmo święte z hebrayſkiego na grecki ięzyk z woli Kròla *P*hiladelfa

466. maiącego upodobanie w kſięgach

Eleazar świętych?

kſiąg świę O. Wielu twierdzi, że Piſmo święte z Hebrayſkiego na Grecki ięzyk *tych ilumaczenie widzi.* przełożyli ſiedemdzieſiąt nauczycielów prawa, ktorych naywyżſzy Kapłan Eleazar poſłał Ptolemeuſzowi Philadelfowi, ále o tym wiele uczonych powątpiwanie czynią.

Manaſſes tož Oniaſz drugi.

P. Kto naſtąpił po śmierci Ma-

522. *po Symonie Symon drugi, gdy zetrzeć Zydów miały ſłonie.*

naſſeſa i Oniaſza drugiego naywyżſzych Kapłanow około roku pięćſetnego Rzymu?

O. Symon drugi, za ktorego rządów Zydzi byli oſądzeni, aby ich ſłonie ſtarły na igrzyſkach Alexandryiſkich,

III.

III. Z iakiey przyczyny *P*tolemeuſz *P*hilopator wydał ten wyrok?

O. *P*onieważ był urażony tym, że mu naywyżſzy Kapłan niedozwolił wniść do świątyni Bożey.

P. Byłże do ſkutku przywiedziony ten wyrok?

O. Nie był, albowiem gdy iuż do wykonania wyroku tego przychodziło, Bòg nagle przemienił ſerce Kròla tego, że wyrok ten odmienił.

V. *P*tolemeuſz *P*hilopator był Synem *P*tolemeuſza Ewergeta, á wnukiem *P*hiladelfa, obydwòch poprzednikow ſwoich na Kròleſtwie Egipſkim, ci wſzyſcy Królowie po Alexandrze Wielkim noſili iedno imie *P*tolemeuſzow, á każdy ſwóy właſny miał przydomek.

IV. *P.* Dla czego Zydzi z pod panowania Królow Egipſkich doſtali ſię pod rządy Kròlow Syryiſkich?

O. *P*onieważ Antyochus wielki Król Syrii zwyciężywſzy *P*tolemeuſzow, pod mocą ich zoſtaiące Judzkie *P*aińſtwo wziął, i zoſtawił ie Seleukowi Synowi ſwemu. 546.

568. *Oniaſz trzeci mocna Kościoła obrona.*

P. Jakim cudem Kościoł Jerozolimſki zachowany był od łakomſtwa Krò-

Króla Seleuka, ktory na zabranie ſkarbow iego wyprawił Heliodora, przełożonego nad ſprawami Królewſkiemi?

O. Heliodorus przyiachawſzy do Kościoła Jerozolimſkiego, roſkazow Królewſkich wypełnić niemógł; gdyż dway Aniołowie zſiekli go rozgami tak ſrodze; iż wſzelką nadzieię życia utracił.

III. *P.* Jako Heliodor przyſzedł do zdrowia pierwſzego: kiedy przyiaciele iego przyniożſzy go do Swiętego naywyżſzego Kapłana Oniaſza III. upraſzali o uleczenie iegoż.

O. Oniaſz III. uczyniwſzy ofiary, uproſił od Boga uleczenie Heliodorowi, ktoremu pokazawſzy ſię ciż dway Aniołowie rzekli, że uzdrowienie ſwoie winien Swiętemu Kapłanowi Oniaſzowi.

578. *P.* Jakim ſpoſobem podſzedł, i z Kapłańſtwa naywyżſzego złożył Oniaſza właſny iego brat Jazon?

Jazon go podſzedł a zaś Menelas Jazona. O. Jazon za pieniądze otrzymał naywyżſze Kapłańſtwo od Króla Antyocha Epiphaneſa brata i naſtępcę Seleuka.

581. *P.* Jako Menelaus złożył z Kapłań-

płańſtwa naywyżſzego, Iazona na końcu roku trzeciego?

O. *Ponieważ* Menelaus przyiaciel Iazona otrzymał naywyżſze Kapłańſtwo, podkupiwſzy Iazona u Krola Antyocha Epiphaneſa.

IV. Gdzie ſię znaydował w ten czas Oniaſz III, ktory ſam ieden był prawdziwym naywyżſzym Kapłanem?

O. W więzieniu: z ktorego nie wyſzedł, aż na śmierć uknowaną przez namowę Menelauſa, ktory też ſam potym zginął nieſzczęśliwie.

P. Za iaką fałſzywą powieścią wſzedł do Ierozolimy Iazon przywodzca buntownikow? *Jazon walczy.*

O. *Powziął* fałſzywą wieść o śmierci Krola Antyocha Epifaneſa, ktory wyprawił ſię do Egiptu, i nagle powrócił. *Antyoch zbroyną nadſzedł ręką. 586.*

P. Antyochus Epiphanes przybywſzy zbroyną ręką do Ierozolimy, iak ſię pomścił radości owey, ktorą z pogłoſki o śmierci iego oświadczali?

O. Oſiemdzieſiąt tyſięcy ludu wyciął, tyleż w niewolą zabrał, i w Kościele prawego Boga bożyſzcze Iowiſza wyſtawił.

IV.

IV. *P.* Czyliż okrutny i bezbożny ten Król przeſtał na tym prześladowaniu, ktore uczynił w mieście Ierozolimie na ow czas ſpuſtoſzoney?

O. Wywierał toż ſamo prześladowanie na wſzyſtkie ſobie podległe Państwa, á oſobliwie na Antyochią ſtołeczne miaſto ſwoie, uſiłuiąc przymuſić Zydow do wyrzeczenia ſię zakonu Moyżeſzowego.

III. *P.* Na iakie okrucieńſtwo przyſzła iedna matka Zydowſka, że przeciw zakazowi Kròla Epiphaneſa Syny ſwoie obrzezała?

O. Ze niezważała na żadne pogróżki, od przedſięwzięcia ią odwodzące; była zrzucona z muru z Synami ſwemi zawieſzonemi u iey ſzyi.

ſiedem Synow z ſwą matką ſrogą giną ręką.

P. Niebyłaż równego podziwienia godna matka ſiedmiu Synow, nazwanych na wybor Machabeyczykami, to ieſt mężnemi, gdy razem z ſiedmiu Synami ſwemi umarła?

O. Okazała ſię bydź daleko ieſzcze mężnieyſzego i odważnieyſzego ſerca, albowiem ona patrzała na okrutne męczeńſtwo iednego po drugim z Synow ſwoich, zachęcaiąc każdego

z nich

z nich do cierpienia dla nadziei i względu nieba: á nakoniec ofiary życia ich, ſwoiego życia ofiarą dopełniła.

P. Co znacznego uczynił wielki Mathathiaſz w tym ſtraszliwym prześladowaniu, zabiwſzy iednego Zyda, ktory fałſzywym bałwanom ofiarował?

O. Mathathiaſz naywyżſzy Kapłan Pańſki zapalony świętą gorliwością, zabił iednego Zyda odſtępcę prawey wiary. Tegoż ſamego czaſu zabił Urzędnikow Krola Epiphaneſa, ktorzy przynaglali Zydow do odſtępſtwa wiary: potym obrał ſię wodzem ludu ſwoiego na woiowanie z prześladowcami ſwemi.

IV. Trzey iego Synowie, ktorzy po śmierci iego ieden po drugim naſtępowali, czynili dzieła godne pamięci nieśmiertelney.

Matatyaſz Judaſza naſtępcę zaſtawia.

P. Po śmierci Matatiaſza; kto naſtąpił na Hetmańſtwo ludu Bożego?

O. Judas Syn Matatyaſza ſtarſzy, nazwany oſobliwie Machabeyczykiem dla ſwego ogromnego męſtwa, i że on był zwycięſcą nieprzyiacioł ludu Bożego.

Machabeyczyk ten ſławne zwycięſtwa odprawia.

IV. Dway iego bracia; Jonatas i Symon ieden po drugim następowali po Judasie.

III. P. Jakie były pierwsze zabawy Judasa, ktory wznowił cześć Boga w Jeruzalem?

O. Zwyciężył chwalebnie Królow Syryi, i ich Hetmanów Apolloniusza, Lizyasza, i Nikanora.

III. P. Jaka była śmierć Antiocha Epiphanesa Króla Syryi, ktory poiachał do Persyi na złupienie bogatego zboru w mieście Elimai, od ktorego sromotnie odciągnąć musiał?

O. Dowiedziawszy się z gniewem o zbiciu woyska swoiego przez Zydów, wypadł z woza, i umarł z ran i wrzodów, ktore mu się z słuczenia ciała iego przydały, nie otrzymawszy miłosierdzia Bożego, o ktore prosił.

IV. Czyliż lepiey się powiodło przeciwko Judasowi, Antiochowi Eupatorowi Synowi i następcy Epiphanesa, ktory był pod opieką Lizyasza?

O. Judas zbił sto dwadzieścia tysięcy woyska, niemaiąc z swoiey strony tylo dziesięć tysięcy, potym zwyciężywszy Syryiczyków, przymusił ich do zawarcia pokoiu.

IV. P. W iakiey nowey okoliczności okazał nieustraszone męstwo Judas starszy, i zniosszy zupełnie Nikanora Hetmana Demetryusza Sotera siedzącego na tronie Syryi? *Przemògł na Nikanorze.*

O. Demetryusz chcąc utrzymać fałszywego Kapłana Alcima, ktory pomocy Króla tego zasięgał, wyprawił przeciwko Zydom świeże woysko pod rządem Hetmana Nikanora.

IV. Dwadzieścia i pięć tysięcy woyska pod rządem Nikanora Hetmana Syryiskiego zbił Judas, trzy tysiące tylo woyska maiąc.

P. Co się stało z trupem Nikanora zabitego na tey woynie?

O. Język iego dano na pożarcie ptakom, mszcząc się tym sposobem tych bluźnierstw; ktore przeciw Bogu wyzionął.

V. Potym zwycięstwie Judas zawarł przymierze z Rzymianami.

III. P. Na iaki koniec życia swoiego przyszedł sławny Judas, gdy Hetman Bachides powtore z Alcymem bezbożnym Kapłanem przyciągnął w piętnaście tysięcy woyska?

O. Judas nie maiąc tylo osiemset ludzi, nieprzyiaciela rospędził, i gonił, 593.

nił, á potykaiąc się cały dzień, zabity nakoniec poległ.

597. P. Jako Jonathas zemścił się śmierci brata Judasa, po ktorym został wodzem ludu Bożego?

Jonath na Bachidzie. O. Jonatas zwyciężył po wielekroć Bachidesa, przymusił go, że o pokoy prosił, i zawarł.

P. Co uczynił Jonatas na utwierdzenie powagi swoiey, zostawszy nayważszym Kapłanem narodu swego?

601. O. Uczynił przymierze z Synem Antyocha Epiphanesa, to iest: z Alexandrem Balą zwycięscą Demetryusza Sotera swego przeciwnika.

P. Ktory Król nastąpił po Demetryuszu Soterze?

O. Demetryusz Nikanor Syn iego, ktorego też potym Jonatas zwyciężył.

V. P. Demetryusz Nikanor byłże zawsze nieprzyiacielem Jonatasa?

609. O. Nie był, albowiem po przegrany i zabiciu Alexandra Bali iego przeciwnika, Demetryusz Nikanor uczynił pokoy z Jonatą, ktory mu dał posiłki przeciw własnym iego poddanym bunt podnoszącym w Antyochii,

chii, ale gdy łaſkę tę niewdzięcznością Jonataſowi zapłacił Demetryuſz Nikanor; Jonatas utrzymywał młodego Króla Antyocha Bala Syna Alexandra Bali.

P. W takowym rożróżnieniu Krolow Syryi, na co wyſzła Jonataſowi przyiaźń z Tryphonem Opiekunem młodego Króla Syryiſkiego Antiocha Bala?

O. Tryphon myśląc o śmierci ſwego ſieroty Antyocha, á z tey przyczyny obawiaiąc ſię ſprawiedliwey urazy Jonataſa, ſprowadził go do Ptolemaidy pod pozorem zlecenia mu iey rządòw, ale zdradzony Jonatas w Ptolemaidzie umarł zabity Tryphona zdradą. 610 *Tożzdradzon od Tryfona zmarł w Ptolemaidzie.*

IV. *P.* Ktory ſławny ſpor wczął ſię w Ptolemaidzie za czaſu Jonaty?

O. Samarytani za czaſu Alexandra Wielkiego, wyſtawiwſzy Kościół na gorze Garyzym na ſprzeciwienię ſię Kościołowi Jerozolimſkiemu, wielom wątpliwość uczynili, ktoryby był z tych dwòch *K*ościół prawego Boga.

P. Kto był wybrany na ſprawowanię rządów ludu Bożego na mieyſcu Jonaty około roku ſześćſetnego Rzymu? 612.

 O. Si-

wszeście set lat Symon trzeci z Tryfonem woiuie.

O. Symon trzeci brat iego, ktory woiował z Tryphonem, opieraiąc się okrucieństwu iego, Symon dobył miasta Gaza, z zamkiem Sionu.

III. P. Po zabiciu zdraycy Tryphona, co uczynił Demetryusz Nikanor Król Syryi dla zabrania przyiaźni z Symonem III. Kapłanem, i Wodzem Zydów?

O. Zdał mu naywyższą władzą ludu Bożego, tak dalece: że zaczęto bić monetę pod stęplem Kapłanów naywyższych, ktorzy razem byli naywyżsi rządcy, i naywyżsi Kapłani.

IV. P. Gdy Demetryusz Nikanor w więzieniu w rękach Arsaxesa Krola Partów zostawał; co uczynił Antiochus Sedetes brat iego przeciwko Symonowi?

O. Antiochus zmowę, ktorą z Symonem uczynił, targaiąc, wyprawił przeciwko niemu Cendebeusza Hetmana swoiego; nad ktorym odnieśli zwycięstwo Synowie Symona.

II. P. Jaką zdradą zażył Symona zięć iego Ptolemeusz, uniesiony chciwością panówania na mieyscu iego?

O. Zabił go w mieście Jerycho na uczcie, na ktorą go zaprosił.

P. Kto-

P. Ktorego czaſu Ptolemeuſz przyprawił o śmierć dwóch Synów ſtarſzych Symona, i ich matkę?

O. W ten czas gdy ſię bydź widział w zamku Dagon obleżonym od Jana Hirkana naſtępcy po Oycu ſwoim Symonie, ktorego był Syn trzeci. *Hirkanus po Symonie Oycu naſtępuie.*

IV. Jan Hirkanus miał korzyść z rozróżnienia Królow Syryi, Antyocha Sedeta, i Demetryuſza Nikanora, nie maiąc abowiem czego ſię obawiać z ſtrony Syryi, podbił ſobie Idumeyczyków, ktorzy w ten czas byli iedney wiary z Zydami.

IV. W kilka lat potym Jan Hirkanus zburzył miaſto Samaryą, zbiwſzy na głowę woyſko Ptolemeuſza Lathura Króla Egiptu, i tak przynioſł pokóy kraiowi ſwemu.

P. Aryſtobulus Syn ſtarſzy i naſtępca Jana Hirkana uczyniwſzy ſię Królem, iako aż do rozlania krwi właſney przyſzedł? *650.* *Aryſtobul Hirkana Syn w krwi właſney brodzi.*

O. Dla zazdrości i chciwości panowania, braci ſwoich otruł, przyprawił o śmierć Antygona, ktorego bardziey, niż innych kochał, wylał ieſzcze innym ſpoſobem krew właſną,

albowiem na samym mieyscu okrutnego zabicia brata swego umarł, krwi wiele pluiąc wyrzuciwszy.

Tego brat w okrucieństwie Janneus przechodzi. P. Gdzie się znaydował pod ów czas Alexander Janneus: brat i następca Hirkana, większy ieszcze okrutnik od niego?

O. W więzieniu: z ktorego wyprowadziła go Królowa Salome Wdowa pozostała po Arystobulu, i za męża wzięła.

IV. Janneus zaraz w początkach panowania ogromnym się uczynił nieprzyiaciołom swoim, zburzywszy miasto Gazę, i przyprowadziwszy Królestwo Izraelskie do dawnych swoich granic.

IV. P. Jak wielce roziątrzyło na Janneusa Alexandra Żydów, iego okrucieństwo i zdrady?

O. Podnieśli bunt przeciwko niemu tak gwałtowny, że podczas buntowania się, zgineło ich więcey nad pięćdziesiąt tysięcy.

665. II. P. Jaki był koniec okrucieństwa Janneusa, gdy poddani iego zaciągneli przeciwko niemu posiłkow od iednego z Synòw Antyocha Grypha, Króla Syryi?

O. W

O. W iednym dniu osiemset ich obiesić kazał, i zabiiać przed oczami ich żony i dzieci, podczas samey uczty, ktorą przy tak okropnym widoku dawał dla swoich nałożnic.

P. Po śmierci Janneusa, Salome pozostała po nim wdowa pozwoliłaż bydź następcą Hirkanowi drugiemu Synowi starszemu na państwo?

O. Salome zatrzymała dla siebie berło, á uczyniła tylo naywyższym Kapłanem Hirkana drugiego Syna swego starszego, ktory nie został Królem aż po śmierci matki swoiey. *Salome wielkim czyni Kapłanem Hirkana*

IV. Pod ten czas powstała *sekta* obłudników Pharyzeuszów, ktorych w opiece swoiey miała Salome, sekta ta była przeciwna sekcie Saduceuszòw, ktorzy niewierzyli zmartwychwstania ciał, ani nawet nieśmiertelności duszy.

P. Po śmierci Salomy, ktory Xiąże zrucił w krotce z tronu Hirkana drugiego? *Władza Państwa przez brata iest mu odebrana.*

O. Arystobulus brat iego młodszy.

P. Kto znowu przywròcił na trón Hirkana?

O. Jeden Pan Idumeyski imieniem Anty-

Antypater Pompeiuſz tròn mu znowu wraca.

Antypater, ktory do wypełnienia zamyſłu tego zażył nayprzód Aneraſa Krola Arabſkiego, i Pompeiuſza Hetmana Rzymſkiego.

V. P. Jakim ſpoſobem Antypater pozyſkał od Pompeiuſza, że mu zdał rządy Judei.

O. Ponieważ ten kray ſtał ſię dańniczym Rzymu pod rządem Syryi, na ktorey też podbicie Pompeiuſz przyciągnął po zwyciężonym Mitrydateſie, i tym ſpoſobem chciał zawdzięczyć Antypatrowi.

Brat tego z Synowcami w ęzięniem przypłaca.

P. Po przywróceniu Hirkana na trón Judzki na iaką karę w Rzymie przyſzli brat iego Aryſtobulus, i Synowcy iego Alexander i Antygonus.

O. Pompeiuſz odeſłał ich więźniòw do Rzymu, ale gdy ſię woyny domowe w Rzymie wſzczęły, na nich baczności i pamięci wcale niemiano, i wyſzli wolni.

698. P. Antygonus ieden z dwòch braci wyſzedłſzy z więzienia, za czyim poſiłkiem odzyſkał tròn Judzki?

Antygon z Rzymu uſzedł, Pakorus go wſpiera, Jero-

O. Za pomocą Pakora Króla Partów iawnego nieprzyiaciela Rzymu, za ktorego też ſpomożeniem wſzedł zwycięſca do Jeruzalem.

III P.

III. P. Antygonus dostawszy w moc swoią Hirkana Stryia swego, dla iakiey przyczyny oberznąć mu roskazał nos, i uszy? *zolimę miasto zwycięsca odbiera.*

O. Aby go przez tę szpetność niesposobnym do Naywyższego Kapłaństwa uczynił. 711.

IV. P. Po śmierci Antypatra, ktory był posiłkował Króla Hirkana, na iaki opłakany koniec przyszedł Phasaelus?

O. Phasaleus Syn starszy Antypatra głowę sobie o mur zgruchotał podczas tryumfu Antigona, á to aby się niedostał w ręce iego.

P. Co uczynił Syn młodszy Antypatra, to iest: Heród nazwany Askalonita, od miasta Askalon, w ktorym się urodził. *Heròd nad nim przemògszy na śmierć ie-go czuwa*

O. Gdy Antygonus opanował miasto Jeruzalem, Heród udał się do Rzymu, gdzie dokazał, że Antygona nieprzyiacielem Rzymianów ogłoszono, sam Królem Judzkim został z łaski Antoniusza, i Oktawiana Cezara, ktorzy iuż wtenczas zwierzchnością i powagą Rzymską dzielić się poczęli.

P. Heròd w trzy albo w cztery lat potym dobywszy Jerozolimy, i przemógłszy nad swoim przeciwnikiem,

kiem, iak ſię zemścił oſtatecznie nad nim?

Toż potym. Antoniuſz z życia go wyzuwa. O. Prześladował go, i o śmierć przyprawił, álbowiem Antygonus zaprowadzony do Antyochii z roſkazu Marka Antoniuſza ścięty ieſt.

717. IV. To ſię ſtało roku pierwſzego panowania Heroda Aſkalonity.

VI. P. Jakie było powodzenie Króla Hirkana, i iego krewnych, gdy ich Heród wyrwał z rąk i niewoli Partów?

O. Dał mu naprzòd pomięſzkanie wſwoim pałacu. uczynił też naywyżſzym Kapłanem Aryſtobula Wnuka Hirkana, Kſiążęcia na owczas bardzo młodego.

724. III. P. Gdy Heròd przez naſadzonych na to, utopić kazał tego młodego Arcykapłana, jakie inne okrucieńſtwa wywierał nad krewnemi Hirkana?

726. O. Heród kazał nadto zabić Hirkana Oyczyma ſwego, potym Maryannę żonę ſwoią, còrkę Hirkana, i Alexandrę macochę ſwoią różnego czaſu, i pod ròżnemi pozorami buntów.

P. Którego ſię roku urodził Jezus Chry-

Chryſtus Zbawiciel świata za pano- wania Heroda?

Podczas rządòw Heroda Zbawiciel ſię rodzi.

O. Roku ſiedemſetnego pięćdzie- ſiątego trzeciego od założenia Rzy- mu: à roku czterechtyſiącznego pięć dzieſiątego trzeciego od ſtworzenia świata.

Siedem ſet pięć- dzieſiąt trzy lat Rzymu uchodzi.

IV. P. Dla czego Heród pozabiiał wielką bardzo liczbę niewiniątek, za- ſłyſzawſzy o przyiściu nowego Kró- la Zydòw?

O. Albowiem obawiał ſię utracić Króleſtwa ſwego, aby go znać nie wyzuł z Pańſtwa Meſſyaſz, ktorego byli Prorocy przepowiadali.

III. P. Heròd ten tak okrutny nie- byłże potym zabóycą Swiętego Jana Chrzciciela?

O. Nie, albowiem Heród Aſkało- nita umarł kilka lat po narodzeniu Je- zuſa Chryſtuſa, zoſtawiwſzy iednego z pomiędzy Synów ſwoich imieniem Herod Antipas, ktory kazał zabić Swiętego Iana, i ktory wyśmiał Iezu- ſa Chryſtuſa przy męce iego.

V. Antipater Syn ſtarſzy Heroda wprawił w podeyrzenie dwòch bra- ci ſwoich Aryſtobula i Alexandra u Oyca ſwego, ktory ich z życia zgła-

dzić

dzić roſkazał, ſam też Antipater życie trućizną odebrać uſiłował Oycu ſwemu, za co na śmierć iako i bracia ſkazany ieſt: w pięć dni potym umarł ſam Heród cały będąc wrzodami zarażony, i wewnętrzną gangreną ſpalony.

Koniec Dzieiow świętych.

CIE-

CIEKAWSZE PYTANIA

O obyczaiach Izraelitòw.

i

uwagi na dzieie święte

przydane przez tłumaczącego.

P. CO to ieſt świat?

O. Swiat ieſt zbiòr wſzyſtkich rzeczy widzialnych, iakowe ſą: ziemia i niebo, gwiazdy ſtałe, planety, i wſzyſtkie ciała między niebem i ziemią położone.

P. Byłże świat zawſze?

O. Nie był zawſze, ale w czaſie ſtworzony ieſt od Boga, iako świadczy *Piſmo* święte, i ſam rozum przyrodzony uczy; że każda rzecz ſtworzona mieć muſi początek ſwego ſtworzenia, i prawdzić to o ſobie; że kiedyś niebyła, ponieważ wiecznością z Bogiem rownać ſię niemoże.

P. Ktorego czaſu roku świat ieſt ſtworzony?

O. Poſpolitſze zdanie ludzi uczonych, mianowicie *Piſarzów* Kościelnych twièrdzi; że świat ſtworzony

ieſt

ieſt pod czas wioſny, piérwſzy dzień ſtworzenia iego ſkładaiąc na dzień 18. marca. Inni powiadaią, że ieſt ſtworzony na początku ieſieni, dnia 25. września, czego oprócz innych dowodów ten bydź ſądzą, iż prawie od ſtworzenia świata ludzie początek roku od września brali. Mnie pierwſze zdanie bardziey ſię podoba, częścią dla powagi większey liczby Oyców Swiętych: między ktoremi ſą, S. Atanazy, Cyril, Leo, Grzegorz Nazianzeńſki, Damaſcen, Ambroży, Beda: częścią: iż ta pora czaſu zdaie ſię bydź przyzwoitſza rzeczom dopiero ſtworzonym.

P. Iak wiele czaſu zabrało ſtworzenie świata?

O. Bóg iako iednym ſłowem ſtworzył wſzyſtko, tak w iednym naymnieyſzym czaſie mògł ſtworzyć wſzyſtko: atoli z oczywiſtego *Piſma* świętego opiſania iawnie ſię dowodzi; że świat w przeciągu ſześciu dni ſtworzony ieſt.

P. Ktorym porządkiem świat ſtworzony ieſt?

O. Naprzòd Bóg ſtworzywſzy niebo, i ziemię dnia pièrwſzego ſtwo-

ſtworzył światło, i oddzielił ie od ciemności.

Dnia drugiego uczynił utwièrdzenie przedzielaiące wody ziemſkie od niebieſkich.

Dnia trzèciego oſuſzona ziemia, uczynione morze, i drzewa rożnego rodzaiu wyprowadzone z ziemi.

Dnia czwartègo, światła niebieſkie, to ieſt: ſłońce, mieſiąc, i gwiazdy ſtworzone.

Dnia piątego, Ptaſtwo, ryby, i inne zyiące rzeczy tym podobne.

Dnia ſzóſtego ſtworzył Bóg ziemne zwierzęta, robactwo, i ptaſtwo, według rodzaiu różności przyzwoitych dla wygody, i pożytku człowieka, ſamego zaś człowieka ſtworzył dla chwały ſwoiey w niewinności, w ciało ulepione z mułu ziemi, wlał duſzę ſtworzoną z niczego, nieśmiertelną, rozumną, wolną.

Dzień ſiodmy Bóg poświęcił, że wen odpoczął od wſzelkiego dzièła ſwego.

P. W którey porze lat ſtworzony ieſt Adam?

O. *P*oſpolitſze zdanie twiérdzi, że ſtworzony ieſt w porze lat 34. mniey

albo więcey. Tegoż rozumienia iest S. Hieronim w liście 27. do Eustachii, gdzie dowodzi porównanie lat Adamowych z latami Chrystusowemi.

P. Na ktòre mieysce przeniesiony iest Enoch?

O. Według wielu nauczycielów przeniesiony iest do raiu, z którego Adam wypadł, inni iednak nieśmieią tego twièrdzić, iako to S. Augustyn, ktòry w księdze drugiey przeciwko Pelagiuszowi naucza, iako rzecz pewna, iż Enoch, i Eliasz teraz żyią; tak gdzieby byli, niepewna, ani przystoi na miałki ludzi rozum, szperać ciekawie w tym: co Bòg przed nim u-

hom: 21. in Gen: tail, mòwi Chryzostom.

P. Pod iakim rządem był lud za czasu Patryarchów?

O. Od stworzenia świata aż do potopu niebyło żadnego z tych rządu, które teraz w Królestwach kwitną. Każdy Przodek pokolenia swoiego miał całą zwierzchność Oycowską nad swoiemi potomkami.

P. Jaka była powaga Patryarchów?

O. *Powaga Patryarchòw* była wielka. Niepodlegali nikomu, chociaż ich *Pismo* święte Królami nienazy-

waj

wa; Królowie iednak zawierali z niemi przymierze, iako to z Abrahamem, Izaakiem, Izmaelem, Jakóbem, Ezawem. Sam Abraham z domowemi swemi sługami poraził czterech Królów: Amraphela Króla Sennaar, Ariocha Króla *Pontskiego*, Kodorlachomora Króla Elamitów, i Thadala Króla *Pogańskiego*. Luboć, prócz tego, że Boska go pomoc wspierała, Królowie owych czasów prócz wspaniałego imienia szczupłe i nieludne Królestwa mieli, á prawie w iednym mieście zamknięte. *Gen: 26.* *Gen: 14.*

P. Jakie były bogactwa Patryarchów?

O. Bogactwa Patryarchów osobliwie zawisły na wielości trzód, i robotników. O Abrahamie mamy, że *był bardzo bogaty w osiadłości, złota, i srebra.* Grób, który od Ephrona dla żony swoiey Sary kupił Abraham, dowodem iest, że iuż owych czasów monety iakyeżkolwiek zażywano. *Gen: 13.* *Gen: 23.*

P. Jak pracowitego życia byli Patryarchowie?

O. Patryarchowie przy wystarczaiących do wygód dochodach prowadzili życie pracowite rolnicze, i

pasterskie. Mieszkali zawsze w polu pod namiotami, odmieniaiąc stanowiska swoie podług potrzeby pastwisk, odprawowali piechoty podroży dalekie, i przykre, iako czytamy o Abrahamie, Jakòbie &c.

P. Jakiey wstrzemięźliwości byli *P*atryarchowie w pokarmach?

O. Lubo w Piśmie świętym zakazu żadnego nieczytamy, iednak zdaniem wielu Oycòw Swiętych ludzie przed potopem mięsa nieiedli, pokarmu zażywali dla potrzeby nie dla zbytku, możno miarkować o ich potrawach zwyczaynych z owey nadzwyczayney soczewicy, którey osobliwą chciwością tknięty Ezaw błogosławieństwo przedał, i z innych przykładòw.

P. Co za pożytek przyniosł *P*atryarchom takowy sposób życia?

O. Ten szczerey prostoty, i pracy pełen sposòb życia doprowadził ich do poźney starości, i słodkiey śmierci, Abraham i Izaak żyli blisko po dwieście lat, inni Patryarchowie sto lat przeszli, á przecię w tak długim życiu nie masz wzmianki o ich chorobie. *P*ierwszy raz *P*ismo święte wspo-

wſpomina o lekarzach, gdy Jozef kazał namazać wonnemi maściami ciało Oyca zmarłego, d'a czego Egipcyanom wynalazek lekarſtw przypiſuie wielu. Gen: 50.

P. Które oſobliwſze były zabawy Izraelitów?

O. Rólnictwo, i paſterſtwo, Od pièrwſzych dwóch Synów Adama, aż do oſtatniego z Synów Jakóbowych Beniamina wſzyſcy ſię bawili rolą, i paſterſtwem. Moyżeſz paſł owce, Gedeon młócił zboże, gdy ich Bóg na uwolnienie ludu ſwoiego wybierał. Ruth znalazła łaſkę u Booza pozoſtałe kłoſy po żniwie iego zbieraiąc. Elizeuſz od pługa na proroctwo powołany. Ani takowe zabawy właściwe ſamym ubożſzym były. Któż niewie, że Saul Królem iuż będąc ſzedł z pola za wołmi, gdy go na pomoc miaſtu Jabes oblężonemu wzywano. Dawid paſł owce nietylo gdy go Samuel na Króleſtwo namazać przyſzedł, ále zagrawſzy na arfie przed Saułem do trzódy ſię powracał. Królem iuż będąc, Synowie iego uczynili wielką ucztę w dzień ſtrzyżenia owiec, pełno takowych przykładów w piśmie. Jud: 6. Ruth: 2. 3. Reg: 19 1. Reg: 11 2. Reg: 13

 P.

P. Mogliż być Izraelici obyczayni, i ludzcy przy takowym sposobie życia?

O. Mogli zapewne, i byli. Mamy jasne dowody ludzkiey rozmowy Ruthy z Boozem, Abigail z Dawidem, Judythy z Holofernesem. Zwyczay był u nich, przy powitaniu pocałowanie sobie dawać. U nas głowę odkrywać znak iest obyczayności, u nich był znak żałoby.

P. Możnaż sprawiedliwie przyganiać takowemu życiu Izraelitów?

O. Wielu podobno teraźnieysze tylko zwyczaie zważaiąc, niewiadomi cale dawnych, mniemaią, że Izraelici musiał to być lud ubogi, prosty, i gruby, ktòry się do tak podłych zabaw zniżał. Atoli niech tylo zważą, że to był lud, u ktòrego żyć szlachetnie, nie było iedno, co żyć w nieustannym próżnowaniu. Który wolał mieć mniey z pracą, niżeli wiele z niesprawiedliwością. Który wiedział, *Gen: 2.* że człowiek i w raiu był postawiony na pracę, i po wygnaniu z raiu na *Prov: 10.* cięszką skarany pracą, że ubostwo sprawuie ręka leniwa, że bogactwa nabyte z łatwością, nie posiadaią się z

blo-

błogosławieństwem. Kto to zważy, *Prov: 20.* uzna, że w takowym kraiu przyzwoitsza rzecz była wziętym sposobem pracować, niżeli w ustawicznym próżnowaniu gnuśnąć.

II. Niemożna mówić o *Persach*, Grekach, Rzymianach, żeby niebyli na woynach mężni, w umieiętnościach doskonali, w obyczaiach ludzcy, á przecie naczytasz się w Homerze o Królach, i Książętach, żyiących z owoców ziemi i trzód, około których sami pracowali. Heziod napisał z umysłu wiersz zalecaiący rolnictwo iako iedyny sposób zbogacenia się przystoynego. Egipcyanie czcili rolnictwo, aż do szanowania bydląt, które im do roli służyły. Cyrus młody miał wielkie upodobanie w szczepieniu i uprawianiu ogrodu własnemi *Xenophon* rękami.

Cóż ich tedy do takiego sposobu, życia przywiodło? grubali rzeczy nie umieiętność? ále cożkolwiek, i w iakichkolwiek ięzykach nayws borniey-szych ksiąg mamy, z ksiąg Greckich i Rzymskich iako ze zrzodła wypłynęły. Łakomstwo nie nasycone niczym? ále małoli Rzymskich Wale-

riuſzow Publikolów? Meneniuſzów Agrippów? Fabricyuſzów? Attiliuſzów Kollatinów? Regulów? złotem i wſzelkiemi podarunkami gardzących? Pewnie wyſokiego umyſłu? i odważnego do woien ſerca im brakło? Lecz oto w tym ſamym pracowitego życia czaſie nabrali ſił zdolnych do zawoiowania całego świata. Attiliuſza Kollatina, Poſłowie od Senatu wyprawieni, z pola od ſieyby do rządów *P*aństwa Rzymſkiego wzieli, ktòrego przykurzone robotą wieyſką ręce całość ludu Rzymſkiego utrzymały, á ktòre przedtym orzących wołów iarzmem rządziły; zwycięſkiego wozu cugle ſtrzymywały, áni wſtyd ich było laſkę rządu Rzymſkiego złożyć, á do pługa ſię powrócić. (*a*) Kwintowi także Koncynnatowi orzącemu nietylko ſzlachectwo Rzymſkie, ále i naywyżſza ludu Rzymſkie-

go

(*a*) *illæ ruſtico opere attritæ manus ſalutem publicam ſtabilierunt, ingentes hoſtium copias pessumdederunt, quæque modo arantium Boum jugum rexerant, triumphalis currus habenas retinuerunt, nec fuit iis rubor: eburneo Scipione depoſito, agreſtem ſtivam aratri repetere.* Valer: Max: lib: 4, cap: 4.

go władza z urzędem Dictatora dana. *Kato Censor*, gdy wszystkie urzędy na woynie i w pokoiu w naylepszey Rzeczypospolitey porze piastował, nie wstydził się opisać wszystkich sposobów, iako uprawiać role i winnice, robić prasy do wyciśnienia wina, i oleiu, budować nawet staynie dla wszelkiego rodzaiu bydląt, co wszystko tak dokładnie opisał, iż można poznać, że to raczey z doświadczenia pisał, niżeli dla próżnego się przechwalenia.

Przyznać tedy potrzeba, że zabawy Izraelitów rolnickie, i pasterskie mogły się pogodzić z odwagą mężnego serca, z wszystkiemi potrzebnemi na woynie i w pokoiu przymiotami, z prawdziwey obyczayności prawidłami. Miał nad to takowy sposób życia ten osobliwszy zysk, że Izraelici żyli zdrowiey i dłużey nad nas, nie maiąc czasu do owych kosztowych uczt ów, i zbytków, nie łożyli nie potrzebnych kosztów, nie zaciągali długow, á co za tym idzie, nie przychodziło im do upadku domów, do kłotni, do sądów, do oszukania, do gwałtòw.

P. Jakie były rzemieſła u Izraelitów?

O. Luboć w rólnictwie zatopieni Izraelici w pièrwſzych zwłaſzcza czaſach mało co wzmianki o rzemieſłach zoſtawili: átoli nie były im ieſzcze przed potopem niewiądome. Kaim wyſtawił miaſto Henochią, Tubalkaim wynalazł ſztukę obrabiania miedzi i żelaza. Jubal muzykę, Noe zbudował korab. Potomkowie Noego wieżą Babilońſką ſtawiali.

Gen: 4.

Exod: 36. Za czaſu Moyżeſza Bezeel, i Ooliab okazali aż do podziwienia, á niewiem, czy do naśladowania podobną ſztukę w budowaniu przybytku Pańſkiego, rzeźba przedziwna rozmaitych i naybogatſzych kamieni, ulanie Cherubinòw ſtoiących z obu ſtron ubłagalni, umieiętność rożnych od ſiebie rzemieſł, iako, że ci ſami byli razem przedziwni cieśle, tkacze, hawtarze, kamiennicy, zgoła w tym wſzyſtkim, cokolwiek miſternego wynalezionego być mogło: daie znać naprzod, że od Boga ſamego wzięli tę umieiętność; ktòrey rownego ſobie ucznia niezoſtawili, powtóre, że dawna owa ſtarożytność nie była tak nie umie-

mieiętna, i prosta, iako wielu omylnie i nieumieiętnie sądzi.

W początkach panowania Saula nie było w całym Izraelu rzemieślnika sposobnego do ukowania miecza, Izraelici musieli chodzić do Filistynów po zaostrzenie lemieszów, motyk, rydlów tak bardzo potrzebnych w życiu rólniczym, ále to wyplenienie rzemieślnikow przypisać się powinno obrotom Filistynów prowadzących ustawiczne woyny z ludem Bożym.

Jednakże Dawid za panowania swego miał, i zostawił bardzo wiele *kamienników, mularzów, rzemieślników około drzewa i wszelkich rzemieśl bardzo rostropnych, do czynienia dzieła ze złota, srebra, miedzi i żelaza.* *1. Paral: 22.* Salomon Syn i następca Dawida do budowania Kościoła wybrał z samych Izraelitòw na trzydzieści tysięcy robotnika, prócz tych wyznaczył *3. Reg: 5.* ośiemdziesiąt tysięcy, którzy w górach kamienie łamali. W liczbie pokolenia Judy do Króleſtwa wyznaczonego doczytamy się o dolinie, na której sami rzemieślnicy mięszkali, drudzy około robót Królew- *1. Paral 4*

skich

skich pod bokiem Króla pracowali.

P. Jakowe były pomieszkania, i domowe sprzęty u Izraelitów?

O. W początkach Izraelici pod namiotami mieszkaiąc trzód swoich pilnowali, namioty osobne miały niewiasty, iako to Sara, Rachel, Liia, Jachel, osobne mężowie: Abraham, Izaak, Jakób, owszem i do stołu przy zaproszonych gościach niezawsze z mężczyznami siadały iako czytamy o Królowy Wasti żonie Asswera.

Po Jerozolimskim Kościele, (którego opisanie czytay *3. Reg: 6.*) nayświetnieysze były pałace Królów Judzkich, i Izraelskich. Dawid naradzaiąc się z Nathanem o budowaniu Kościoła Bożego. *Widzisz, mówi, że ia* 2. Reg: 7. *mieszkam w domu cedrowym, a skrzynia Boża położona iest między skorkami.* Pałac Salomona miał na sto łokci długości, 50. szerokości, 30. wysokości, trzy rzędy słupów z kamieni i cedrów wyrobione ze wszystką sztuką pod sznur i miarę strzymywały przysionki, w których iednym była stolica sądowa na kilka stopniów podniesiona naykosztownieyszemi marmurami i cedrami w koło obtoczona, sklepienie

nie

nie cedrowe mifternie wyrobione cudem było fztuki do podziwienia dawnym, á do zazdrości czafom teraźnieyfzym. Które na przepych we wfzyftkim żyiąc, chcą przy fkąpfzych dochodach zròwnáć naybogatfzym, łożą maiętności całe na wyftawienie iednego pałacu, á tak pragnąc fię okazać panami, przychodzą do ubóftwa.

Prywatnych Izraelitów domy mało fię różniły od tych, których zażywały pograniczne kraie, Paleftyna, Arabia, Syria. dachy były otwarte, i płafkie, do koła nifko opafane dla uftrzeżenia fię upadku, taki kfztałt dachów był im wygodny do przechodzenia fię, do wieczerzy, do fpania, ofobliwie w gorętfze czafy; iako mamy o Saulu, Dawidzie, Abfalonie. Samfon zatrząfnąwfzy ftupami utrzymuiącemi dom, zabił około trzech tyfięcy oboiey płci z dachu i z fale z niego fię naśmiewaiących: ztąd też łatwo zrozumieć ftowa Chryftufowe: *co w ucho fłyfzycie, przepowiadaycie na dachach.* *Jud: 16.* *Math: 10*

W zimowych pokoiach nie żażywali kóminów, ani pieców; w mroźniey

żney chwili węgle rospalone do pokoiu noszono, i tak gdy Król Joachim
Jere: 36. księgę Jeremiasza spalił; siedział przy rospalonych w kotlinie węglach, okna nie były szklane, ale z kratek płóciane. Wzbytnich domowych sprzętach niekochali się, Niewiasta owa Sunamitka na przyięcie Elizeusza cały sprzęt domowy wyraziła, mówiąc do męża swego. *Uczyńmy salą ma-*
4. Reg: 4 *łą, postawmy w niey łóżko, stół, krzesło, i świecznik, że gdy przyidzie do nas Elizeusz, będzie tam mieszkał*; łóżka ich były bez pawilonów. Bogatsi zażywali łożek sloniowych, o co gromi rospustnych swego czasu
Amos 6. Amos, áleć to iuż w ten czas obyczaie Izraelitów się nadpsuły, á Rzeczpospolita do upadku się zbliżała, nie świèce, ále oliwę w świecznikach palili.

P. Jaki był sposób iedzenia u Izraelitów?

O. Izraelici iedli siedząc. iako Grecy za czasu Homera, gdyż poźnieyszych czasow iadali leżąc, na łożkach, iako Persowie, i Rzymianie. Cnotliwi iadali dopiero poźno po pracy, dla czego iadło i picie ranne

w pi-

w piśmie świętym znakiem ieſt ludzi roſpuſtnych.

P. Jakie były potrawy Izraelitow?

O. Potrawy Izraelitòw rownie iak Patryarchow były dla potrzeby, nie dla zbytku: ztąd zwyczaynie wzmianka ieſt w Piśmie świętym o iedzeniu chleba, i piciu wody, dla czego też to słowo *chleb*, bierze ſię w piśmie świętym za wſzyſtkie rodzaie pokarmów. Izraelici nie kraiali, ále łamali chlèb, ponieważ nie był okrągły iak u nas, ale długi.

P. Byłyż niektóre pokarmy zakazane u Izraelitów?

O. Niegodziło ſię Izraelitom ieść tłuſtości, krwi, mięſa wieprzowego, ryb nie maiących łoſzczki &c. á to częścią dla zachowania zdrowia, któremu te potrawy ſzkodzą, częścią dla wprawienia ich w ſtrzemięźliwość, poſty, i dla zachowania obyczaiow czyſtych, iako obſzernie wywodzi Tertulian. *Tertul: in Marc: cap: 18.*

P. Jakie były żałoby u Izraelitow?

O. Nietylko po śmierci krewnych, ále i w powſzechnych nieſzczęściach w żałobie Izraelici chodzili, znak żałoby był, bić ſię w pierſi, załamywać

ręce,

ręce, posypować popiołem odkrytą głowę, golić brodę, ktorą Rzymianie w nieszczęściu zapuszczali.

P. Jako się sprawowali Izraelici pod czas żałoby?

O. Niżeli dni żałobne wyszły, nie godziło im się ani namaszczać drogiemi oleykami, ani umywać, nosili włosiennice, suknie podarte, i niepoczesne, chodzili boso z odkrytą głową, twarzą zasłonioną, niekiedy pokrywali się płaszczem, áby niepatrzyli na słońce, i łzy swoie pokrywali. W dni żałobne chowali post ścisły, dopiero po zachodzie słońca troche chleba i iarzyny iedząc, zamykali się w domu, siedzieli na ziemi w popiele, w głębokim milczeniu usta chiba na narzekanie i śpiewanie pieśni smutnych otwieraiąc. Żałoba po umarłym trwała zwyczaynie przez dni siedem, á czasem przez miesiąc cały; iako to po śmierci Aarona i Moyżesza, niekiedy przez dni siedmdziesiąt,
Gen: 50. iako po śmierci Jakòba Patryarchy: Były niektòre wdowy w żałobie przez całe życie chodzące, iako Judith, i Anna Prorokini.

P Jakie były pogrzeby u Izraelitow? O. Wszyst-

O. Wszystkie naydawnieysze narody miały sobie za strasżliwe przeklęctwo, gdyby ciała ich przyiacioł zostały bez pogrzebu na pożarcie zwierzętom i ptakóm, álbo gdyby zgnilizną i rozsypką swoią żyiących zarażały. Izraelici mieli tę pociechę umieraiąc, ieżeli mogli być pochowani w grobie Oycow swoich, godnieyszych ciała namasczano drogiemi oleykami, składali często w grobie ze skały wykowanym, niekiedy wonne oleyki nad ciałami umarłych palili, iako nad ciałem Azy Krola Judzkiego złożonym na łożu pełnym maści wonnych. 2. Paral: 16.

P. Z iakiemi obrządkami noszono umarłych do pogrzebu?

O. Którzy służyli do pogrzebu umarłych, przybrani byli w żałobę, i narzekali głosem wielkim, iako czytamy na pogrzebie Abnera; były też od tego niewiasty narzekalniczki, do smutnych pieśni przygrywano na piszczałkach dzwięk żałosny wydaiących. Nakoniec na pochwałę godnych mężów nieszczęśliwą śmiercią zabranych składano pogrzebne pie-

2. Reg: 17 śni, tak Dawid dla Saula. Jeremiasz Prorok dla Joziasza.

P. Czyliż na pogrzebach Izraelitów służyli Kapłani?

O. Chociaż pogrzeby umarłych były pobożną uczynnością, iednakowoż do nich służący potrzebowali oczyszczenia, dla tego Kapłanom nie wolno było służyć do pogrzebów, tylko swoich krewnych, átoli czyniono
2. Mach: 12. ofiary za umarłe, iako Judasz Machabeyczyk.

P. Jaka była powaga, i przywileie Sędziow?

O. Sędzia nie był áni naywyższym Królem, áni prostym tylko Wodzem. Miał władzą prowadzić, i rządzić woyskiem, obierać w nim urzędników, i żołnierzy, wypowiadać woynę, zamykać pokòy, był obrońcą praw, utwierdzeniem wiary, mścicielem bałwochwalstwa, niemógł stanowić praw nowych, lubo był co do godności pierwszy, dochodów iednak nie miał większych, áni krewni iego na większą wstępowali godność nad tę, ktorą przedtym mieli, wszystka powaga dożywotnia z osobą Sędziego umierała. Często Bòg cudami

swe-

ſwemi bardziey ſię do obierania Sędziow przyczyniał, niżeli ludzie, prawie zawſze dla wyſwobodzenia ludu z niewoli dawał Bóg Sędziów nadzwyczayney cnoty.

P. Wieloraki był ſąd u Izraelitów?

O. Dwoiaki: ieden większy, drugi mnieyſzy. Obydwa początek maią od Moyżeſza, mnieyſzy poſtanowiony z rady Jetra. Większy z roſkazu Boga. *Przyczyna ſądu mnieyſzego* opiſana ieſt w kſięgze drugiey Moyżeſzowey, gdy bowiem Moyżeſz ſądzeniem ludu dzień cały ſię trudził, z rady Jetra: *wybrawſzy męże potężne ze wſzyſtkiego ludu, poſtanowił ie przełożonemi nad ludem, którzy ſądzili lud, a cokolwiek było ważnieyſzego, odnoſili do niego.*

Sąd większy poſtanowił Bóg mówiąc do Moyżeſza. *Zbierz mi ſiedemdzieſiąt mężów ſtarſzych Izraelowych, i przywiedzieſz ie do drzwi przybytku, odeymę z ducha twego i dam im, aby dźwigali z tobą brzemię tego ludu, a nie ty ſam był obciążon.* Num: 11.

P. Jaka była różnica ſądu większego od mnieyſzego?

O. Wieloraka 1. Większy ſąd od-

prawiał się w Jeruzalem, mnieyszy we wszystkich miastach. 2. W większym rozsądzały się sprawy ważnieysze, w mnieyszym łatwieysze. 3. W większym zasiadał naywyższy Kapłan. 4. Od mnieyszego można było ruszyć do większego. 5. W większym zasiadało 70. Osob, oprócz naywyższego Kapłana.

P. Jaka była powaga Królów u Izraelitów?

O. Król Izraelski miał moc życia i śmierci, mogł skazać na śmierć bez żadnego innego sądu. Dawid zażył prawa tego na Amalecycie zabóycy Saula, i na zabóycach Izbozetha, Królowie mogli stanowić, podnosić, i umnieyszać podatki, tak Saul obiecał uwolnić od podatku pokolenie tego, który by się z Goliathem spotkał. Roboam powiększaiąc podatkow uciężliwych po Oycu swoim Salomonie, Królestwo Judzkie rozdwoił.

2. Reg: 1. 15.

P. Czyliż niebyła określona powaga, i moc Królów?

O. Moc Królów była określona co do stanowienia, i zachowania praw, równie iak inni prywatni powinni ie byli zachować, znosić starych, no-

wych,

wych ſtanowić nie mogli: iakoż niemaſz przykładu, żeby ktòry z Królòw nowe prawa ſtanowił.

P. Jakie były obrządki przy uwieſczeniu Króla?

O. Naywyżſzy Kapłan namazał go na Króleſtwo, dawał mu w ręce kſięge praw, noſił koronę, berło, i ſuknią białą, niekiedy purpurę.

P. Co była za powaga Kapłanow?

O. Z ſamego pokolenia Aarona naſtępowali naywyżſi Kapłani, ktorych powaga była wielka, brali często w małżeńſtwo córki álbo ſioſtry Królewſkie Panny, w poźnieyſzych i oſtatnich czaſach Rzeczypoſpolitey kupowano tę godność.

P. Jaka powinność była innych Kapłanów? i Lewitow?

O. Do innych Kapłanów należało lud nauczać, Lewici w Kościele uſługowali. Spiewali Pſalmy, noſili Kościoł noſicielny, &c.

P. Które inne oſoby miane były za poświęcone?

O. Prorocy, którzy też dzieie ſpiſywali. Nazareyczycy, ktorzy wſtrzymywali ſię od wina, i trunku, który upoić może. Eſſeńczykowie prowa-

dzili życie ſkromne: odludne, bez bogactw, i woien, nieznali kłamſtwa, przyſięgi, żyli z ſobą ſpólnie, i w potrawach ſkromnie.

Obſzernieyſze opiſanie Izraelſkich obyczaiów, świąt, woien, ſpoſobów woiowania czytay w przewyborney kſiążce. *Les Moeurs des Iſraelites par M. Fleuri Prêtre, Précepteur de Monſeigneur de Vermandois.*

UWAGI NA DZIEIE SWIĘTE

DO

WW. JCHMOSCIOW PANOW

KAWALEROW

Collegii Nobilium Poſnanienſis.

MCi PANOWIE

UMiciętność powſzechnych dzieiów iak ieſt przyzwoita, i potrzebna dla wſzyſtkich; wywodzić wam długo nietrzeba. Nayznakomitſzych mężów zdania, codzienne dzieiów czytanie, ſamo czasów, i ludzi teraźnieyſzych doświadczenie, czyliż nie iaſnym tey prawdy dowodem? coż bowiem ieſt dzieiów powſzechnych umieiętność? tym zaiſte ieſt i teraz, czym ią być znali, i poważali zawſze, świadkiem czasów, światłem prawdy, życiem pamięci, nauczycielką życia, oznaymicielką ſtarożytności. *(a)* Ta ożywia pamięć, oświeca wyſokiemi zdaniami rozum, błąd rozróżnia od prawdy, wyſtawia złote cza-

(*a*) *Hiſtoria teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuntia vetuſtatis.* Cic: lib: 2. de orat.

czasy na poprawę zepsutych, kwitnące Królestwa na przykład bezrządnych, wskrzesza przykłady umarłych ku naśladowaniu żywym, a co większa; stawia przed oczy czasy przeszłe, iak gdyby teraźnieysze, Królestwa dawno upadłe, iak gdyby teraz kwitnące, ociera z popiołu śmiertelności tych; którzy zasłużyli być nieśmiertelnemi, maluie tak żywo umarłych; iak gdybyśmy patrzyli na żywych, powraca ich rozumowi wysokie zdania, bez wyniosłości, ustóm szczerość mówy bez obłudy, rękom miecz sprawiedliwości bez okrucieństwa, twarzy powagę bez pychy, sercu Oyczyzny miłość, bez miłości własney, duszy wielkość, dziełom nieśmiertelność.

Stawia iak w zwierciedle Kaligulę, Nerona, Domicyana, których okrucieństwa pełne obłudnych pochwał w życiu, stały się celem sprawiedliwey obrzydliwości po śmierci. Stawia przeciwnie Tytusa, Traiana, Marka Aureliusza, iako iedyne pieszczoty Rzymu, że będąc każdy z nich iedynowładnym Panem; starał się raczey okazać Oycem.

Z takowych zaś niezliczonych w dzieiach przykładów, niemacieiz *Mci Panowie* zapewne, że áni ſzlachetność krwi, i przódków, áni wytworność ſprzętów, áni doſtatek bogactw, áni wſpaniałość pałaców, áni pomyślność woien, ſława zwycięſtw, áni nawet rozum i umieiętność, lecz ſama iedynie cnota człowieka prawdziwie chwalebnym czyni.

Być choynym, dobroczynnym, wſpaniałym. Używać bogactw na poparcie uboższych, urzędu na ſławę Oyczyzny, wziętości na przytłumienie zbrodni, powagi na zaletę cnoty, być w ſzczęściu z pomiarkowaniem, cierpieć niedoſtatek z wſpaniałością umyſłu, przymówki z cierpliwością, umorzyć do zemſty porywczość, darować z przyiaźnią tym, nad któremi ſię zemścić można, ſzacować powſzechne dobro nad wſzyſtko, iemu poświęcić ſwoie dobra, ſtarania, życie, ſławę, to to ieſt *Mci Panowie*, na czym ſię ſamym cała chwały oſnowa zaſadża, i toczy.

Takowych mężow przykłady w czytaniu dzieiów uważać pilnie, i poważać wielce macie, abyście wiedząc,

co w tamtych chwalą. Starali ſię, aby z tego ſamego was chwalono.

Wiedzieć na pamięć naydawnieyſzych czasów odmiany, Królów rządy, wodzów odwagę, woiowników zwycięſtwa, Senatorów Oyczyzny miłość, Sędziów ſprawiedliwość, godnać w prawdzie ciekawość ſprawiedliwey pochwały. (c) Piekna abowiem i ſprawiedliwa rzecz ieſt, oddać należytą nadgrodę cnocie, nie grzebać w śmiertelney niepamięci tych, którzy na pamięć ſobie zaſłużyli nieśmiertelną. Niewiedzieć też, co ſię przed nami i na świecie działo; choć przy podeſzłey ſtarości, ieſt być zawſze dziecięciem. (d) atoli nie ten ieſt koniec dzieiów, aby próżną ciekawość naſycić, lecz żeby pożyteczny do naśladowania przykład zabrać.

Piekna ieſt rzecz, to wſzyſtko wiedzieć, ale niepożyteczna, na tey umieietności przeſtać. Trzeba poſtąpić daley; trzeba uważać, z iakich początków nayſławnieyſze Państwa po-

wſtaiy

(b) *Pulchrùm imprimis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur.* Plinius. lib. 5. Epiſt. (c) *Neſcire, quid antea, quàm natus ſis, acciderit, id eſt ſemper eſſe puerum.* Cicero in Orat:

wſtały, po iakowych ſtopniach do takiey ſławy, mocy, i podziwienia przyſzły, z których nieſzczęśliwych przyczyn upadły, ábyście urodzone do obrad publicznych umyſły kſztałtowali z młodu, iakim na potym przemyſłem Rzeczpoſpolitą do pory przyprowadzać, w porze utrzymywać, i od upadku bronię.

Trzeba uważać z pilnością obyczaie ludzi, ich ſkłonności, ich prawa, uſtawy, zwyczaie, ſposób rządu, obrad, woien, ſądów, przymioty, i przywary ſame, áby poznać, co pomaga do wywyżſzenia, i poniżenia Państwa.

Trzeba uważać wielkość, wſzechmocność, dobroć, cierpliwość, ſprawiedliwość, á nadewſzyſtko ową taiemną Boga opatrzność, która ſamą wzbudza, wywyżſza, i poniża na przemiany Państwa, Abyśmy dziwne owe odmiany i upadki Królestw nie trefunkowi ſamemu przypiſali, i ludziom, lecz Bogu, który rządzi podług upodobania wſzyſtkim, trzyma loſy Królów w rękach ſwoich, wyznacza granice trwałości, i panowania Państwom, *przenoſi Króleſtwa*

Eccl: 10. 8. *ſtwa od narodu do narodu na ukaranie nieſprawiedliwości, krzywd, i zdrad ludzkich.* To, mówię, uważać macie z pilnością; abyście dopełnili obowiązku i powinności waſzey.

] Dwoiaki obowiązek macie. *Moi Panowie,* ieden względem Boga, drugi względem Oyczyzny. Względem Boga, iako świadłem rozumu i wiary oświeceni ludzie: względem Oyczyzny, iako Synowie, Bogu powinniście świątobliwość życia, Oyczyznie wierność wſzyſtkich uſług, otoż z dzieiów świeckich nauczyć ſię macie ſpoſobow wſzyſtkich, iako ſłużyć Oyczyznie wiernie: z dzieiów świętych, iako oraz ſłużyć Bogu świątobliwie.] Dzieie święte pełne ſą nayzbawiennieyſzych prawideł dla wſzyſtkich, dla Królów i poddanych, bogatych i ubogich, Panów i ſług, mężatych i wolnych, rodziców i dzieci.

Królowie według ſerca Bożego wſzyſtkie myśli na uſzanowanie Bogá, wſzyſtkie ſtarania łożyli na uſzczęśliwienie Oyczyzny. Wiedzieli, (e) że dla

(e) *idcirco poſuit te Regem, ut facias judiciū atque juſtitiā.* 2. Paral: c. 9. v. 8.

dla tego brali od Boga Króleſtwo, áby czynili ſprawiedliwość we wſzyſtkim. Z iaką weſołością nabożnego ſerca Dawid przenoſi, i ſkacze przed ſkrzynią Pańſka, nie uważaiąc áni na powagę Króleſką, áni na przymówki poddanych, i żony ſwoiey! Z iaką uſilnością o rozſzerzenie zakonu Bożego pracuie Jozafat! nauczycielów po ziemi ſwoiey rozſyła, ha ſam nawet naucza! Jakiego ſtarania o cześć prawego Boga w Judzkim, i Izraelſkim Króleſtwie nieprzykłada Joziaſz? to czytaiąc; każdy pozna; że tym umyſłem na tronie ſiedzieli, áby daley rozciągneli Króleſtwo Boſkie, niżeli ſwoie, áby okazali iawnie, że cnota pomocą ieſt do ſprawowania urzędów, nie przeſzkodą.

Sędziowie, i wſzyſcy na urzędach poſtawieni iaki przykład ſprawiedliwości maią w Moyżeſzu, Jozue, i innych aż do Samuela Sędziach, w Jobie, Nehemiaſzu, Ezdraſzu, Eliacymie! iaką ſczerość w ſłowach, wierność w obietnicach, rzetelność w umowach, pogardę upominków, prętkość ſprawiedliwości, pilność w ſprawach!

Ma-

Maiętni i bogaci maią czego naśladowac w Abrahamie, Jobie, Boozie. Wiadomo, iakó Abraham przy bogactwach skròmnie choyny, i ludzki, dom iego był otwarty przechodniόm, przeciw którym sam wybiegaiac, do domu ich swoiego wprowadzał.

Job równie bogaty, iak choyny, i
Job 31. miłosierny, zeznaie rzetelnie o sobie, że od dzieciństwa wzrosło w nim użalenie, i razem z nim na łonie matki się wypielęgnowało. Miał za naywiększą chwałę, nazywać się i być ślepemu okiem, hromemu nogą, ubogich Oycem, przechodnich obrόną, sierót opiekunem, zgoła obległ się ca-
29. 14. ły sprawiedliwością, i przyodział się nią iako szatą.

Booz prowadził życie przy bogactwach w polu pracowite, bez zbytku, bez wygód, bez gnusności, bez pychy, z iaką łagodnością wita się z swoiemi żeńcami, mówiąc: *Pan z wami*, iakie od nich wzaiemnie przychylnych powitanie odbiera! *Niech ci błogosławi Pan.* Uczyćby się tu mieli bogaci, áby niezabiegali o bogactwa zbyrecznie chciwie, nieposiadali niesprawiedliwie, nie trwonieli

niepomiarkowanie, nieoſzczędzali nie-
miłoſiernie, wiedząc o tym, że co
nad ſtan, potrzebę, i przygody zby-
wa, to ſię ubogim należy.

Wzór domowego życia możeſz
być doſkonalſzy nad ten; który nam
Piſmo święte wyſtawia w Tobiaſzu?
iakie w nim nieprzełamane męſtwo
żalnemi roſpuſty ſzturmami, ró-
wność umyſłu w różnych odmia-
nach ſzczęścia! wſpaniałość w boga-
ctwach, aż do pożyczania znacznych
pieniędzy bez zarobku, cierpliwość
w ubóſtwie bez naymnieyſzego ſar-
knienia, owſzem z tyſiącznym bło-
goſławieniem Boga, nie uſtraſzona
odwaga w miłoſiernych uczynkach,
łagodność na przykre przymówki
domowych, mocna w Bogu ufność
w cięſzkich doświadczeniach, pieczo-
łowitość w wychowaniu Syna w
boiaźni względem Boga, w ſprawie- *Tob: 2. 18.*
dliwości względem bliźniego, w u-
żaleniu względem ubogich! iak ży-
wa nadzieia wieczney nadgrody, któ-
rą ſłodził ſobie nayprzykrzeyſze ucie-
mierzenia. *Jeſteśmy* mówił on, *Sy-
nowie świętych, i żywota onego czeka-
my, który Bóg da tym, którzy wiary*

ſwey

ſwey nigdy nieodmieniaią od niego.

Ubodzy czyli od narodzenia, czyli z nieſzczęścia maią niemałą pociechę w ubòſtwie ſwoim; Czytaiąc, iako w nieſpodzianey odmianie Job błogoſławi Pana: *BOG dał wſzyſtko. Bòg odebrał wſzyſtko, niech będzie imie Pańſkie błogoſławione.* Naucżą ſię z przykładu Ruthy przy ubóſtwie ciała, być pokornego ducha, nie wynoſić ſię naymniey, gdy ich ſamo ſzczęście poniża, á będąc ubogiemi w dochody, być bogatemi w cnoty, iako mówił, i czynił Tobiaſz. *Nie bóy ſię Synu mòy, ubogi w prawdzie*
Tob: 4. 23. *żywot wiedziemy, ale wiele dobrego mieć będziemy, ieżli ſię będziem bać Boga, a odſtąpiemy od wſzelakiego grzechu, i będziem dobrze czynić.*

Jak dzielne do naśladowania zamężnym przykłady w Sarze, córze Raguela, Ruthcie, Eſterze, Judithcie, Tobiaſzu Oycu, i Synie, Jobie: Sara na dworze Kròla Faraona wierna, Ruth w rozmowie ſkromna, Judith w obozie pogańſkim nienaruſzona, Job w pośrzód powabów do roſpuſty przymierze z oczami czyni, áby nie pomyślał nawet ó Pannie.

Z go-

Zgoła Pismo święte pełne iest naywybornieyszych cnòt i przykładòw do naśladowania wszystkim. Tam się naczytać, iako Bòg doświadcza tych, ktòrych kocha, w przykładzie Abla, Abrahama, Jozefa, Moyżesza, Joba, Dawida, Tobiasza, Daniela.

Tam się naczytać w przykładzie Kaima, Abimelecha, Sichimitów, Absalona, Achitophela, Jerobosma, Achabá, Baaza, Jezabeli, i innych, iak nieszczęśliwa iest bezbożność, á iakżkolwiek życia bezbożnego szczęśliwość, i słodycz, z goryczą się zgryżoty sumnienia łączy, á ostatnią nieszczęśliwością kończy.

Tam się naczytać, iak krzywda bliźniego o pomstę do Boga skutecznie woła, i niezawodnie ią ściąga w przykładzie Abla względem Kaima, Jakòba względem Labana, i Ezawa, Synów Gedeona, względem Abimelecha, Uriasza względem Dawida, Nabotha względem Achaba i Jezabeli.

Tam się naczytać, iako prawdziwa pokuta gniew Boski skutecznie błaga, i wyciągnioną iuż na ukaranie rękę wstrzymuie. W przykładzie Ni-

niwitòw, Izraelitów po wiele kroć razy, Achaba, Manassesa.

Tam się nauczyć, iako urazy nieprzyiaznym darować z przykładu Abrahama względem Lotha, Jozefa względem własnych braci, Dawida względem Saula.

A co naypotrzebnieysza iest, w dzieciach świętych zabrać macie *Mci Panowie* wysokie o Bogu zdanie. O iego iedności, o którey tak często, i tak głośno Bóg wspomina, mòwiąc: *Ja Pan, a niemasz innego.* Ja Bóg
Isaia 45. 18. & 22. *a niemasz innego.* O iego wszechmocności okazaney iawnie w stworzeniu, zachowaniu, i rządzeniu świata, w łatwości, z którą wywyższa na tron, i poniża, wskrzesza Państwa, i obala, czyni Królestwa kwitnące, i nędzne. W panowaniu powszechnym powierzchownym, i wewnętrznym nad radami, i sercem ludzkim. Które o ieden raz przemienia, i do przeciwnych zamysłòw skłania, iako widziemy w Labanie i Ezawie nieprzyiaznych Jakóbowi naprzód, á niespodzianie przyiaznych. O iego dobroci, z którą się wylewa na ludzi nieznaiących, nie wdzięcznych a często bluźniących siebie. O

ie-

ſiego cierpliwości, z którą oczekuie przez wiele wieków poprawy ludzi, iako czekał od przepowiadania Enocha aż do potopu. Amorreyczykowie dopiero po czterysta lat miary złości ſwoiey, i kary Boſkiey dopełnili. Państwo Judzkie i Izraelſkie po tyle częſtych, i cięſzkich niewolach, po tyle długich i ſtraſzliwych proroctwach, i upominaniach upadły bez powſtania. O iego ſprawiedliwości, z którą iak cierpliwie ſię ociąga; tak ſtraſzliwie karze. Jako mamy przykłady iawne, w potopie powſzechnym świata. Sodomie; Niniwe; Babilonii, Samarii &c.

To ieſt *Mci Panowie:* co w dzieiach powſzechnych uważać powinniście pilnie, á co w dzieiach świętych uważać możecie łatwo, gdyż każdy prawie rozdział takowe wam uwagi na myśl natrąca.

Pierwſze początki, i ſtworzenie świata wyſtawia wam nieogarnionego ſtworzonym rozumem Boga, to wſzyſtko co zabawia oczy, czemu ſię dziwi rozum, Bóg ſtworzył przez ſwoie ſłowo, roſporządza przez ſwoią mądrość, zachowuie przez ſwoią

wſzechmocność, wydoſkonala przez ſwoią dobroć, utrzymuie w porządku przez ſwoią opatrzność, iako niemaſz ſtworzenia, któreby niebyło od Boga, tak niemaſz ſtworzenia, ktòreby nas nie prowadziło do Boga. Cożkolwiek ieſt dziwnego rozumowi; Boſką nam mądrość zaleca, co pięknego do widzenia, Boſką nam piękność wyſtawia, cóżkolwiek wſpaniałego, iego wſzechmocność ſławi, zgoła wſzyſtkie rzeczy mówią nam, że Bóg ieſt. Bòg nieogarniony żadnym mieyſcem, żadnym czaſem, żadnym rozumem, Bòg, który ſam nieprzyſtępny ogarnia wſzyſtko, niewidzialny widzi wſzyſtko, nieodmienny odmienia wſzyſtko, niepoięty poymuie wſzyſtko. Nie maiąc ſam początku, i końca, wyznacza początek, i koniec rzeczom wſzyſtkim. Tak, że to iuż w czaſach tych światłem rozumu i wiary oświeconych, śmiechu godne ieſt zdanie Epikura zwalaiącego ſtworzenie świata na przypadkowe baiecznych proſzków ułożenie. Zdanie rymotwórſkim baykòm podobne, á od ſamych Pogáńſkich Mędrców ſzczęśliwie pochańbio-

bione, ktòrzy o bytności Boga z przyrodzonego światła wiedzieli dobrze; lubo o iego doſkonałościach błądzili wielce.

Jedni wyſtawiali ſobie Boga, iako ducha przytomnego we wſzyſtkich częściach świata, dla udzielenia życia, i ruſzenia rzeczóm wſzyſtkim. *Pitagoras.*

Inni iako mądrego Pana, i zachowacza rzeczy wſzyſtkich, á nie bez władnego iakiego Boga, któryby ſtworzonych rzeczy zachowaniem nic á nic cale ſię nie zatrudnił. *Plato*

Inni iako mądrego żeglarza nie zaniedbuiącego tych, których poſtanowił zachować. *Stoici*

Takowe o Bogu oświecenie w ſame Pogańſkie ciemności ſię przebiiało, iakiegożby dopiero nie zabrali światła; gdyby czytali przedziwny ow ſtworzenia świata porządek; ktòry w Boſkich kſięgach opiſał Moyżeſz naydawnieyſzy z dzieiopisów, naybyſtrzeyſzy z miło Mędrców, naymędrſzy z prawodawcòw.

Zważcie krótko *Mośći Panowie* ſtworzenia i rządzenia świata ſposób, á wyſokie o Bogu zdania zabierzecie zapewne.

 Bòg

BOG ſtworzył w ſześciu dniach wſzyſtko, Niebo i ziemię, ſłońce, i gwiazdy, ziemne i wodne zwierzęta, co za dzieła wſzechmocności! tworząc wſzyſtko iednym ſłowem, okazał, że Bogiem wſzechmocnym ieſt, któremu nic trudnego być nie może. Tworząc przez ſześć dni wſzyſtko, okazał, że Bogiem mądrym ieſt, który Panem będąc ſpraw ſwoich, nie czyni nic albo przez koniecznie naglącą potrzebę, álbo przez nierozmyślną popędliwość.

Wſzyſtko ſtworzywſzy dla człowieka, ſtworzył człowieka dla chwały ſwoiey, á ſtworzył ſpoſobem nieporównanym do ſtworzeń innych. Inne rzeczy áby był wyprowadził z niczego; dość mu było na iednym ſłowie. *Niech ſię ſtanie światłość, niech ſię ſtanie utwierdzenie między wodami, niech zbiorą wody, niech ſię ukaże ziemia, niech ſię ſtaną światła na utwierdzeniu nieba &c.* Ale gdy do ſtworzenia człowieka przyſzło; innym ſpoſobem rozmawiaiącego Boga opiſuie Moyżeſz. *Uczyńmy,* mówi, *człowieka, na obraz i podobieńſtwo naſze.* Słowo nie mniey dzielne lu-

Gen: 1.

bo bardziey słodyczy, niż powagi pełne. Bòg iakoby naradza się z sobą, pobudza samego siebie, wzywa nieiako trzech osób Nayświętszey Troycy ku stworzeniu człowieka na obraz i podobieństwo swoie, âbyśmy z tego nadzwyczaynego sposobu mówienia poznali zaraz wysoką człowieka godność, á będąc wywyższeni nad inne stworzenia, nad niemi panowali rozumnie, á im się nie poddawali podle.

Tak stworzonego człowieka stawia Bóg w raiu roskoszy, pozwala mu wszystkiego, cokolwiek może iego rozum zabawić, iego oczy nasycić, iego smakowi dogodzić, iego potrzebie, i wygodzie służyć. Jedno drzewo wiadomości dobrego i złego zostawia sobie, na dowod, że Panem człowieka iest. Byłże kiedy albo łatwieyszy do wykonania roskaz? albo większa człowieka ku Bogu niewdzięczność? Zakaz ten bardziey iego chciwość rozdraźnia, bez tego drzewa owocu nic iego myśli zabawić, iego oczu nasycić, iego smakowi dogodzić, iego wygodzie nie mogło służyć. Pyszne pragnienie zró-

wnania Bogu, namowy zdradliwego węża, chciwość wewnętrzna, śmiertelnym były upadkiem Ewy, idzie za powodem zmyślności, która za samego Boga roskazem iść była powinna, staie się przyczyną śmierci mężowi; któremu na pomoc życia iest dana.

Zważcie *Mci Panowie* nieszczęśliwe skutki upadku człowieka. Bóg oto, ktòry wszystko stworzył dla iego wygody; odmienia wszystko na iego umartwienie. Ziemia staie się celem iego pracy, zwierzęta przedtym posłuszne postrachem, niebo niewygodą, sumnienie zgryzotą, wymòwki oskarzeniem, ciało przeciw duchowi, sam człowiek przeciw sobie powstaie, Bóg staie mu się nieznośnym, ucieka przed iego okiem, ále przed sprawiedliwością uść niemoże, która wypędza go z raiu roskoszy na prace, w boleści rodzi Ewa Syna, á maiąc krótką pociechę z iego porodzenia, ma nieznośnieyszą boleść z iego zazdrości. Pierwsze prześladowanie cnoty nastaie. Zazdrosny Kaim zabiia niewinnego Abla młodszego brata. Co za żal nieszczęśliwym rodzicóm, patrzyć na pièrwszy zabòystwa przy-

kład

kład w Synach własnych! boleią nad ſtratą niewinnego, á nieśmieią nie nawidzić winnego Syna. Bóg iednak zaſmuciwſzy pocieſza, na mieyſce Abla daie im równie pobożnego Setha Patryarchę pokolenia świętego, i Synami Bożemi nazwanego.

Gdy oto nieſzczęśliwy Kaim zoſtawſzy przodkiem pokolenia podobnego ſobie, którego ſproſne roſpuſty powſzechnym potopem zalewać potrzeba było, zoſtał oraz żywym bezbożnego ſumnienia przykładem, i karą. Nie było na ziemi, ktoby mu z ludzi zabóyſtwo wyrzucał, á oto właſne ſumnienie katem ſię winnemu ſtaie. Krew brata o pomſtę do Boga woła, gryzie ſię ſam w ſobie, ucieka, choć żadnego ścigaiącego ſiebie nie widzi, odmienia mieyſca, wſzędzie go obwinione ſumnienie ściga, śmierci ſię lęka, choć go Bóg o życiu upewnia. Patrzcie *Mci Panowie*, iak *w żadnym czaſię, i mieyſcu nie maſz pokoiu bezbożnym.*

O tak cudowney karze powſzechnego potopu w krótkim czaſie świat zapomniał, zaczeli ſię razem ludzie i roſpuſty mnożyć. Cham niegodny

godny

godny imienia Syna szydzi z Oyca, y nieszczęśliwych skutków Oycowskiego przeklęctwa doznaie. Pycha pamiątkę sobie haniebną w budowaniu wieży Babilońskiey wystawia, niezgoda trzech Noego Synów ziemią się dzieli, chciwość Nemroda cudze dobra naiezdza, i woyną pierwszą wydziera. Rospusta Sodomy ogniem Niebieskim płonie, tyle było niewdzięczności ludzkiey ku Bogu przykładów, tyleż mściwey Boga sprawiedliwości ofiar.

Między tak wielką rospustnych liczbą, nie zbywało nigdy na mężach świętych, którzy Boskie obietnice brali, i Synom ie swoim podawali. Jaka niewinność Abla, i Setha! iaka czystość Enocha! iaka sprawiedliwość Noego! iakie posłuszeństwo Abrahama! iaka powolnośc Izaaka! iaka wierność Jakòba! iaka cierpliwość Jozefa! iaka gorliwość Moyżesza, których to Bogiem, osobliwszym sposobem Bòg się sam nazywa.

Obróćcie tu uwagę *Mci Panowie* na niedościgłe Opatrzności Boga rady. Obeyść on bez naszey się świątobliwości może, bo sam nayświętszy iest, á toli

ſoli o iak przedziwnie rozróżnia między pobożnym, i bezbożnym, między ſłużącym ſobie, i nienawidzącym ſiebie! przyimuie niewinne ofiary Abla, odrzuca Kaima, wybiera Jakóba, zoſtawia Ezawa, świat rozpuſtny zalewa potopem, o ſprawiedliwym domie Noego pamięta, ogniem wſzyſtkich w Sodomie pali, Lotha wyrywa, dopieroż ſtaie ſię przewodcą Abrahama, nadgrodą iego wiary, pochwalcą iego poſłuſzeńſtwa, Bogiem nareſzcie iego oſobliwym.

To prawda: że i bezbożni ſą niekiedy w zmyślonym ſzczęściu, pędzą dni ſwoie w obfitości, opływaią w roſkoſzach, gdy tym czaſem ſprawiedliwi prowadzą dni ſmutne w goryczy, we łzach, w zataieniu. Atoli pozwòlcie cokolwiek uwadze; á uznacie, że ſzczęśliwość bezbożnych łączy ſię zawſze z goryczą, á kończy nieſzczęśliwością, nieſzczęśliwość pobożnych ſzczęśliwością. Prawdziwa cnota może być prześladowana, ale nie może być przytłumiona, można blaſku iey niekiedy przyćmić, ále nie podobno zgaſić.

Patrzcie na przykład Jozefa Patry-

tryarchy, bracia zawzieli ſię na iego upokorzenie, á Bòg czego nie czyni dla iego wywyżſzenia! wpuſzczaią go w ſtudnią na śmierć, przedaią iak niewolnika, potwarzaią iak roſpuſtnika, obciążonego żelazem wrzucaią do ciemnicy iak winowaycę: á oto gdy ſię być zdaie wzapomnieniu; Bòg o nim pamięta, ſłodzi mu dni, i nocy bezſenne, z potwarzy do chwały; z niewoli do wolności, z więzienia do rządów całego Egiptu przyprowadza, ſtaie ſię Panem braci ſwoich, i chwała iego przechodzi nieporównanie przeſzłe poniżenie.

Mogłaż być cięższa kiedy niewola, iako Izraalitòw w Egipcie? ludność, i pomyślność czyniły ich winnemi przed Egipcyanami, Kròl zazdroſny począł ich obciążać nad ſiły, powiękſzaiąc zamiaſt nadgrody karę, átoli, gdy u ludzi wielką nieſprawiedliwość, u Boga dziwne znależli miłoſierdzie, ſporządza im wybawiciela z niewoli Moyżeſza, co za dobroć! która áby ſię wydała iawniey, dziwnemi go drógami do wielkiego urzędu od ſamego prowadzi urodzenia.

Czas

Czas przyszedł, gdy się narodzić miało szczęśliwe to dziecie. Król granic nie kładzie zapalczywośći swoiey, od wykrętnych roskazów do okrutnych się udaie, aby płeć męską po narodzeniu zaraz Izraelici topili. Ten roskaz do-jakiey przebóg rospaczy lud ów święty, lud Boży przywiódł! Obiecywali sobie, i oczekiwali w krótce wybawiciela z niewoli, ále niżeli życie zaczął, iuż wyrok śmierci nad nim widzieli.

Powszechne nieszczęście wszystkim Izraelitóm staie się szczegulne Jochabedzie matce Maryi i Aarona, w tym czasie gdy ogień prześladowania nayżwawiey gorał; poczyna, i wydaie na świat Syna. Niewie nieszczęśliwa, iak wysoki był los wybrania iego, átoli w nim coś tak powabnego znayduie; że odważa się na niebespieczeństwa wszystkie, i nadzieią pomyślnego skutku podchlebia sobie.

Wzięła więc przed się, kryć się z opłakanym dzięcięciem. Przechowuie go w domu skrycie. Trzy miesiące od narodzenia upływaią, tym czasem áni płacz dzięcięcia, áni porozumie-

mienie żadne taiemnicy nie wydało.

Przyszedł iednak ten nieprzyiazny czas, gdy go iuż dłużey w domu utaić niemogła, cóż tu miała opłakana matka począć? iak mocne szturmy serce iey na obie strony rozrywaią? ztąd miłość wrodzona ku Synie, z owąd ku pospolitemu ludu dobru, mamże, myśliła sobie, taić się dłużey z dziecięciem? szukać go będą, znaydą, i Syna nie ocalę, i dla niego iednego lud cały zgubię, przemaga miłość powszechnego dobra całego ludu, nad miłość własnego Syna, czyni plecianke z sitowia, kładzie z płaczem dzieciątko, niesie do rzeki Nilu, zostawia w rogoży na brzegu, waży się między rospaczą, i ufnością, boiaźnią i nadzieią iaki los na opłakaną matkę, i Syna padnie, znieść pewnie nieznośnego żalu nie mogąc, odchodzi, còrce swoiey Maryi baczną być na wszystkie przypadki każe. Lecz cóżby pomogła baczność ludzka, gdyby iey niesparła pomoc Boska? Bóg nie ma żadney przeszkody przeznaczeniom swoim. Opatruie mu mocnieyszą, i bespiecznieyszą na ów czas matkę, córę Faraona Króla. Która tre-

fun-

ſunkiem, czyli raczey z zrządzenia Boga do Nilu przyſzedłſzy, widzi na brzegu pleciankę zamkniętą, zdumiała każe do ſiebie przynieść; otwiera, znayduie dzieciątko, którego piękność, przyiemność, kwilenie i łzy ſame, podziwienie w Królewnie, i użalenie wyciſnely, ſioſtra ſzczęśliwego dziecięcia Królewnie ſię nadtrąca, bierze roſkaż, aby czyimprędzey karmicielkę opatrzyć. Zaden roſkaz z takim weſelem wykonany niebył. Bieży co żywo młoda Izraelitka do matki, dziwne Boga rady przekłada. Biegną obydwie do pieſzczącey ſię z dziecięciem Królewny. Oto, mówi do nieznaiomey matki Królewna, macie dziecię z waſzego pokolenia, taiemna iakaś ſiła przymuſza mnie, wziąć macierzyńſkie o nim ſtaranie, właſna matka odbiera Syna, uczy prawey wiary, przypomina dzieie Abrahama, Izaaka, Jakóba, iego urodzenie, nieſzczęścia, cudowne zachowanie, nadzieie ludu ſwego, ále Bóg ów naywyżſzy nauczyciel ryſuie głębiey na ſercu młodego Moyżeſza, mądre matki nauki, á nieobiawiaiąc mu ieſzcze rad ſwoich, poddaie odważną pogardę

dę czci ludzkiey, która go na dworze Faraona czekała, i nieustraszoną odwagę, którąby przeniosł raczey bronić lud uciemiężony, nad wszystkę szczęśliwość niewiernych.

Czas przyszedł, Królewna z domu ubogiey matki Syna na pałac Królewski bierze, chowa, do wszelkiey czci, i okazałey dumy zaprawia, czterdzieści lat przechodzi, zmiękczony uciemiężeniem ludu z pałacu do niego idzie, á przenosząc uciemiężenie niewinnych nad szczęśliwość bezbożnych, do Madiańskiey ziemi uchodzi.

Tym czasem ściśniony lud do nieba oczy podnosi, żałosne ięczenia przed oblicze Boga przesyła. Wspomniał Bóg na przymierze, które z ich Oycami czynił, i łaskawym okiem na Synów spoyrzał, postanawia wypełnić obietnice swoie, niespodzianie pasącemu na górze Horeb Moyżeszowi w goreiącym krzaku się obiawia, zbliżaiącemu przez Anioła mówi, na uwolnienie ludu swego do Egiptu wysyła, być się z nim zawsze obiecuie, iego krokami kierować, iego sprawami rządzić, cudami wspierać,

rać, do imienia Boga Faraona wywyżſzyć; idzie za roſkazem Boga powolny Moyżeſz.

Przenieście uwagę *Mci Panowie* od ſtraſzliwych Egiptu kar, do cudownego ludu Bożego uwolnienia.

Godne ſą uwagi niemniey ſtraſzliwe kary, iak i niepoięte cuda. Moyżeſz o uwolnienie ludu proſi, Farao odmawia. Cudotwòrca całe Króleſtwo w podziwienie wprawia. Wody w krew, laſkę obraca w węża, wſzyſtkie ziemie okryły żaby, z prochu powſtaią mſzyce. Pałac i wſzyſtko Króleſtwo Faraona much pełne, powietrze i wrzody na ludzie i zwierzęta powſzechnie, błyſkawice, grzmoty, i pioruny nieznośne, grad wſzyſtek urodzay wybiiaiący, ſzarańcza niſzcząca wſzyſtko, ciemności przez trzy dni nadzwyczayne, wſzyſtkie pierworodne aż do Faraonowego Syna od Anioła o iednę noc wyrznięci, ſam Farao z niezliczonym woyſkiem w morzu zatopiony, tyle cudów mściwey ſprawiedliwości Boga! tyleż łaſkawego miłoſierdzia nad Izraelitami.

Patrzcież *Mci Panowie*, iako Bóg py-

pyſznych poniża, á wywyżſza pokornych. Król pyſzny niechciał uznać mocy Boga, prześladował lud iego, pokładał nadzieię w mnogości ludu, otoż mściwa ręka zatopiła go ze wſzyſtkim, á wybawiła Izraela, i prowadziła do obiecaney ziemi cudownie, ſłup ogniſty przyświecał im w nocy, i łagodził upały letnie we dnie, wody wytryſkały ze ſkał dla ich ochłody, traciły gorzkość dla ich pragnienia, uſtępowały dla ich prześcia, padała manna dla ich pokarmu, mury opadały dla ich zwycięſtwa, ſłońce ſtawało dla dokończenia ſzczęśliwey bitwy.

Któryż lud wſzechmocności i dobroci Boga dowody álbo oczywiſtſze odbierał? álbo częſtſze? ále patrzcie oraz, któryż lud z większą i częſtſzą ſię niewdzięcznością okazał w pośrzód tylu pobudek do wdzięczności? Oto Bóg pokarmem go niebieſkim karmi, w tym wſzelakich ſmaków pokarmie ſobie nieſmakuie; prowadzi do obiecaney ziemi, á on do ziemi niewolniczey tęſkni. Sporządza cudownego Wodza Moyżeſza, przeciwko niemu ſzemrze,

i po-

i powſtaie, daie mu prawo ſłodkie i święte na dowod, że Bogiem iego ieſt, á on fałſzywym Bożkóm ofiaruie. Cóż? pewnie Bóg daruie niewdzięczność ludowi ſwemu, dla tego, że ludem iego, ludem wybranym ieſt? nie mylmy ſię *Mci Panowie, Bóg na* *Act: 10.*
żadne ſię oſoby nieogląda. Owſzem *34.*
w karaniu ludu ſwoiego dał poznać, iż im więcey dobrodzieyſtw świadczy, tym więkſzey ſię wdzięczności domaga, i za niewdzięczność karze.

Nadab, i Abiud Synowie Swiętego Aarona, że świeckiego ognia do Swiętych zażyli ofiar, ogniem niebieſkim nagle giną. Jeden Izraelita, że dnia świętego, zbieraniem drew nie uczcił, drugi, że na Boga ſię bluźnierſtwem targnął, ukamienowany. Kore, Datana, i Abirona z dwieście pięćdzieſiąt innych ſzemrzących pożera ziemia, Maryą Moyżeſza ſioſtrę coś przeciw Moyżeſzowi mowiącą trąd pokrywa: Sam Moyżeſz do ziemi obiecaney nie przyſzedł, áni wſtyd go było opiſać, że iedno letkie powątpiwanie w tak wielkim mężu, zaſłużyło na tak wielką karę.

Dopieroż za panowania Sędziów

w różnych odmianach ſzczęścia i nieſzczęścia lud zoſtawał. Po śmierci Wodzów, pamięć tak ſławnych cudów osłabła zwolna, á ſkłonność wrodzona lud do bałwochwalſtwa nakłoniła; ile kroć w bałwochwalſtwo upada, tyle kroć w niewolą ſię doſtaie, iuż pod Chuzana Mezopotanii Krola przez lat oſiem, iuż pod Eglona Króla Moabitów lat oſiemnaście, iuż pod Jabina Króla Chananieyſkiego lat dwadzieścia, iuż pod Madianitami, i Amalecitami lat ſiedem, iuż pod Filiſtynami; ále, ilekroć znowu do Boga ſię udali w pokucie, tylekroć ich z niewoli wyſwobodzał, owſzem w ſamym niewoli czaſie, wybawicielòw im gotował, Othoniela, Aoda, Deborę z Barakiem, Gedeona, Jephte, Samſona. Których uzbraiał mocą do obrony, powagą do rządòw, mądrością do ſprawowania ſądòw.

Po weściu ludu Bożego do obiecaney ziemi nie mieli żadnego nad ſobą Króla, prócz ſamego Boga, mogli ſię ſprawiedliwie chełpić, że żyli nietylko pod nayſpokoynieyſzym, ále i naypieknieyſzym rządem Boſkim,

za-

zawſze ſzczęśliwi, gdy byli wierni, ieżeli kiedy dźwigali iarzmo niewoli, wiedzieli, że dla odzyſkania wolności nie trzeba im było nic więcey; tylko przebłagać Boga. Atoli przeſtali im ſię podobać Sędziowie, że niemieli nic zowego blaſku, którym ich pogranicznyh Królów świetność raziła. Nalegaią na Samuela, i mimo wſzyſtkich odmów, i przeſtróg, doſtaią za Króla Saula, i doznaią na ſobie nieſzczęśliwi, że Bóg często łaſkawſzy ieſt w ten czas, gdy nie użycza tego, o co proſiem.

Przy tey odmianie rządów, i życia, odmiennego ku ſobie doznaią Bogá. Bóg ábowiem, co przedtym na uwolnienie ich wzbudzał gorliwych Sędziów; potym zbrodnie ich na ludu całym, i Królach karał. Saul ſzczęśliwie panować zaczął przy niewinności, nieſzczęśliwie ſkończył przewiniwſzy. Dawid póki niewinny, w pokoiu króluie, iak prętko przeciw czyſtości, ſprawiedliwości, i pysze zgrzeſzył, powietrze, i woyny ſprowadza uprzykrzone, Salomon cudem mądrości, gdy Kościół Bogu prawemu wyſtawia, i poświęca; ſtaie ſię podziwieniem głupſtwa, gdy przy

roſpuſtney ſtaroſci licznym bożyſzczom kadzidło pali. Łakomſtwo Roboama, i uciążliwość poddanych Króleſtwo Judzkie rozdziela, dzieſięć pokoleń zbuntowanych, i od Kròla, i od prawego Boga odſtępuie. Jeroboama Królem ſwoim czyni. Tak z iednego ludu dwa Króleſtwa niepodobne ſobie powſtaią, iedno pod Jeroboamem w Samaryi, drugie pod Roboamem w Jerozolimie; tamto zaraz po ſwoim odſtępſtwie w bałwochwalſtwo wpadſzy, i zbrodnie; tak zatwardziało nakoniec; że ani namowami Prorokòw, áni oczywiſtością cudòw, áni ſurowością kar poruſzyć ſię do poprawy niechcąc, wpadło w niewolą pod Króla Salmanazara, ſtraciło Państwo, ſwobody, wolność, i wſzelką nadzieię odzyſkania wolności, i Króleſtwa.

Króleſtwo Judy miało przed oczyma domowy przykład, átoli górę biorąca roſpuſta zaćmiła im oczy, odięła rozum, zatwardziła ſerce. Wzmaga i w tym Króleſtwie nieſprawiedliwość, i uciemiężenie ſierót, á Bóg wzbudza naprzód Sennacheriba Króla za narzędzie rózgi i pomſty ſwoiey,

w rę-

w ręce iego rozgniewanie swoie kładzie, opowiadać Prorokóm, wiszącą nad ludem karę, i sposób uniknienia każe: zamysł był ieszcze nie do końca rozgniewanego Boga, poprawić tylko lud, nie zgubić. Król zaś pyszny niezrozumiał zamysłów Bożych, szedł na zatracenie ludu tego, który tylko miał być nawrócony, czyli pysznego ludu duma, czyli pokutuiących Izraelitòw pokora, zniesła nieprzyiacielskie woysko bez potyczki, Bóg za nich woiuie, á o iedne noc sto osiemdziesiąt i pięć tysięcy woyska Sennacheryba wycina Anioł.

Atoli przy tak przedziwnych cudach, strasźliwych pogròżkach, świątobliwości Kapłanów, do bałwochwalstwa często lud się skłania, cierpiał długo Bóg niewierność Królów potomkòw Dawida, dla świątobliwości Dawida sługi swego, átoli dopełnił się czas sprawiedliwey pomsty, wzbudza znowu Bóg, strasźliwszego nad wszystkich Nabuchodonozora Króla Babilonii. Zbliża się do Jerozolimy, dobywa raz pièrwszy miasta, część Obywatelów do Babilonii przeprowadza, ani ci, którzy się wolnością cie-

cieſzą, áni owi, ktòrzy w więzieniu ięczą, do pokuty ſię nie maią cale, chociaż Bóg iednych przez Jeremiaſza, drugich przez Ezechiela, upomina, woleli ſłuchać zmyślonych Prorokòw, ktòrzy ich mamili, niżeli Prorokòw Bożych.

Mściciel zbrodniów Nabuchodonozor powraca, niewoli iarzmo powiękſza, bezbożność dopełnia miary, pycha z ſłabością rośnie, á Nabuchodonozor wſzyſtko obraca w perzynę.

Bóg nieprzepuścił nawet świątyni ſwoiey, ów przepyſzny Kościoł, ozdoba całego świata, który trwać miał wiecznie, gdyby Izraelici byli wierni zawſze, ſpalony od Aſſyryiczyków upadł, daremnie wołali bez przeſtanku Zydzi, *Kościoł Boży. Kościoł Boży ieſt między nami*, rozumieli, że święte mieyſce, á nie święte życie ocalić ich od zguby miało, á Bóg dał im poznać: że nie tak ſtoi o Kościoły kamienne, iako o ſerca wierne, zburzył Jerozolimſki Kościoł, ſkarby od pobożnych Królòw nadane doſtały ſię bezbożnemu, ludu wolność w niewolą zamienił.

Mogł-

Mógłże ſię kto ſpodziewać *Mci Panowie*, żeby lud òw niewdzięczny, lud po tyle razy bałwochwalſki miał otrzymać miłoſierdzie? á oto patrzcie, iak wielka ieſt cierpliwość, i dobroć Boża; gdy wſzelką nadzieię ſtracili w ſwoiey ſile, Bóg ich niezoſtawił bez nadziei. Izaiaſz przepowiadaiąc ich zgubę, widział w duchu ich powſtanie, owſzem wybawiciela ich Cyruſa na dwieście lat przed narodzeniem iego wytknął.

Jakoż, któż ſię nie zadziwi Oycowſkiey pieczołowitości Boga nad ſwym ludem, karząc go nad nim ſię lituie. i gdy ich poniża, wywyżſza. Nabuchodonozor oto Krol òw dumny. ktory ſię czcić za Boga każe, ſam ſię Danielowi kłania. Cyrus dopieroż dobywſzy dziwnie Babilonii, uznał coś Boſkiego w Zydach, á zdumiawſzy ſię Proroctwom, ktore iego zwycięſtwa głoſiły, wyznał; że panowanie ſwoie *Bogu Nieba* powinien, ktoremu Zydzi ſłużyli, i pierwſzy zaraz rok Państwa ſwego wſławił odnowieniem Kościoła i ludu Bożego. Wiele pokoleń roſproſzonych między pogańſtwem ginie, pokolenie Ju-

da

da z niektóremi innemi idzie do ziemi Ojców swoich.

Stawiaią Ołtarze, odnawiaią Kościół, podnoszą obalone mury, zaczynaią ofiary, lud, i Kapłani opłakuią przestępstwa swoie, które ściągnęły tak wielką karę, wszyscy razem czytaią w księgach świętych, pogróżki straszne, dziwne ich spełnienie, proroctwo Jeremiasza, wyście z niewoli po 70. lat obiecane, dziwuią się, i cieszą, szanuią rady Boże, á poiednawszy się z Bogiem, żyią w pokoiu.

Pokóy słodki nie do końca był bez odmiany. Pięć set lat do narodzenia Messiasza było. Bóg wiedział, że miał być ofiarą ich zaiadłości. Wzbudza wiele Proroków, którzy nayiaśniey i nayczęściey głosili, iaka ich czekała zguba. Spełniły się żądze Patryarchów, i opowiadania Proroków, przyszedł upragniony Zbáwiciel, i sama istotna dobroć wpadła w nienawiść u niewdzięcznego ludu, opowiada niebieskie nauki, á oni idą za baśniami zmyślonych proroków. Nienawiść Faryzeuszów i Kapłanów na śmierć potępia niewinnego. Na owe ostatnie słowo: *skończyło się*, odmie-

nia wſzyſtko na świecie, prawo ſtarozakonne uſtaie, cienie nikną, ofiary uſtępuią naycelnieyſzey ofierże Chryſtuſa, Żydzi zabóycy dopełniwſzy miary ſwych zbrodni, zoſtali narodem na zawſze odrzuconym.

Przyłóżcież, proſzę: *Mci Panowie* całey myśli, i uwagi waſzey do zważenia upadku Państwa i ludu tego, á naprzód rzecz naypewnieyſza z ſamychże Żydów świadectwa; że pomſta Boża, áni ſtraſzliwiey, áni iaśniey ſię nie okazała nigdy, iako w oſtatnim tym upadku. Z podania niewątpliwego mamy, że na czterdzieści lat przed ſpuſtoſzeniem Jerozolimy, ſtraſzliwe widoki w Kościele ſię okazywać zaczęły, każdy dzień okropny widok przynoſił, tak że Kapłani mówili. *O Kościele! o Kościele cóż cię tak mieſza, i dla którey przyczyny ſam w ſobie tak okropnym ſię ſtaieſz?*

Cóż mogło być okropnieyſzego nad głos ów przeraźliwy, na który ſtruchleli Kapłani w Kościele. *Wychodźmy ztąd, wychodźmy ztąd.* Aniołowie obrońcy Kościoła oświadczyli ſię głośno, że go odſtępowali w ten czas, ponieważ go Bóg, który w nim mieſzkał, opuścił.

Joſeph de bello Iud: c.12

Tacit hiſt: v. 1. c. 13.

Nie

Niedofyć było na tym cudzie, którego fami Kapłani świadkami byli, czyni Bóg cud nowy przed obliczem całego ludu; człowiek profty, (pifze Jozef fam Zydowin dzieiopis iak wierny, tak dzieiów ludu fwego naybiegleyfzy) poczyna na cały głos wołać. *Głos od wfchodu, głos od zachodu, głos od czterech wiatrów, głos na nowożeńców, i małżonki, głos przeciwko Jerozolimie, przeciwko Kościołowi, głos przeciwko ludowi całemu.* Ani w dzień, áni w nocy nieprzeftał wołać: *Biada, biada Jerozolimie,* w dni święte częściey wołał, żadne inne słowo z uft iego nie wyfzło. Ci, którzy się nad nim żalili, którzy opatrywanie dawali, którzy prześladowali, nie słyfzeli nic więcey, tylo ftrafzliwe owo słowo. *Biada Jerozolimie.* Biorą go, pytaią, na rozgi fkazuią; na każde pytanie i bicie nie się niefkarząc, wołał. *Biada Jerozolimie,* wyśmiany za głupiego, przebiegał kray cały, powtarzaiąc bez przeftanku fmutne proroctwo. *Biada Jerozolimie,* fiedm lat bez odpoczynku na cały głos wołał, á głofu mu niebrakło nigdy. W oftatnim obleżeniu Jerozo-

lib: VII. de bell: Iud: c. 12.

rozolimy, biegaiąc ustawicznie około murów, á co sił miał, wołaiąc: *Biada Kościołowi, biada miastu, biada całemu ludowi*, na koniec przydawszy: *biada mnie samemu*, w tym samym czasie od kamienia z procy wypuszczonego poległ.

Prorok ten nazywał się Jezus, zdaie się, iak gdyby to samo imie Jezus, które miało być imieniem zbawienia, stało się proroctwem wiecznego nieszczęścia, i odrzucenia.

Jakoż, uważcie *Mci Panowie* smutne Jerozolimy spustoszenie, á mieć będziecie proroctwa tego dowód aż nad to oczywisty.

Titus obrażony, ściśle obległ miasto, głód okrutny powstaie, i z samego wstydu lud wyzuwa, bogatsi przedaią całą maiętność za troche zboża, które surowe przełykać musieli, żona mężowi, Syn Oycu, matka dziecięciu ostatni kawałek z gęby wydziera, á na krótki czas przeciągnąwszy opłakane życie; na mdleiące dziecie patrzy ze łzami, dachy i domy pełne obumarłych niewiast, i dzieci, ulice starców. Widzieć było iednych wybladłych, niby umarłych

cie-

cienie, chwieiących się po mieście, i o ieden raz padaiących, innych w okropnych grobach smutney czekaiących śmierci, pozostali przy krótkim życiu, áni siły, áni odwagi niemieli, na grzebienie umarłych, niesłychać áni łez, áni wrzasku w mieście, wszyscy w głębokim milczeniu, niby w navokropnieyszey nocy zásypiaią. Głódem i rospustą żebrane buntowników kupy, plądruią nayskrytsze domów kąty, odzieraią umarłych, dobiiáią oddychaiących, gruchocą o ziemię dzieci, które co przy gębie miały. Na cóż więcey? Niewiasta iedna imieniem Maria, córka Eleazara równie bogata, iak szlachetna, w tym oblężeniu się znaydowała, buntownicy wydarli iey wszystko, ostatnią rospaczą zdięta, co tylo mogła złorzeczeń rzuca, áby iey życie nareszcie samo wydarli; cóż miała nieszczęśliwa matka czynić? ściśniona ostatnim głodem, bierze od piersi kochane dziecie w drzące ręce, á błędnemi oczyma na nie spoglądaiąc. *Nędzne niemowle*, zawoła: *na cóż cię nędznieysza matka przy życiu mam chować? natoli, abyś po zmarłey matce*

Joseph lib:

umar-

umarło z głodu? czyli na to, abyś w niewolą Rzymianom, lub w zdobycz gorszym nad Rzymian buntownikom poszło? to domawiaiąc, zabiia niewinne dziecie, piecze, w tym samym żywocie grob czyni, który mu był początkiem życia, połowe z iada, pół skrycie sobie zostawia. Na dym i zapach buntownicy biegną, z dobytym mieczem lękliwey niewieście grożą śmiercią, ieżeli im zgotowaney potrawy niewyda. Zachowałam dla was dosyć, odpowie matka, pozostałą połowę Syna przed oczy stawi, strach wszystkich przeymie, i z przelęknienia zdrętwicią. Kończy matka. *Syn to moy iest, iam go zabiła; com niedoiadła, iedzcie, wszak ani dotkliwsi nieiesteście, iak niewiasta, ani miłosierniey-si, iak matka.* Wieść ta po całym mieście wybuchła, każdy żywie uczynek ten stawiaiąc sobie, tak się nim brzydził; iak gdyby go sam popełnił. Rzymianie z trudnością uwierzyli, drudzy się litowali, inni goręt-szą ku opłakanemu narodowi zawziętością się zapalali. Titus sam oświadczał się przed Bogiem, że okrucieństwa tego przyczyną nie był; rzecz całą na uporczywą hardość Zydow,

dów, á bardziey na karę mściwego Boga zwalaiąc.

Osmego dnia Sierpnia zaczęto szturmować Kościoł, ále gdy tarany wszystkie, twardość murów, i kamieni z stępiła; i szturmuiących wyniszczyła siły. Titus był przymuszonym kazać zapalić drzwi Kościoła, ogień w krótce się na ganki dostał. Zydzi widząc się być w śrzód ognia, struchleli. Ogień iednak dnia tego i nocy z wolna się szerzył. Titus też część żołnierzy na ratunek Kościoła wyprawił, żałuiąc tak przepyszney ozdoby Państwa iuż swego, atoli w ściekła zawziętość Zydów na broniących Kościoła Rzymian uderzyła, od Rzymian odpór wziąwszy, do Kościoła się cofa. W tym żółnierz Rzymski, nieczekaiąc żadnego roskazu, á Boskim iakimsiś natchnieniem zdięty, rospaloną smolną głownią w złote okno wrzuci, natychmiast ogień ogarnie wszystko, Titus przybywa, na żołnierzy woła, do ratunku znać daie, ále w ięczeniach i wrzaskach, áni głosu Titusa nie słyszeć, áni znaku widzieć, tak tedy ogień w śrzodek Kościoła w padłszy, wszystek w perzy-

perzyne, obrócił, i tak ſpełniło ſię Proroctwo Chryſtuſa, że kamień nie zoſtał na kamieniu. W tym zwycięſtwie rachuią iedenaściekroć ſto tyſięcy w oblężeniu umarłych, dziewięćdzieſiąt i ſiedm tyſięcy w niewolą wziętych. *Joſeph 7. c. 17.*

Titus zaś Korony, i powinſzowania nawet od pogranicznego ludu przyiąć niechciał, całe to zwycięſtwo karze zagniewanego na Zydów Boga przypiſuiąc.

Jakoż *Mci Panowie*, kto wſzyſtkie ſpuſtoſzenia tego okoliczności zważy, uzna iaśniey tę prawdę, niżeli Król ów nieoświecony wiarą. Jerozolima i Kościół dwa razy był ſpuſtoſzony, raz przez Nabuchodonozora, drugi raz przez Tituſa, w oboiu tym ſpuſtoſzeniu wydaie ſię mściwość ſprawiedliwego Boga, nieporównanie iednak większa w oſtatnim.

Prawda nieomylna na tylu mieyſcach Piſma świętego wyłożona, że naywiękſzy ieſt ſkutek kary, gdy Bóg zagniewany puści człowieka za powodem chuci iego, tak, że ſtaie ſię głuchy na wſzyſtkie namowy, ślepy na drógę zbawienia, prętki do wie-

rzenia tego, co go podchlebnie gubi, zuchwały pyſznie na wſzyſtko, co ſiły iego przewyżſza.

Otoż gdy Nabuchodonozor oblężeniem Żydów ściſnął, oprzeć iuż mu ſię niemogli, Jeremiaſz Prorok upewnia z ramienia Bożego, że ich Bóg Królowi temu w niewolą podał, i niemogli inaczey, tylko przez niewolą wyniść na wolność, mówi do Sedecyaſza Króla, i całego ludu. *Pod-*
Jere: 27. 12. *dajcie ſzyie waſze pod iarzmo Króla Babilonſkiego, ſłużcie mu, i ludowi iego, a żyć będziecie, czemuż umierać macie, i daiecie to miaſto na ſpuſtoſzenie?* tym proroctwom niewierzą, w czaſie oblężonego miaſta ſłuchaią fałſzywych Proroków, ktòrzy iak omylnie za Proroków Bożych ſię udaią, tak uroioną zwycięſtwa nadzieią lud mamią, mówiąc, iak gdyby imieniem Boga. *Skruſzyłem iarzmo Kró-*
Jere: 28. 2. *la Babilonſkiego, ieſzcze dwie lecie dni, a ia każe odnieść na to mieyſce naczynia, które pobrał Nabuchodonozor, i przenioſł do Babilonu.* Lud czczemi obietnicami omamiony cierpiał pragnienie, i głód oſtatni, i tak Nabuchodonozora zaiątrzył, że więcey dla nich

miło-

miłoſierdzia nie miał. Miaſto zburzył, Kościół ſpalił, wſzyſtko zniſzczył.

Na to nieſzczęście Zydzi poznali rękę Bożą nad ſobą, atoli w drugim i oſtatnim ſpuſtoſzeniu miaſta, mściwſzą daleko rękę Bożą ściągneło też ſamo omamienie, zuchwałość, i oſtatnie zaślepienie.

Lubo wybiiali ſię pyſznie z pod panowania Rzymian, pod ktorym cały prawie świat zoſtawał. Titus iednak niechciał ich do końca zgubić, i owſzem przy Pańſtwie i życiu miał ich zachować nie tylko w początkach woyny, ale gdy iuż z rąk iego wyśliznąć ſię nie mogli, iuż obtoczywſzy zewſząd miaſto, poſeła do nich wſpòł Obywatela, ich Wodza, ich Kapłana Jozefa, co ten nie czynił dla ich pod poſłuſzeńſtwo nakłonienia? iakich gruntownych przyczyn niedawał? Wyſtawiał niebo i ziemię zagniewaną, zgubę przy ich uporze pewną, całą nadzieie wolności w Titusa łaſce. *Ocalcie* mòwił do nich, *święte miaſto, ocalcie was ſamych, ocalcie Kościoł cud ieden świata, który Rzymianie poważaią, a Titus poniewolnie zgubić muſi.* Lecz oni omamie- Joſeph. l. VI. de bel. Iud: 4.

 mie-

mieni fałſzywych Proroków baśnią, niesłuchali mądrych namów, przyſzli do oſtatniego nieſzczęścia, głòd więcey ich umorzył, niż woyna, Titus tknięty tym nieſzczęściem, brał Bogòw ſwych za świadkòw, że nie ieſt przyczyną ich zguby, miaſta dobyto, ogień ogarnął wſzyſtko, mury i domy w perzynę poſzły, mnóſtwo nieprzeliczone wyrznięto, reſzta na okazałość Tituſowego zwycięſtwa poſzła.

Patrzcież teraz na wielką rożnicę między pièrwſzym upadkiem, i oſtatnim, Nabuchodonozor kazał zapalić Kościòł, Titus nic nie opuścił dla iego ocalenia. Nabuchodonozor przyſzedł na zupełne ich zatracenie, Titus na ich poprawę. W pièrwſzym Oblężeniu Zydzi ſię zgadzali z ſobą, w oſtatnim trzy buntowników półki lud ſwoy dość nieſzczęśliwy gubili. Pièrwſze ſpuſtoſzenie ſiedemdzieſiąt lat trwało; po oſtatnim już tyſiąc lat przeſzło, iako niewolnikami po całym świecie zoſtaią, á ciężaru niewoli ſwoiey żadnego ulżenia nieznayduią, i nie znaydą do końca. A lubo za pomocą Ceſarzòw mury, i

Ko-

Kościòł odnawiać chcieli, zapocząć go nawet nie mogli nigdy, ogniſte kule wybuchaiące z ziemi, dziéło wſzyſtkie, i robotników pożerały, nie mogła tego odnowić praca, i przemyſł ludzki. co mściwość Boſka poſtanowiła zniſzczeć. Zważcież to *Mei Panowie*, á te wielkie uwagi w pamięć waſzą głęboko wpuście. Lud Izraelſki był wybrany od Boga na zachowanie prawdziwey wiary aż do opowiadania Ewangelii. Bóg ſam był iego ſzczegulnym Panem, i Bogiem, iego obrońcą w uciſkach, wybawicielem w niewoli, rządcą w drògach, chwałą w pomyślności. Wybrał go na okazanie ſwoiey wſzechmocności, mądrości, opatrzności, dobroci, cierpliwości, ſprawiedliwości na reſzcie, i gniewu ſwego, dał go na przykład, że im komuś więcey łaſk świadczy: tym ſurowiey niewdzięczność iego karze, że ſprawiedliwością utwierdzaią ſię Państwa, á nieſprawiedliwością upadaią. Rośniecie na obronę i ſławę Oyczyzny waſzey, roścież razem na wyſławienie waſzego Boga, łączcie powagę urzędów z świątobliwością Chrze- *Prov: 16. 12.*

 ści-

ściańſkiego imienia, z przyiemnością ſkromność, z ludzkością weſołość, z weſołością ſtateczność, z roſtropnością ſzczerość, z myślami o oyczyznie myśli o Bogu, mieycie to zapewne, że nie pomogą nayzdrowſze rady, bez mądrości Bożey, która nieomylnie o ſobie twierdzi. *Moia ieſt rada, i prawość, moia ieſt roſtropność, moie ieſt męſtwo, przez mnie Królowie króluią, i prawoſtawcy ſtanowią ſprawiedliwość. Przez mnie Kſiążęta panuią, i mocarze ſkazuią ſprawiedliwie, ia mięſzkam w radzie, a przy myślach ćwiczonych bywam. Przy mnie ſą bogactwa i ſława, pyſzne możności, i ſprawiedliwość, boiaźń Pańſka nienawidzi złości, i pychą, i hardością, i drogą złą, i uſty dwuięzycznemi brzydzę ſię.* *Prov: 8. v. 12.* Pamiętaycie wiecznie, że *Króleſtwo bywa przenoſzone od narodu do narodu dla nieſprawiedliwości, i krzywd, i potwarzy, i zdrad rozmaitych.* Regnum à gente in gentem transfertur propter injuſtitias & injurias, & contumelias, & diverſos dolos. *Eccle: 10. V. 8.*

PA-

PATRYARCHOWIE

Przed Potopem żyli.

Adam	930
Seth	912
Enos,	905
Kainan	910
Malaleel	895
Jared	962
Enoch z ziemi przeniesiony	365
Matuzalem	969
Lamech	777
Noe	950

Patryarchowie po Potopie

Sem	600
Arphaxad	438
Sale	433
Heber	464
Phaleg	239
Rew	239
Sarug	230
Nachor.	148
Thare	205
Abraham	175
Izaak	180
Jakòb	147
Lewi	137
Kaath	133
Amram	137
Moyżesz	120

Sędziowie. rządzili

Jozuè	6
Othoniel	40
Aod	80
Barak i Debora	40
Gedeon	40

Po 9. lat

Abimelech	3
Thola	23
Jair	22
Jephte	6
Abesan	7
Aialon	10
Abdon	8
Heli	40
Samuel	22

Królowie

Saul	40
Dawid	40

Salomon	40

Królowie Judzcy

Roboam	17
Abia	3
Aza	41
Jozafat	25
Joram z Oycem	4
Joram sam	4
Ochoziasz	1
Attalia niewiasta	6
Joas	40
Amaziasz	29
Oziasz	52
Joathan	16
Achaz	16
Ezechiasz	20
Manasses	55
Amon	2
Joziasz	31
Joachaz	3. m.
Joachim	11
Joakim	3. m. 10
Jechoniasz	
Sedeciasz	11

Królowie Izraelscy

Jeroboam	11
Nadab	1
Baasa	23
Ela	1
Zamri	8
Amri	11
Achab	21
Ochoziasz z Oycem Achabem	11
Joram	12
Jehu	28
Joachaz	16
Joas	16
Jeroboam II. z Oycem	41
Bezkrólewie	11
Zachariasz	6. m.
Sellum	m.
Manachem	10
Phaceias	2
Phacee	20
Ozeasz	18

Po niewoli Babilońskiey rządzili Wodzowie i Kapłani aż do zburzenia Jerozolimy.

Omyłki Znacznieyſze

w Dzieiach Swiętych

Karta	*wierſz*		*czytay*
8.	25.	Sema.	Setha.
38.	22.	w pośrzoku.	w pośrzodku
45. i 55.	17.	*Aza przed trzytyſiącem*	

Czytay

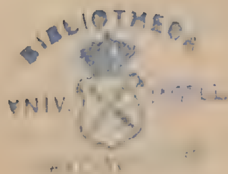
Aza przed trzytyſiącſtem lat &c.

62. na brzegu. *W trzech tyſiącznym trzydzieſtym.*

Czytay

W trzech tyſiącznym trzech ſetnym.

Xaverii Niemirewski

BIBLIOTHECA
VNIV.

